

การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2568

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2568

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

PROMOTING CIVIC LEADERSHIP AMONG COMMUNITY LEADERS IN PHA KHAO DISTRICT, LOEI PROVINCE

SOMKID BUBPHAEAK

A THEMATIC PAPER SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE
REQUIREMENTST FOR THE DEGREE OF MASTER OF POLITICAL SCIENCE

PROGRAM IN POLITICAL SCIENCE

FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2025

COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

หัวข้อสารนิพนธ์	การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย
ชื่อนักศึกษา	สมคิด บัณฑาเอก
ชื่อปริญญา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	รัฐศาสตร์
ปีพุทธศักราช	2568
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.สุพัฒน์ อนนธ์จารย์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อนุมัติให้รับสารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

(พระมหาสุรไกร ชื่นพุทธสิริ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์)

คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์:

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล)

อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพัฒน์ อนนธ์จารย์)

กรรมการ

(ดร.อาทิตย์ แสงเอวัก)

กรรมการ

(ดร.วีรณัฐ พรหมจักร)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ เผือกคง)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทคัดย่อ

หัวข้อสารนิพนธ์	การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย
ชื่อนักศึกษา	สมคิด บัณฑิตเอก
ชื่อปริญญา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	รัฐศาสตร์
ปีพุทธศักราช	2568
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.สุพัฒน์ อนนทจารย์

การวิจัยเรื่อง "การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย" มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชน 2) เปรียบเทียบการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) ศึกษาข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง การวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากผู้นำชุมชนจำนวน 297 คน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณตามสูตรของทาโร ยามาเน่ จากประชากรทั้งหมด 1,153 คน

ผลการวิจัย พบว่า ระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X}=3.80$, $S.D. = 0.57$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าทุกมิติอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ($\bar{X}=3.96$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง ($\bar{X}=3.65$) เมื่อเปรียบเทียบตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศ และ อายุ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ ระดับการศึกษา, ประสบการณ์ในตำแหน่ง, และ พื้นที่การทำงาน (ตำบล) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้นำที่มีประสบการณ์มากกว่า 15 ปี มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในทุกด้าน และผู้นำในตำบลบ้านเพิ่มมีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดโดยภาพรวม ข้อเสนอแนะ จากการวิจัยคือ ควรพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่เน้นทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ และสร้างโครงการพี่เลี้ยง (Mentorship Program) สำหรับผู้นำที่มีประสบการณ์ 6-10 ปี ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด นอกจากนี้ ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อค้นหาปัจจัยความสำเร็จของผู้นำในตำบลบ้านเพิ่ม และทำการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างผู้นำในพื้นที่ชนบทและเมืองเพื่อขยายองค์ความรู้ในอนาคต

คำสำคัญ: การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง, ผู้นำชุมชน, การวิจัยเชิงปริมาณ, การมีส่วนร่วมทางการเมือง, อำเภอผาขาว

ABSTRACT

Thematic Paper Topic	Promoting Civic Leadership among Community Leaders in Pha Khao District, Loei Province
Student's Name	Somkid Bubphaeak
Degree Sought	Master of Political Science
Program	Political Science
Anno Domini	2025
Advisor	Associate Professor Dr. Sukhapat Anonjarn

This research, titled "PROMOTING CIVIC LEADERSHIP AMONG COMMUNITY LEADERS IN PHA KHAO DISTRICT, LOEI PROVINCE," had three main objectives: 1) to study the level of civic leadership promotion among community leaders, 2) to compare the level of promotion based on personal factors, and 3) to explore policy recommendations for promoting civic leadership. This quantitative study used a questionnaire to collect data from a sample of 297 community leaders, a size determined using Taro Yamane's formula from a total population of 1,153.

The findings indicate that the overall level of civic leadership promotion by community leaders in Pha Khao District was high, with a mean score of 3.80 (S.D. = 0.57). All dimensions were rated at a high level. The highest mean score was found in Political Participation (mean = 3.96), while the lowest was in Knowledge and Understanding of Politics (mean = 3.65). When comparing opinions based on personal factors, no statistically significant differences were found based on gender and age. However, there were statistically significant differences at the 0.05 level based on education level, years of experience, and work area (sub-district). Leaders with more than 15 years of experience showed the highest average score in all dimensions, and leaders in the Ban Phoem sub-district had the highest overall average score. The research suggests that training should be developed to focus on critical thinking and public policy analysis. Additionally, it recommends creating a Mentorship Program for leaders with 6–10 years of experience, who had the lowest average scores. For future research, a qualitative study is recommended in the successful Ban Phoem sub-district to uncover underlying factors of success, as is a comparative study between rural and urban leaders to expand the body of knowledge.

Keywords: Civic leadership, Community leaders, Pha Khao District, Quantitative research, Political participation

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย” ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความกรุณาและการสนับสนุนจากบุคคลหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. สุขพัฒน์ อนนทจักรย์ ประธานหลักสูตร รัฐศาสตรมหาบัณฑิต และอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ที่ได้กรุณาตอบคำปรึกษา ชี้แนะแนวทาง และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ยิ่ง รวมทั้งขอขอบพระคุณ ดร.วีรเดช พรหมจักร และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำ และข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์จนทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทั้งสามท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร ดอกจันทร์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรเชษฐ์ โทอิน และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศตวรรษ สงกาพันธ์ ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้มีคุณภาพและที่น่าเชื่อถือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้นำชุมชนและกลุ่มตัวอย่างทุกท่านในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย ที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการตอบแบบสอบถามและสละเวลาให้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การวิจัยครั้งนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาวิเชียร ธมฺมาชิโร, ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง, คณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่อำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือตลอดระยะเวลาการศึกษา

ท้ายที่สุดนี้ ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และครอบครัว ผู้เป็นกำลังใจสำคัญและอยู่เบื้องหลังความสำเร็จเสมอมา ตลอดจนมิตรสหายทุกคนที่คอยให้การสนับสนุนด้วยดีตลอดมา คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่บุพการี คณาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

สมคิด บัณฑิตเอก

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ.....	จ
ABSTRACT.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญรูปภาพ.....	ฒ
บทที่ 1	16
1.1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	16
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	17
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	17
1.4 คำถามการวิจัย	19
1.5 สมมติฐานการวิจัย.....	19
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	20
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ	20
บทที่ 2	22
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง.....	22
2.2 แนวคิดการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง.....	39
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน.....	47
2.4 อปบริหานิยธรรม หลักธรรมสำหรับคุณลักษณะผู้นำชุมชน.....	62
2.5 สภาพพื้นที่วิจัย.....	65
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	69
2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	72

บทที่ 3	74
3.1 รูปแบบการวิจัย	74
3.2 วิธีดำเนินการวิจัย	74
3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	75
3.4 เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง.....	75
3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	77
3.6 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	78
3.7 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	78
3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	79
3.9 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	80
บทที่ 4	81
4.1 สัญลักษณ์ทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	81
4.2 การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิจัย	82
4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	82
4.4 ผลการวิเคราะห์ระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผา ขาว จังหวัดเลย.....	85
4.5 ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำ ชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล.....	91
4.6 ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย	108
4.7 องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย.....	110
บทที่ 5	113
5.1 สรุปผลการวิจัย	113
5.2 อภิปรายผล.....	116

5.3 ข้อเสนอแนะ.....	119
บรรณานุกรม	121
ภาคผนวก	128
ภาคผนวก ก.....	129
ภาคผนวก ข.....	131
ภาคผนวก ค.....	135
ภาคผนวก ง	142
ภาคผนวก จ.....	147
ภาคผนวก ฉ.....	152
ประวัติผู้เขียนสารนิพนธ์	158

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 2.1 จำนวนประชากรจำแนกตามตำบลในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย	65
ตารางที่ 2.2 จำนวนผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอผาขาว จังหวัดเลย	66
ตารางที่ 2.3 จำนวนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อำเภอผาขาว จังหวัดเลย.....	68
ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามตำแหน่งและพื้นที่.....	76
ตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	82
ตารางที่ 4.2 ระดับความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย โดยภาพรวม.....	85
ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน	86
ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ.....	87
ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ด้านสิทธิและหน้าที่.....	88
ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	89
ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง.....	90
ตารางที่ 4.8 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้าน	91
ตารางที่ 4.9 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมและรายด้าน.....	92
ตารางที่ 4.10 การเปรียบเทียบความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมรายด้าน	93
ตารางที่ 4.11 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน.....	94

[illegible]

ตารางที่ 4. 26 การเปรียบเทียบความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง ของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามประสบการณ์ในตำแหน่ง โดยภาพรวมรายด้าน.....	106
ตารางที่ 4.27การวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำ ชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามประสบการณ์ในตำแหน่ง ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ.....	107
ตารางที่ 4.28 การวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำ ชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามประสบการณ์ในตำแหน่ง ด้านสิทธิและหน้าที่.....	108

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 2.1 แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	73
ภาพที่ 4.1 ภาพประกอบ โมเดล “CIVIC”	111

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศไทยในปัจจุบันมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ สร้างเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิ หน้าที่ และบทบาทของตนเองในฐานะพลเมือง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความเป็นพลเมือง โดยกำหนดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในหมวด 3 และหน้าที่ของพลเมืองในหมวด 4 นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ยังได้กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณธรรม และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเทศไทยจะมีกรอบนโยบายที่ชัดเจนด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมือง แต่ในทางปฏิบัติยังคงพบปัญหาเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะการขาดสำนึกและทักษะด้านความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมือง การไม่ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง ตลอดจนความเฉยเมยต่อประเด็นสาธารณะ งานวิจัยของ นิธิมา ประเสริฐภักดี (2559) ชี้ให้เห็นว่าระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่ชนบทและพื้นที่ห่างไกล ยังคงอยู่ในระดับต่ำกว่าที่ควรจะเป็น

ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างกระบวนการ พัฒนาแบบมีส่วนร่วม เพื่อเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการบริหารและตัดสินใจของชุมชน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วม และลดความแตกแยกภายในสังคม (Putnam, 2000) นอกจากนี้ การเสริมสร้างทุนทางสังคม ที่เน้นความไว้วางใจ ความร่วมมือ และเครือข่ายทางสังคม ยังถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมทางการเมือง และเป็นรากฐานสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ช่องว่างเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นจากการขาดสำนึกความเป็นพลเมือง จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไข เพื่อยกระดับศักยภาพของผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น ให้สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

ผู้นำชุมชน มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นตัวกลางระหว่างประชาชนกับภาครัฐ ผู้นำเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงผู้ประสานงาน แต่ยังเป็น ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ ที่สามารถสร้างความตระหนักรู้ในสิทธิ หน้าที่ และส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนในบริบทที่หลากหลายจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เข้าใจถึงพลวัตทางสังคมและการเมืองในระดับท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้ง

อำเภอผาขาว จังหวัดเลย ซึ่งเป็นพื้นที่ใช้ในการศึกษามีความน่าสนใจและมีความสำคัญเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงมีผู้นำชุมชนหลากหลายรูปแบบ ทั้งผู้นำทางการ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) และผู้นำทางสังคม (ผู้นำกลุ่มอาชีพ) การศึกษาในพื้นที่นี้จะช่วยให้ค้นพบ รูปแบบและปัจจัยความสำเร็จ ของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง ซึ่งอาจนำไปสู่การพัฒนาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆ ทั่วประเทศได้

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย โดยคาดหวังว่าผลการวิจัยจะช่วย ยกระดับขีดความสามารถของผู้นำชุมชน และเป็น ข้อเสนอเชิงนโยบาย สำหรับหน่วยงานภาครัฐในการออกแบบกลไกการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนจากรากฐานที่มั่นคงอย่างแท้จริง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

1.2.2 เพื่อเปรียบเทียบการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

1.2.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย มีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง แนวคิดการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบตามแนวคิดของ Abowitz และ Harnish (2006) โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้านหลัก ดังนี้

- 1) ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน
- 2) ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ
- 3) ด้านสิทธิและหน้าที่
- 4) ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- 5) ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยนี้จะดำเนินการในพื้นที่อำเภอผาขาว จังหวัดเลย ครอบคลุมทั้ง 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลโนนปอแดง ตำบลผาขาว ตำบลท่าช้างคล้อง ตำบลโนนป่าซาง และตำบลบ้านเพิ่ม

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และสมาชิกสภาท้องถิ่น จำนวนรวมทั้งสิ้น 1,153 คน (กลุ่มงานบริหารการปกครอง อำเภอผาขาว, 2567)

กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วน โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane(1960, p. 1088 – 1089) จำนวน 297 คน

1.3.4 ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้นำชุมชน ประกอบด้วย

- 1) เพศ
- 2) อายุ
- 3) ระดับการศึกษา
- 4) ตำแหน่ง
- 5) ประสบการณ์ในตำแหน่ง
- 6) พื้นที่ทำงาน

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชน ในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ใน 5 ด้าน ประกอบด้วย

- 1) ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน
- 2) ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ
- 3) ด้านสิทธิและหน้าที่
- 4) ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- 5) ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง

1.3.5 ขอบเขตด้านวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการสำรวจ (Survey Research) และใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูล

1.4 คำถามการวิจัย

1.4.1 การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับใด

1.4.2 ผลการเปรียบเทียบการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์ และพื้นที่การทำงาน แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

1.4.3 แนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ควรเป็นอย่างไร

1.5 สมมติฐานการวิจัย

เพื่อตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 1.4.2 ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานเพื่อการทดสอบทางสถิติ ดังนี้

1.5.1 ผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่มีเพศต่างกัน มีการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองแตกต่างกัน

1.5.2 ผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่มีอายุต่างกัน มีการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองแตกต่างกัน

1.5.3 ผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองแตกต่างกัน

1.5.4 ผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองแตกต่างกัน

1.5.5 ผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่มีประสบการณ์ในตำแหน่งต่างกัน มีการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองแตกต่างกัน

1.5.6 ผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่มีพื้นที่การทำงานต่างกัน มีการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองแตกต่างกัน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญสำหรับการวางแผนและพัฒนาในอนาคต

1.6.2 ทำให้ทราบความแตกต่างของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรหรือแนวทางที่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของผู้นำแต่ละกลุ่ม

1.6.3 ทำให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย เพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายและแผนงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ตรงกัน ผู้วิจัยจึงได้นิยามคำศัพท์เฉพาะที่เป็นหลักไว้ ดังนี้

วิถีความเป็นพลเมือง หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในฐานะพลเมืองที่มีคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย โดยมีคุณลักษณะสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ ความเป็นสมาชิกของชุมชน ค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ สิทธิและหน้าที่ การมีส่วนร่วมทางการเมือง และความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง

ผู้นำชุมชน หมายถึง บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้นำในชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการนำพาและประสานงานในชุมชน ได้แก่ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วย/นายกเทศมนตรีตำบล/สมาชิกสภาเทศบาลตำบล/นายกองค์การบริหารส่วนตำบล/สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล /อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในพื้นที่อำเภอผาขาว จังหวัดเลย

การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง หมายถึง การดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับวิถีความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีการส่งเสริมใน 5 ด้าน ได้แก่ ความเป็นสมาชิกของชุมชน ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ ด้านสิทธิและหน้าที่ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง และด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง

ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน หมายถึง การที่ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้สึกรู้ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรักและผูกพันกับชุมชน มีความรับผิดชอบต่อชุมชน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ หมายถึง การที่ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีค่านิยมที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย เช่น การเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น การเคารพกฎหมาย การมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน และการยอมรับความแตกต่างและความหลากหลาย

ด้านสิทธิและหน้าที่ หมายถึง การที่ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมือง สามารถใช้สิทธิและปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การที่ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในระดับต่างๆ เช่น การเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ และการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองอื่นๆ

ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การที่ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในระดับต่างๆ เช่น การเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ และการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองอื่นๆ

ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง หมายถึง การที่ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย กระบวนการทางการเมือง สถาบันทางการเมือง และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคม

แนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง หมายถึง ข้อเสนอแนะหรือวิธีการที่เหมาะสมในการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับวิถีความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

อำเภอผาขาว หมายถึง พื้นที่ที่ผู้วิจัยกำหนดเป็นเขตศึกษา อยู่ในจังหวัดเลย ซึ่งใช้กำหนดขอบเขตพื้นที่ในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง ของผู้นำชุมชนใน อำเภอผาขาว จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้า ทบทวนเอกสาร โดยแยกเป็นแนวคิด ทฤษฎี และ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในประเด็นต่างๆ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดที่จะใช้ในการวิจัย ดังนี้

- 2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง
- 2.2 แนวคิดการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน
- 2.4 สภาพพื้นที่วิจัย
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง

แนวคิดเรื่อง “ความเป็นพลเมือง” มิได้เกิดขึ้นจากการวางกรอบทฤษฎีเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นผลลัพธ์ของกระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ที่ผสมผสานระหว่าง การไตร่ตรองเชิงปรัชญา การลงมือปฏิบัติจริง และการต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพที่ต้องแลกมาด้วยชีวิตและเลือดเนื้อของผู้คนจำนวนมาก ฌีวลิตี บุรีกุล และ รัชวดี แสงมเหหมัด (2562) ได้เสนอภาพรวมเชิงประวัติศาสตร์ของแนวคิดพลเมือง โดยชี้ให้เห็นว่าในยุคโบราณกาล สถานะของพลเมืองเป็นสิ่งที่จำกัดเฉพาะกลุ่มชนชั้นสูงเท่านั้น บุคคลเหล่านี้มีคุณสมบัติพร้อมทั้งด้านทรัพย์สิน เวลา และเสรีภาพในการเข้ามามีบทบาททางการเมืองหรือการรับใช้รัฐ เช่น การลงสมัครรับเลือกตั้ง หรือการเป็นทหาร ขณะที่ประชาชนทั่วไปในยุคนั้นกลับไม่มีสถานะพลเมืองตามกฎหมายหรือทางสังคม และถูกกีดกันออกจากกระบวนการตัดสินใจของรัฐโดยสิ้นเชิง

ในยุคสมัยกลาง แนวคิดเรื่อง “พลเมือง” ถูกลดทอนลงภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของยุโรป ประชาชนถูกคาดหวังให้แสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศสกล่าวว่า “L'État, c'est moi” หรือ “รัฐคือข้าพเจ้า” (Louis XIV, 1674, อ้างใน ฌีวลิตี บุรีกุล และคณะ, 2562) หลังการปฏิวัติฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา ความ

จรรีกรักดีจึงค่อยๆ เปลี่ยนจากตัวบุคคลมาเป็นรัฐและอุดมคติทางการเมือง ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการฟื้นคืนแนวคิดพลเมืองสมัยใหม่

ข้อเท็จจริงนี้สะท้อนให้เห็นถึงรากฐานที่ไม่เท่าเทียมของแนวคิดพลเมืองในอดีต ซึ่งอาจยังหลงเหลืออิทธิพลบางประการในโครงสร้างอำนาจปัจจุบัน และเปิดพื้นที่ให้เกิดการถกเถียงต่อไปถึงความจำเป็นในการปรับนิยาม “พลเมือง” ให้ครอบคลุมและเท่าเทียมยิ่งขึ้นในยุคประชาธิปไตยร่วมสมัยสรุป “ความเป็นพลเมือง” เป็นแนวคิดที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ยาวนาน โดยมีพัฒนาการทางความคิดตามบริบทของยุคสมัย ความเป็นพลเมืองในยุคปัจจุบันไม่ได้หมายถึงเพียงสถานะตามกฎหมาย แต่ครอบคลุมถึงการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และจิตสำนึกในฐานะสมาชิกของรัฐที่ตื่นรู้และมีบทบาทในกระบวนการประชาธิปไตย

2.1.1 ความหมายและองค์ประกอบของความเป็นพลเมือง

แม้แนวคิดเรื่อง “พลเมือง” จะปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และบทเรียนจำนวนมาก แต่ในทางปฏิบัติยังพบว่ามีความสับสนในการทำความเข้าใจความหมายของคำนี้ โดยเฉพาะเมื่อถูกใช้ควบคู่กับคำว่า “ประชาชน” และ “ราษฎร” ซึ่งแม้จะเกี่ยวข้องกับสถานะของบุคคลภายใต้รัฐเช่นกัน หากแต่ทั้งสามคำนี้มีนัยเชิงความหมาย บทบาท และความสัมพันธ์กับรัฐที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน (นิธินา ประเสริฐภักดี, 2559, หน้า 21-23)

ความแตกต่างระหว่างคำว่า “ราษฎร” “ประชาชน” และ “พลเมือง” คำว่า “ราษฎร” มักหมายถึงบุคคลที่ยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยสมบูรณ์ เป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางและต้องพึ่งพาการช่วยเหลือจากรัฐหรือผู้อื่นอย่างมาก กล่าวได้ว่าเป็นสถานะที่สะท้อนความเป็น “ผู้รับ” ในระบบสังคม โดยขาดพลังในการขับเคลื่อนตนเองหรือสังคมโดยรวม ขณะที่คำว่า “ประชาชน” หมายถึงผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตย มีสิทธิพื้นฐานบางประการแต่ยังขาดจิตสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมในสังคม มักมองปัญหาเชิงส่วนตัวเป็นหลัก และพร้อมจะปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐโดยไม่ตั้งคำถาม トラบเท่าที่ไม่กระทบต่อประโยชน์ส่วนตน ในทางกลับกัน “พลเมือง” (Citizen) หมายถึงบุคคลที่มีทั้งสิทธิและหน้าที่ในฐานะสมาชิกของรัฐ โดยมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและมีพลังในการขับเคลื่อนประเทศชาติ ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

คำว่า “พลเมือง” ในภาษาไทยมีรากศัพท์จากคำว่า “พละ” ซึ่งหมายถึงพลัง หรือกำลัง และ “เมือง” ซึ่งหมายถึงรัฐหรือสังคมนวม กล่าวคือ “พลเมือง” คือ “ผู้เป็นพลังของรัฐ” มิใช่เพียงผู้รับคำสั่ง แต่คือผู้มีบทบาทในการตรวจสอบ อภิปราย และมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย มีคุณสมบัติเช่น ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ การเคารพสิทธิผู้อื่น การมีเหตุผล และจิตสำนึกต่อส่วนรวม

นอกจากนี้ยังมีความหมายของราชบัณฑิตยสภา (2556) ที่ให้ความหมายไว้ว่า “พลเมือง” หมายถึงบุคคลที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกัน มีวัฒนธรรมร่วม และมีสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ เช่น การเสียภาษี การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ฯลฯ โดยคำว่า “พลเมือง” ต่างจาก “ประชาชน” ตรงที่เน้น “บทบาทในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย” มากกว่าเพียงสถานะของผู้พำนักในรัฐ ด้วยเหตุนี้การพัฒนา “ความเป็นพลเมือง” จึงควรเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจเชิงแนวคิดอย่างถูกต้อง เพื่อลดความสับสนทางภาษาและขยายบทบาทของบุคคลให้พ้นจากความเป็นเพียง “ผู้ถูกปกครอง” ไปสู่การเป็น “เจ้าของอำนาจทางการเมือง” อย่างแท้จริงในระบอบประชาธิปไตย

แนวคิดเรื่อง “พลเมือง” มีรากฐานจากภาษาละตินคำว่า *cives* ซึ่งหมายถึงบุคคลที่มีสถานะเป็นสมาชิกของรัฐ โดยคำนี้ปรากฏใช้ในยุคคลาสสิกโบราณที่ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยเริ่มต้นขึ้นในนครรัฐกรีกและจักรวรรดิโรมัน โดยเฉพาะในฐานะที่พลเมืองมีสิทธิในการมีส่วนร่วมในกิจการของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการออกเสียง การรับตำแหน่ง หรือการป้องกันบ้านเมือง

อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องพลเมืองได้ถูกกลดทอนลงในช่วงยุคกลางที่ปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยบุคคลทั่วไปถูกมองในฐานะ “ผู้ใต้บังคับบัญชา” มากกว่าผู้มีสิทธิทางการเมือง จนกระทั่งเข้าสู่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 แนวคิดพลเมืองจึงทวนกลับมาอีกครั้งอย่างทรงพลังในบริบทของการปฏิวัติใหญ่ในอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส ซึ่งต่างยืนยันว่าอำนาจอธิปไตยต้องเป็นของประชาชน และความเป็นพลเมืองคือรากฐานของระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่

นับแต่นั้นมา “พลเมือง” จึงไม่ได้ถูกมองเพียงในมิติของกฎหมายหรือการถือสัญชาติเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงบทบาทที่หลากหลายทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งต้องอาศัยการพัฒนาในหลายมิติ

Abowitz และ Harnish (2006) ได้เสนอกรอบแนวคิดว่าการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยไม่อาจพิจารณาเพียงจากสถานะทางกฎหมายหรือการถือสัญชาติเท่านั้น หากแต่ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลายมิติที่สะท้อนถึงความร่วมมือในฐานะสมาชิกของชุมชนทางการเมืองอย่างแท้จริง องค์ประกอบหลักของ “พลเมือง” ที่สมบูรณ์มี 5 ประการ ดังต่อไปนี้

- 1) มีเอกลักษณ์ที่มาจากความเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมือง พลเมืองควรตระหนักถึงสถานะของตนในฐานะ “สมาชิกของรัฐ” หรือ “ส่วนหนึ่งของประเทศ” ซึ่งมีไม่เพียงการอาศัยอยู่ในพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมีจิตสำนึกในการเชื่อมโยงตนเองกับส่วนรวม ตระหนักว่าตนมีบทบาทและอิทธิพลต่อทิศทางของชุมชนหรือประเทศ และพร้อมที่จะแสดงออกถึงความเป็นเจ้าของร่วมอย่างมีความรับผิดชอบ

2) ยึดถือค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ พลเมืองที่มีคุณภาพจำเป็นต้องมีกรอบค่านิยมร่วม เช่น ความเสมอภาค ความยุติธรรม เสรีภาพ และความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อุดมคติเหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญในการอยู่ร่วมในสังคมประชาธิปไตย และส่งผลต่อวิถีคิด วิถีปฏิบัติ และการแสดงออกในชีวิตประจำวัน

3) มีสิทธิและหน้าที่ การเป็นพลเมืองมิใช่เพียงการรับสิทธิ เช่น การเลือกตั้ง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หรือการเข้าถึงบริการของรัฐ แต่ยังรวมถึงหน้าที่สำคัญ เช่น การเคารพกฎหมาย การเสียภาษี การรับใช้ชาติ และการอนุรักษ์ทรัพยากรส่วนรวม การตระหนักถึงทั้งสิทธิและหน้าที่เป็นหลักการพื้นฐานของ “ความเสมอภาคทางการเมือง”

4) มีส่วนร่วมทางการเมือง พลเมืองที่เข้มแข็งย่อมไม่เพิกเฉยต่อกิจการของรัฐ แต่จะมีส่วนร่วมผ่านช่องทางต่างๆ เช่น การลงคะแนนเสียง การอภิปรายสาธารณะ การรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องสิทธิ หรือแม้แต่การเป็นอาสาสมัครในกิจกรรมชุมชน การมีส่วนร่วมเช่นนี้ช่วยสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย และตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง พลเมืองควรมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างของรัฐ กลไกประชาธิปไตย บทบาทขององค์กรต่างๆ และกระบวนการใช้อำนาจอธิปไตย เพื่อให้สามารถตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองได้อย่างมีเหตุผล และปกป้องสิทธิของตนเองและส่วนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยสรุป แนวคิดของ Abowitz และ Harnish (2006) ชี้ให้เห็นว่า “พลเมือง” คือสถานะที่ต้องได้รับการ “ปลูกฝังและพัฒนา” ผ่านการเรียนรู้ ความตระหนักรู้ และการลงมือปฏิบัติ มิใช่เพียงสิ่งที่ได้รับโดยอัตโนมัติจากการถือสัญชาติหรือการเกิดในรัฐเท่านั้น

ธเนศวร์ เจริญเมือง (2548) ได้นำเสนอแนวคิดเรื่อง “พลเมือง” ไว้อย่างลุ่มลึก โดยชี้ให้เห็นว่าการเป็นพลเมืองมิใช่เพียงสถานะทางกฎหมาย หากแต่เป็นภาวะของบุคคลที่สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดทิศทางของรัฐ ทั้งในด้านการออกนโยบายและการใช้อำนาจตุลาการ กล่าวคือ พลเมืองคือบุคคลที่มีสิทธิในการเข้าร่วมกับกลไกของรัฐที่มีอำนาจตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็นแบบที่กำหนดระยะเวลาไว้แน่นอน หรือเป็นการมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการในชีวิตทางการเมืองของสังคม

แนวคิดดังกล่าวสะท้อนถึงความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อ “ชีวิตพลเมือง” ซึ่งมีได้แยกออกจากการปกครอง หากแต่พลเมืองทุกคนล้วนต้องสลับบทบาทระหว่างการเป็น “ผู้ปกครอง” และ “ผู้ถูกปกครอง” อยู่เสมอ เช่น การเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งในบางช่วงเวลา และเป็นผู้ปฏิบัติตามกฎหมายที่ผู้อื่นมีส่วนร่างขึ้นในอีกช่วงหนึ่ง

ดังนั้น “พลเมืองที่ดี” ตามทัศนะของธเนศวร์ จึงมิใช่เพียงผู้เชื่อฟังอำนาจ แต่ต้องเป็นผู้ที่มีทั้งความรู้และความสามารถในการเข้าใจการปกครอง และยอมรับในบทบาทของตนในฐานะผู้ถูกปกครองอย่างมีวิจารณญาณ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความเป็นเลิศของพลเมืองคืออยู่ที่การมีความเข้าใจในอำนาจ ทั้งในแง่ของการใช้อำนาจเหนือผู้อื่น และการยอมรับให้อำนาจนั้นย้อนกลับมากำกับตนเองในนามของความยุติธรรมและผลประโยชน์สาธารณะ

ธีรยุทธ บุญมี (2555) ได้นิยามคำว่า “พลเมือง” ว่าเป็นประชาชนที่มีทั้งสิทธิและหน้าที่ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองและสังคม โดยการมีส่วนร่วมนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการออกเสียงเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการแสดงออกทางความคิด การอภิปรายสาธารณะ การตรวจสอบอำนาจรัฐ ตลอดจนการมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย

แนวคิดนี้สะท้อนถึงความเข้าใจที่ลึกซึ้งซึ่งต่อบทบาทของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ พลเมืองมิใช่เพียง “ผู้เลือก” หากแต่เป็น “ผู้มีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง” ในการกำหนดทิศทางของรัฐและสังคม การมีส่วนร่วมจึงไม่ใช่กิจกรรมเฉพาะฤดูกาล (seasonal participation) อย่างเช่นในช่วงเลือกตั้งเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการถาวรที่ดำเนินผ่านหลายมิติ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับวัฒนธรรมทางการเมืองในชีวิตประจำวัน

สำนักประชาสัมพันธ์ (2556) ได้เสนอว่า “ความเป็นพลเมือง” (Citizenship) เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคม โดยถือเป็น “สถานภาพทางการเมือง” ที่รัฐให้การรับรองว่าแต่ละบุคคลมีสิทธิขั้นพื้นฐานและหน้าที่ที่พึงกระทำต่อรัฐ

แนวคิดนี้สะท้อนว่า “พลเมือง” ไม่ได้เป็นเพียงผู้พำนักในประเทศหรือผู้ถือสัญชาติเท่านั้น หากแต่เป็นผู้ที่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐ มีสิทธิเข้าถึงบริการพื้นฐานของรัฐ เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล การทำงาน และสิทธิในการเลือกตั้ง รวมถึงต้องปฏิบัติตามกฎหมาย และมีบทบาทเชิงรุกในกิจการสาธารณะด้วย

ทั้งนี้ สำนักประชาสัมพันธ์ได้ระบุองค์ประกอบสำคัญของความเป็นพลเมืองไว้ 3 ประการ ได้แก่

1. สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง พลเมืองควรได้รับสิทธิต่างๆ ที่รัฐพึงจัดสรรอย่างเสมอภาค ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการเลือกตั้ง การเข้าถึงบริการพื้นฐาน หรือการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี อย่างไรก็ตาม ความเป็นพลเมืองยังหมายถึงการแบกรับหน้าที่พลเมือง เช่น การเคารพกฎหมาย การเสียภาษี และการปกป้องผลประโยชน์ของสังคมโดยรวม

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยไม่ควรเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ แต่ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองของตนเอง และเข้ามามีบทบาทในการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น และการร่วมกำหนดนโยบายสาธารณะในทุกระดับ

3. การยึดถือค่านิยมและอุดมคติประชาธิปไตย พลเมืองที่ดีต้องมีจิตสำนึกในการดำรงคุณค่าแห่งประชาธิปไตย เช่น เสรีภาพ ความเสมอภาค ความอดทนต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง และความภาคภูมิใจในบทบาทของตนในฐานะสมาชิกของรัฐ

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับ “พลเมือง” จะเห็นได้ว่า แม้คำนี้ถูกใช้ควบคู่กับ “ราษฎร” และ “ประชาชน” อยู่บ่อยครั้ง แต่ทั้งสามคำสะท้อนสถานะและความสัมพันธ์กับรัฐที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง “ราษฎร” เน้นความเป็นผู้พึ่งพิง “ประชาชน” สะท้อนการอยู่ภายใต้อำนาจรัฐโดยมีสิทธิเบื้องต้น ส่วน “พลเมือง” คือผู้มีพลัง สิทธิ และหน้าที่ในการกำหนดทิศทางของรัฐและสังคม

เมื่อพิจารณาในเชิงประวัติศาสตร์ แนวคิดพลเมืองมีรากฐานจากนครรัฐกรีกและโรมัน ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ แต่ถูกลดทอนในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ก่อนจะกลับมามีความหมายอย่างทรงพลังอีกครั้งในช่วงการปฏิวัติศตวรรษที่ 18 และพัฒนาต่อเนื่องจนกลายเป็นฐานคิดของประชาธิปไตยสมัยใหม่ ซึ่งมีได้จำกัดอยู่เพียงสถานะทางกฎหมายหรือสัญชาติ แต่ครอบคลุมถึงบทบาททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจด้วย

ในเชิงทฤษฎี นักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศต่างเห็นว่า “พลเมือง” คือการผสมผสานระหว่างสิทธิ หน้าที่ และการมีส่วนร่วมอย่างมีวิจารณญาณ อาทิ กรอบคิดของ Abowitz และ Harnish ที่มองความเป็นพลเมืองในห้ามิติ ได้แก่ เอกลักษณ์ ค่านิยม สิทธิ-หน้าที่ การมีส่วนร่วม และความรู้ การเมือง ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของนักวิชาการไทย เช่น ธเนศวร์ เจริญเมือง และธีรยุทธ บุญมี ที่ต่างชี้ว่าพลเมืองมิใช่เพียงผู้เชื่อฟังรัฐ แต่ต้องเป็นผู้ร่วมกำหนดทิศทางทางการเมืองและสังคมอย่างต่อเนื่อง

โดยสรุป ความเป็น “พลเมือง” จึงไม่ใช่สถานะที่ได้มาโดยอัตโนมัติจากการเกิดหรือการถือสัญชาติ แต่เป็นภาวะที่ต้องได้รับการปลูกฝังและพัฒนา ทั้งในด้านความรู้ ความรับผิดชอบ ค่านิยม และการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ เพื่อให้บุคคลก้าวข้ามจากการเป็นเพียงผู้ถูกปกครองไปสู่การเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริงในระบอบประชาธิปไตย

2.1.2 แนวคิดพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ในสาขาวิชารัฐศาสตร์นั้น มีชุดความคิด/แนวคิดหนึ่งที่กำลังเป็นที่สนใจกันมากขึ้น และเริ่มเปิดสอนกันในหลายๆ ที่ในประเทศไทย นั่นก็คือแนวคิดที่ว่าด้วยเรื่องของ “ความเป็นพลเมือง” (citizenship)

แนวคิดเรื่อง “ความเป็นพลเมือง” มิได้เป็นเพียงสถานะที่รัฐรับรองให้แก่บุคคล แต่ยังสะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง โดยเฉพาะในบริบทของระบอบประชาธิปไตย ความเป็นพลเมืองคือการมี “พันธสัญญา” ระหว่างรัฐกับประชาชน โดยที่รัฐต้องปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ในขณะที่ประชาชนก็มีหน้าที่ร่วมมือและมีส่วนร่วมในกิจการของรัฐ (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2562)

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ ความสัมพันธ์นี้มักมีความซับซ้อน โดยเฉพาะเมื่ออำนาจรัฐแม้จะมีที่มาจากประชาชน แต่กลับสถาปนาความชอบธรรมให้ตนเองเหนือประชาชน และประชาชนจำนวนไม่น้อยก็มักยอมรับสถานะดังกล่าวโดยไม่เข้าใจสิทธิและบทบาทของตนในฐานะ “เจ้าของอำนาจอธิปไตย” อย่างแท้จริง

ในทัศนะ ความเป็นพลเมืองจึงถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของระบอบประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยจะไม่อาจเกิดผลได้ด้วยการมีรัฐธรรมนูญที่ดีเพียงอย่างเดียว หากประชาชนยังไม่มีความรู้ในบทบาทของตนในฐานะพลเมืองที่ต้องรับผิดชอบต่อส่วนรวม (วรากรณ์ สามโกเศศ, 2554)

แนวคิดนี้สอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2558) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความเป็นพลเมืองมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างเสถียรภาพและความเข้มแข็งของประชาธิปไตย โดยเฉพาะในประเทศไทย ที่ยังต้องอาศัยการพัฒนาความเป็นพลเมืองในหลายมิติ ทั้งด้านความรู้ การเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น การปฏิบัติตามกฎหมาย และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

ทั้งนี้ การสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพตามแนวทางประชาธิปไตย จำเป็นต้องวางรากฐานที่มั่นคงใน 3 ด้านหลัก ได้แก่ การรู้จักตนเองในฐานะสมาชิกของรัฐที่มีสิทธิและหน้าที่ การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ และการยึดถือค่านิยมประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยถือเป็นรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการกำหนดทิศทางของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้ง การตรวจสอบอำนาจ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะต่างๆ อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของระบอบประชาธิปไตยมิได้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางการเมืองเพียงอย่างเดียว หากยังต้องอาศัย “พลเมือง” ที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถปกครองตนเองได้และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558)

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2558) ได้เสนอหลักพื้นฐานของการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยไว้ 3 ประการสำคัญ ดังนี้

1. การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องยึดมั่นในคุณค่าความเป็นมนุษย์ของตนเองและผู้อื่น โดยตระหนักว่าทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันโดยไม่ขึ้นอยู่กับการสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือเชื้อชาติ ความแตกต่างจึงไม่ควรเป็นเงื่อนไขในการเลือกปฏิบัติ แต่ควรเป็นสิ่งที่สังคมให้การยอมรับและเคารพ

2. การเคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาที่เป็นธรรม สังคมประชาธิปไตยต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักนิติธรรมและความยุติธรรม พลเมืองจึงต้องตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิ เสรีภาพ และการอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ร่วมกันที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลและรักษาสันติภาพในสังคม

3. ความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม นอกเหนือจากการยึดถือสิทธิและเสรีภาพแล้ว พลเมืองต้องมีความรับผิดชอบในบทบาทของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม การช่วยเหลือผู้อื่น การปฏิบัติตามกฎหมาย หรือการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมอย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของสติและคุณธรรม แนวคิดทั้งสามประการนี้นับเป็นหลักการพื้นฐานในการเสริมสร้างพลเมืองที่เข้มแข็ง และเป็นกลไกสำคัญที่ส่งเสริมให้ระบอบประชาธิปไตยดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

Westheimer (2004) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” โดยแบ่งประเภทของพลเมืองออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ซึ่งสะท้อนระดับความลึกซึ้งในการมีส่วนร่วมและการรับรู้ต่อบทบาทของตนในสังคม ดังนี้

1. พลเมืองที่มีความรับผิดชอบส่วนบุคคล (Personally Responsible Citizen) เป็นพลเมืองที่ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมตามกรอบกฎหมายและจริยธรรมของสังคม เช่น การเสียภาษี ตระหนักถึงหน้าที่ของตนในฐานะสมาชิกของชุมชน ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบ มีคุณลักษณะส่วนบุคคลที่ดี เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความสามารถในการพึ่งพาตนเอง มักมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือชุมชน เช่น การบริจาคหรือการอาสาสมัครในสถานการณ์ฉุกเฉิน

2. พลเมืองที่มีส่วนร่วมเชิงรุก (Participatory Citizen) พลเมืองกลุ่มนี้ไม่เพียงแต่ปฏิบัติตามกฎหมายและหน้าที่พื้นฐาน แต่ยังมีบทบาทอย่างแข็งขันในการผลักดันกิจกรรมของชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม ส่งเสริมสิ่งแวดล้อม สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน และมีความเข้าใจโครงสร้างและการทำงานของหน่วยงานรัฐ พลเมืองประเภทนี้เชื่อว่าความเปลี่ยนแปลงสามารถเกิดขึ้นได้จากการลงมือทำอย่างมีระบบ

3. พลเมืองที่มุ่งเน้นความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice-Oriented Citizen) กลุ่มนี้ถือเป็นระดับสูงสุดของการพัฒนาความเป็นพลเมือง โดยมีแนวคิดเชิงวิพากษ์ต่อโครงสร้างอำนาจทาง

สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง มุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์ปัญหาสังคมในระดับโครงสร้าง เช่น ความเหลื่อมล้ำ ความอยุติธรรม และการเลือกปฏิบัติ พลเมืองกลุ่มนี้ตั้งคำถามต่อสถานะเดิม (status quo) และลงมือขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบอย่างยั่งยืน

ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล (2555) เสนอว่า การพัฒนาระบบประชาธิปไตยให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัย “พลเมือง” ที่ตระหนักในบทบาทของตนเอง มิใช่เพียงการมีกติกา หรือรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่ต้องมีประชาชนในฐานะเจ้าของประเทศ ที่มีจิตสำนึกและคุณลักษณะตามวิถีประชาธิปไตย โดย “พลเมืองในระบบประชาธิปไตย” ควรมีคุณลักษณะพื้นฐาน 6 ประการ ดังนี้

1) มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ พลเมืองต้องตระหนักว่าตนเองคือเจ้าของประเทศ และมีสิทธิเสรีภาพในชีวิตของตนเอง ไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลหรือระบบอุปถัมภ์ใดๆ สามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นอิสระและมีความรับผิดชอบต่อตนเอง

2) เห็นคุณค่าเหมือนกัน พลเมืองควรมองเห็นความเสมอภาคของทุกคนในฐานะเจ้าของประเทศร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นสถานะทางเศรษฐกิจหรือสังคมใด ต้องยอมรับแนวคิด “ความเท่าเทียมแนวนอน” และปฏิเสธโครงสร้างแบบแนวตั้งของระบบอุปถัมภ์หรืออำนาจนิยม

3) ยอมรับความแตกต่าง พลเมืองต้องสามารถอยู่ร่วมกับความหลากหลายทางความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต หรือการเมืองได้ โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่มีความเห็นต่าง และเคารพในสิทธิของผู้อื่นในการคิดต่าง

4) เคารพสิทธิของผู้อื่น แม้ทุกคนจะมีสิทธิในระบบประชาธิปไตย แต่การใช้สิทธิต้องไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น พลเมืองต้องมีขอบเขตในการใช้สิทธิ และต้องตระหนักถึงผลกระทบต่อส่วนรวม

5) รับผิดชอบต่อสังคม การใช้สิทธิเสรีภาพต้องมีความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ พลเมืองควรมีบทบาทในการสร้างสังคมที่ดีขึ้น ไม่ใช่สิทธิไปในทางที่บ่อนทำลายสังคม และร่วมมือในการแก้ไขปัญหาของส่วนรวม

6) เข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม พลเมืองควรเข้าใจหลักประชาธิปไตย หลักนิติรัฐ การเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมในกระบวนการเมืองในระดับต่างๆ รวมถึงการเคารพกติกาและการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี

นอกจากนี้ อาจารย์ปริญญายังเสนอว่า การสร้างพลเมืองในระบบประชาธิปไตยควรได้รับการส่งเสริมผ่านระบบการศึกษา เช่น “การศึกษาความเป็นพลเมือง” (Civic Education) ดังที่ปรากฏในประเทศพัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา และเยอรมนี ซึ่งประสบความสำเร็จในการพัฒนาให้ประชาชนมีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองอย่างเข้มแข็ง

แนวคิด “ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” มิได้จำกัดอยู่เพียงสถานะที่รัฐรับรอง แต่หมายถึงความสัมพันธ์เชิงพันธสัญญาระหว่างรัฐกับประชาชน ที่ต่างฝ่ายต่างมีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบร่วมกัน พลเมืองจึงต้องตระหนักว่าตนมิใช่เพียงผู้ถูกปกครอง หากแต่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่มีส่วนกำหนดทิศทางของประเทศได้อย่างแท้จริง

นักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศต่างชี้ตรงกันว่า ระบอบประชาธิปไตยจะเข้มแข็งไม่ได้ หากประชาชนยังคงขาดจิตสำนึกในบทบาทความเป็นพลเมือง โดยสาระสำคัญของการเป็นพลเมือง ประชาธิปไตยประกอบด้วย การยึดถือคุณค่าความเป็นมนุษย์ การเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น การปฏิบัติตามกฎกติกาอย่างเป็นธรรม ตลอดจนการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็นในมิติส่วนบุคคล การมีส่วนร่วมเชิงรุก หรือการขับเคลื่อนเพื่อความเป็นธรรมทางสังคม

เมื่อเชื่อมโยงกับข้อเสนอของนักวิชาการไทย เช่น วรากรณ์ สามโกเศศ และปริญญา เทวานฤมิตรกุล จะเห็นได้ว่า การสร้างพลเมืองประชาธิปไตยต้องอาศัยการปลูกฝังคุณลักษณะพื้นฐาน อาทิ การพึ่งตนเอง การเห็นความเท่าเทียม การเคารพความแตกต่าง และการมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะผ่านการจัดการศึกษาและการเสริมสร้างค่านิยมในชีวิตประจำวัน

กล่าวโดยสรุป “พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” คือผู้ที่ผสมผสานสิทธิ เสรีภาพ และความรับผิดชอบเข้าด้วยกันอย่างสมดุล พร้อมทั้งมีส่วนร่วมอย่างมีวิจารณญาณในกิจการสาธารณะ ซึ่งนับเป็นเงื่อนไขสำคัญในการทำให้ประชาธิปไตยดำรงอยู่อย่างมั่นคงและยั่งยืน

2.1.3 ทฤษฎีการพัฒนาความเป็นพลเมือง

1. อริสโตเติล (Aristotle 384–322 ปีก่อนคริสตกาล) อริสโตเติลถือเป็นนักปรัชญาคนสำคัญที่มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อการพัฒนาทฤษฎีรัฐศาสตร์และแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง เขาเสนอว่ามนุษย์เป็น “สัตว์การเมือง” (politikon zoon) ที่มีธรรมชาติจะต้องอยู่รวมกันในการเมือง (polis) เนื่องจากชีวิตที่มีคุณค่าและสมบูรณ์ของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่มีกฎกติกาและความยุติธรรม (Britannica, 2023) อริสโตเติลมองว่า “รัฐ” มิใช่สิ่งสมมุติขึ้นโดยมนุษย์ หากแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และมีหน้าที่สำคัญในการส่งเสริม “ความดีร่วม” (common good) ของประชาชน การปกครองที่ดีควรอยู่ภายใต้กฎหมายที่มีความยุติธรรม เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความเท่าเทียมในสังคม โดยเขาจำแนกรูปแบบการปกครองออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ ราชาธิปไตย (การปกครองโดยกษัตริย์), อภิชนาธิปไตย (การปกครองโดยคนดีไม่กี่คน) และประชาธิปไตย (การปกครองโดยประชาชน) ซึ่งแต่ละแบบมีทั้งรูปแบบที่ดีและเลว ขึ้นอยู่กับว่าสนองประโยชน์ส่วนรวม หรือประโยชน์ส่วนตน (Great Thinkers, 2023)

แนวคิดของอริสโตเติลจึงเห็นว่า “พลเมือง” ที่ดี ต้องมีคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อชุมชน และมีความสามารถในการมีส่วนร่วมในกิจการของรัฐอย่างมีเหตุผลภายใต้กรอบกฎหมาย

2. เพลโต (Plato 427–347 ปีก่อนคริสตกาล) ในงานเขียนเรื่อง Laws เพลโตได้เสนอแนวคิดพื้นฐานของ “พลเมืองที่สมบูรณ์แบบ” (Perfect Citizen Concept) ซึ่งยึดโยงกับบทบาทของการศึกษาในฐานะเครื่องมือในการปลูกฝังคุณธรรมทางการเมือง โดยสาระสำคัญมี 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1) การศึกษาต้องเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก การปลูกฝังคุณธรรมไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในระยะสั้น แต่ต้องมีการอบรมตั้งแต่เยาว์วัย เพื่อให้คุณธรรมนั้นฝังรากในจิตใจของบุคคล

2) คุณธรรมของพลเมืองคือความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นพลเมืองที่ดี พลเมืองต้องมีแรงจูงใจภายในในการทำหน้าที่ต่อรัฐด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่จากแรงบังคับ

3) พลเมืองที่สมบูรณ์แบบต้องรู้จักทั้ง “การปกครองผู้อื่น” และ “การยอมรับการถูกปกครองอย่างยุติธรรม” การเป็นพลเมืองมิใช่การถืออำนาจเพียงฝ่ายเดียว หากแต่ต้องมีความสามารถทั้งในการใช้อำนาจและการอยู่ใต้กฎหมายร่วมกับผู้อื่น

เพลโตยังเห็นว่า การฝึกฝนเพื่อให้บรรลุคุณธรรมเหล่านี้ ควรเรียกว่า “Education” (การศึกษา) ขณะที่การฝึกฝนทั่วไปที่ไม่ได้ส่งเสริมคุณธรรมควรถูกจัดว่าเป็นเพียง “Training” (การฝึกอบรมทางเทคนิค)

แนวคิดของทั้งอริสโตเติลและเพลโตต่างเห็นว่า “พลเมือง” ไม่ใช่เพียงผู้พำนักในรัฐ แต่คือบุคคลที่มีคุณธรรม มีเหตุผล และมีบทบาทเชิงรุกในการร่วมสร้างสังคมที่ดี โดยผ่านกระบวนการทางการเมืองอย่างมีวิจารณญาณและมีความรับผิดชอบ แนวคิดเหล่านี้จึงถือเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาเรื่อง “ความเป็นพลเมือง” ในโลกตะวันตก และยังมีอิทธิพลอย่างต่อเนื่องต่อแนวคิดพลเมืองในประชาธิปไตยร่วมสมัย

ถวิลวดี บุรีกุล และ รัชติ แสงมเหษณ์ (2562) ได้สรุปคุณลักษณะสำคัญของความเป็นพลเมืองที่ดี ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ค่านิยมพื้นฐาน ความรู้ทางพลเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ค่านิยมตามประเพณีนิยม (Traditional Values) ค่านิยมพื้นฐานเป็นรากฐานเชิงจริยธรรมที่สะท้อนพฤติกรรมของพลเมืองในสังคม ประกอบด้วยพฤติกรรมที่สะท้อนความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เช่น

- 1) การเคารพผู้อาวุโส
- 2) ความเสียสละ

- 3) การปฏิบัติตามกฎหมาย
- 4) การยึดมั่นในหลักศาสนา
- 5) ความภูมิใจในความเป็นคนไทย
- 6) การทำงานด้วยความสุจริต
- 7) การบริจาคโลหิต สิ่งของ
- 8) การรักษาสิ่งแวดล้อม

คุณลักษณะเหล่านี้แสดงถึงความเชื่อมโยงของ “ความเป็นพลเมือง” กับคุณธรรมที่ฝังรากลึกในวัฒนธรรมไทย

2. ความรู้เกี่ยวกับการเป็นพลเมือง (Civic Knowledge) พลเมืองควรมีความรู้และความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการเมืองและการบริหารประเทศ เพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมอย่างมีเหตุผล ตัวอย่างเช่น

- 1) การเปรียบเทียบนโยบายของพรรคการเมืองหรือผู้สมัคร
- 2) ความรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองของประเทศต่างๆ
- 3) ความตระหนักและเต็มใจในการเสียภาษีเพื่อส่วนรวม

องค์ประกอบนี้ช่วยส่งเสริมให้พลเมืองสามารถตัดสินใจทางการเมืองได้อย่างมีข้อมูล และมีทัศนคติที่รับผิดชอบต่อนานาชาติพลเมือง

3. การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งไม่จำกัดเพียงการเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการแสดงออกเชิงสาธารณะ เช่น

- 1) การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
- 2) การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรในสังคม
- 3) การเข้าร่วมการชุมนุมโดยสันติ
- 4) การติดตาม ตรวจสอบการทำงานของนักการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

การมีส่วนร่วมเหล่านี้ทำให้พลเมืองสามารถปกป้องสิทธิของตนและมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของประเทศ แนวคิดของถวิลวดีและรัชวดีเน้นว่า ความเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ควรมีทั้งมิติคุณธรรม (values), ความรู้ (knowledge) และ พฤติกรรมการมีส่วนร่วม (participation) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทที่พลเมืองต้องทำหน้าที่ควบคู่กับการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ดาลตัน (Dalton, 2008) บรรทัดฐานความเป็นพลเมืองแบบมีส่วนร่วม” (Engaged Citizenship Norms) ได้เสนอแนวคิดที่พลิกมมมองดั้งเดิมเกี่ยวกับ “ความเป็นพลเมือง” โดยชี้ให้เห็นว่า พลเมืองในแต่ละสังคมและแต่ละยุคสมัยย่อมมีลักษณะที่แตกต่างกันตาม “บรรทัดฐานทางสังคม” (social norms) ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบทและเวลา การศึกษาของ Dalton ที่สำรวจความเข้าใจเรื่องความเป็นพลเมืองในสังคมอเมริกันและยุโรประหว่างปี ค.ศ. 2000–2008 พบว่า ความหมายของคำว่า “พลเมืองดี” เริ่มเปลี่ยนแปลงจากการเน้นเพียงการปฏิบัติตามหน้าที่ทางกฎหมาย เช่น การเสียภาษี การเกณฑ์ทหาร หรือการไปเลือกตั้ง ไปสู่แนวคิดที่กว้างขวางขึ้น นั่นคือ “พลเมืองที่มีส่วนร่วมเชิงรุก” (Engaged Citizen) ซึ่งสะท้อนจิตสำนึกต่อสังคม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมในระดับนโยบายอย่างหลากหลาย Dalton (2008) จึงได้เสนอ บรรทัดฐานความเป็นพลเมืองแบบมีส่วนร่วม (Engaged Citizenship Norms) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมทางการเมืองเชิงรุก (Proactive Political Participation) พลเมืองไม่ควรจำกัดบทบาทเพียงแค่การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่ควรมีความกระตือรือร้นในการแสดงออกทางการเมืองผ่านช่องทางต่างๆ เช่น การเข้าร่วมเวทีสาธารณะ การรวมกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนประเด็นสังคม และการใช้สื่อสาธารณะในการแสดงความคิดเห็น (Dalton, 2008; Theiss-Morse, 2012)

2. ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) พลเมืองควรมีจิตสำนึกสาธารณะ (public-mindedness) ตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำของตนต่อส่วนรวม แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Putnam (2000) ที่เน้นการสร้าง “ทุนทางสังคม” (social capital) ผ่านความไว้วางใจและความร่วมมือของพลเมือง

3. การเคารพสิทธิของผู้อื่น (Respect for Others' Rights) พลเมืองในสังคมประชาธิปไตยต้องเคารพความหลากหลายของกลุ่มคน ความเชื่อ และความคิดเห็น สอดคล้องกับแนวคิดของ Habermas (1996) ที่มองว่าการถกเถียงอย่างมีเหตุผลในระบบประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทุกฝ่ายยอมรับความชอบธรรมของกันและกัน

4. การคิดวิเคราะห์และวิพากษ์ (Critical Thinking and Analysis) พลเมืองควรมีทักษะในการประเมินนโยบายสาธารณะ วิเคราะห์ข่าวสาร และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลอย่างมีเหตุผล โดยอาศัยหลักการของการคิดเชิงวิพากษ์ แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Dewey (1916) ที่เชื่อว่าการศึกษาระบบประชาธิปไตยต้องสร้างพลเมืองที่คิดเป็น ไม่ใช่เพียงจำได้

5. ความเป็นอิสระทางความคิด (Intellectual Autonomy) พลเมืองไม่ควรยึดติดกับอุดมการณ์แบบตายตัว แต่ควรเปิดรับแนวคิดที่แตกต่างอย่างมีวิจารณญาณ และพร้อมเปลี่ยนแปลงความเห็นเมื่อมีข้อมูลใหม่ สะท้อนถึงแนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตยของ John Stuart Mill (1859)

6. การใช้เทคโนโลยีและสื่อใหม่ (Utilization of New Technologies and Media) Dalton ตระหนักถึงบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศและโซเชียลมีเดียในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมืองในยุคดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Bennett และ Segerberg (2012) ที่ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของ “การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเครือข่าย” (networked activism)

แนวคิดของ Dalton (2008) เปิดมุมมองใหม่ต่อ “พลเมือง” ในประชาธิปไตยร่วมสมัย โดยไม่จำกัดเพียง “ผู้ปฏิบัติตาม” แต่เน้น “ผู้มีส่วนร่วมที่วิพากษ์และมีจริยธรรมสาธารณะ” ซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยอย่างลึกซึ้งในยุคสังคมเครือข่ายและ Globalization หรือโลกาภิวัตน์ บรรทัดฐานความเป็นพลเมืองแบบมีส่วนร่วมนี้แตกต่างจากแนวคิดความเป็นพลเมืองแบบดั้งเดิมที่เน้นหน้าที่และความจงรักภักดีต่อรัฐ โดยมุ่งเน้นการสร้างพลเมืองที่มีความกระตือรือร้น มีความรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของสังคมและการเมืองอย่างแข็งขัน ส่วนฟูกุยามา (Fukuyama, 2006) เสนอทัศนะที่สอดคล้องกับแนวคิดของ Dalton (2008) โดยชี้ว่าคุณลักษณะของ “พลเมืองดี” ในระบอบประชาธิปไตยนั้นไม่ได้จำกัดเพียงผู้ปฏิบัติตามหน้าที่ทางกฎหมายเท่านั้น แต่ต้องเป็น “ผู้มีพันธะ” (engaged) ต่อชีวิตสาธารณะ (public life) กล่าวคือ พลเมืองควรมีความรู้สึกเชื่อมโยงและมีบทบาทในกิจการส่วนรวม เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางสาธารณะ หรือการร่วมกำหนดทิศทางทางนโยบายสาธารณะ ไม่ใช่เพียงใช้สิทธิแต่ไม่รับผิดชอบ ความหมายของ “พลเมืองดี” จึงต้องครอบคลุมถึงการมีส่วนร่วมในมิติตสาธารณะอย่างเป็นรูปธรรมและสม่ำเสมอ

Stray (2009) ได้ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาพลเมืองศึกษาในนอร์เวย์ โดยชี้ให้เห็นว่าประเทศนอร์เวย์มีความพยายามในการพัฒนา “พลเมืองประชาธิปไตย” ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงนักเรียนเข้ากับประเด็นทางสังคมและการเมืองที่เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในช่วงปี ค.ศ. 1980–2000 ได้มีการตั้งหลักสูตรอบรมครูสังคมศึกษาโดยเฉพาะ เพื่อให้ครูสามารถส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชนได้อย่างลึกซึ้ง องค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ในหลักสูตรพลเมืองศึกษาตามแนวทางของ Stray (2009) ได้แก่

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) นักเรียนจะต้องเข้าใจและฝึกฝนการมีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การลงคะแนนเสียง หรือการอภิปรายในที่สาธารณะ เพื่อเสริมสร้างทักษะการเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น (active citizenship)

การตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมในระดับโลก (Global Environmental Issues) หลักสูตรมุ่งเน้นการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น ความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติ การส่งเสริมการจัดการอย่างยั่งยืน และการสนับสนุนแนวคิดสันติภาพ รวมถึงการลดการใช้อาวุธ โดยมุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหาและสามารถเสนอแนวทางแก้ไขอย่างมีเหตุผล

การส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตย (Democratic Values) ประเด็นสำคัญที่ครูต้องส่งเสริมในห้องเรียนคือสิทธิมนุษยชน การถกเถียงทางการเมืองในระดับท้องถิ่น และการส่งเสริมการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล โดยเฉพาะในระดับมัธยมต้น นักเรียนควรได้รับโอกาสให้พิจารณาและอภิปรายปัญหาในท้องถิ่นด้วยวิธีคิดแบบมีส่วนร่วม

Stray ยังเน้นวิธีการเรียนรู้แบบ “ใช้ปัญหาเป็นฐาน” (Problem-based Teaching) ซึ่งช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และฝึกการตัดสินใจอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยร่วมสมัย แนวคิดของ Fukuyama และ Stray ต่างก็เน้นให้เห็นว่า “ความเป็นพลเมือง” ไม่สามารถจำกัดความไว้เพียงการปฏิบัติตามกฎหมาย แต่ต้องครอบคลุมถึง บทบาทเชิงรุกทางสังคม การมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม และการมีส่วนร่วมอย่างมีเหตุผล ทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่า “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง” ไม่ใช่แค่การเรียนรู้เชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ต้องเป็นการฝึกทักษะ ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรมในประเด็นที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงของผู้เรียนด้วย

Borhaug (2010) ในบทความ Norwegian Civic Education – Beyond Formalism ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้ด้านพลเมืองศึกษาในประเทศนอร์เวย์ โดยเสนอว่าวิชาพลเมืองศึกษานั้นต้องก้าวข้าม “รูปแบบนิยมหรือพิธีการทางกฎหมาย” (formalism) ไปสู่ “การสร้างพลเมืองที่มีวิจารณญาณ มีส่วนร่วม และตระหนักรู้ต่อประเด็นร่วมสมัยในสังคม” ประเด็นสำคัญของพลเมืองศึกษาในนอร์เวย์

1) การบูรณาการพลเมืองศึกษาในหลักสูตรสังคมศึกษา นอร์เวย์จัดให้มีการเรียนพลเมืองศึกษาตลอดช่วง 10 ปีของการศึกษาภาคบังคับ ผ่านวิชาสังคมศึกษา โดยเนื้อหาเน้นเรื่องการเมือง สังคม และสิทธิหน้าที่ของพลเมือง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาแนวคิดประชาธิปไตยในเด็กและเยาวชน

2) การส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และวิพากษ์ การเรียนรู้เน้นให้ผู้เรียนตั้งคำถามอย่างมีเหตุผลเกี่ยวกับปัญหาสังคม ผ่านกิจกรรม เช่น การอภิปรายกลุ่ม (student debate) การทำโครงการ (project-based teaching) เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่ลงมือปฏิบัติจริง (experiential learning)

3) การฝึกปฏิบัติการมีส่วนร่วมทางการเมือง การสร้าง “การมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติ” (practical participation) มีทั้งการจัดตั้งสถานักเรียนในทุกโรงเรียน การส่งเสริมการเลือกตั้งจำลอง และการทำกิจกรรมสาธารณะ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้การมีส่วนร่วมเชิงประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

4) การเชื่อมโยงกับประเด็นร่วมสมัย การเรียนการสอนใช้ข่าวสาร สถานการณ์ปัจจุบัน และปัญหาสังคม เช่น ความเหลื่อมล้ำ ความยุติธรรมทางสังคม และสิ่งแวดล้อม มาทำให้บทเรียนมีความเชื่อมโยงกับโลกจริง และกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางอารมณ์และสติปัญญา

5) การพัฒนาทักษะหลากหลายด้านเพื่อความเป็นพลเมือง พลเมืองศึกษาตามแนวคิดของ Borhaug ไม่เพียงมุ่งสู่ความรู้ทางการเมือง แต่ครอบคลุมถึงทักษะการสื่อสาร การแก้ปัญหา การเคารพความเห็นต่าง การยอมรับในประชาธิปไตยเชิงพหุวัฒนธรรม และการปรับตัวในสังคมที่เปลี่ยนแปลง Borhaug ยังได้ขยายแนวคิดความเป็นพลเมืองให้กว้างขวางขึ้นกว่ามิติทางกฎหมายหรือสถานะในรัฐ โดยเสนอว่าความเข้าใจเรื่อง “ความเป็นพลเมือง” ควรพิจารณาครอบคลุมอย่างน้อย 3 มิติหลัก ดังนี้

ขอบเขต (Extent) ใครคือ “พลเมือง” และใครไม่ใช่? บรรทัดฐานทางสังคมหรือกฎหมายใดที่กำหนดสถานะนั้น เช่น ผู้อพยพ คนไร้รัฐ หรือชนกลุ่มน้อยจะได้รับการนับเป็น “พลเมือง” หรือไม่

สาระ (Content) พลเมืองควรได้รับสิทธิใดบ้างจากรัฐ และมีความรับผิดชอบต่อรัฐอย่างไร เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง การได้รับการคุ้มครอง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการมีส่วนร่วม

ความลึกซึ้ง (Depth) พลเมืองมีความเข้าใจในบทบาทของตนแค่ไหน? รัฐให้ความหมายต่อพลเมืองอย่างไร? ยิ่งความเข้าใจและบทบาทลึกซึ้งมากเท่าใด ความเป็นประชาธิปไตยยิ่งหยั่งรากลึก

Borhaug ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาความเป็นพลเมืองไม่ควรจำกัดอยู่แค่ในกรอบของกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญ แต่ต้องขยายไปสู่การพิจารณาประเด็นเรื่อง การเรียกร้องสิทธิทางการเมืองและสังคม (Recognition) เพื่อให้กลุ่มที่เคยถูกมองข้าม เช่น LGBTQ+, ชนกลุ่มน้อย, เด็ก, คนไร้รัฐ ได้รับการยอมรับและได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียม การกระจายทรัพยากรและความมั่งคั่ง (Redistribution) เพื่อสร้างความเป็นธรรมเชิงโครงสร้าง ไม่ให้สิทธิความเป็นพลเมืองจำกัดเฉพาะผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจหรือสถานะทางสังคม แนวคิดของ Borhaug (2010) ชี้ให้เห็นว่า ความเป็นพลเมือง ในบริบทประชาธิปไตยสมัยใหม่จำเป็นต้อง, ไม่ยึดติดกับกฎหมายเท่านั้น แต่ให้ความสำคัญกับ การปฏิบัติจริง การยอมรับ และความหลากหลาย, ไม่จำกัดความเป็นพลเมืองไว้ที่ “สถานะ” แต่ต้องขยายไปสู่การต่อสู้ทางสังคม การมีส่วนร่วม และการเปลี่ยนแปลง, เสริมสร้าง “ประชาธิปไตยที่ลึกซึ้ง” ที่ไม่ปล่อยให้การเลือกตั้งกลายเป็นพิธีกรรม แต่เป็นพลังในการสร้างรัฐที่เคารพสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคในทุกมิติ

ความเป็นพลเมืองในรัฐสมัยใหม่ การขยายขอบเขตจากสถานะทางกฎหมายสู่การยอมรับทางสังคม แนวคิดความเป็นพลเมืองในรัฐสมัยใหม่ ได้รับการพัฒนาให้ลุ่มลึกยิ่งขึ้นจากกรอบคิดดั้งเดิมที่เน้นเพียงสถานะทางกฎหมายหรือสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐรับรอง มาสู่การวิเคราะห์เชิงปรากฏการณ์ทางสังคม การต่อสู้เรียกร้องสิทธิ และความเป็นธรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

1. การทำให้ประชาธิปไตยลุ่มลึก (Deepening Democracy) แนวคิดนี้เน้นย้ำว่า ความเป็นพลเมืองไม่ควรถูกจำกัดอยู่ที่ สิทธิเชิงสัญลักษณ์ เช่น การเลือกตั้งหรือการเป็นผู้ถือบัตรประชาชน แต่ควรขยายสู่การมีส่วนร่วมทางสังคม การได้รับการยอมรับ (recognition) และการมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม ในทุกระดับของสังคม

2. มิติของสิทธิในฐานะพลเมือง สิทธิของพลเมืองในรัฐประชาธิปไตยที่มีความลึกซึ้งประกอบด้วย สิทธิพลเมือง (Civil Rights) เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในการชุมนุม ความเท่าเทียมภายใต้กฎหมาย สิทธิทางการเมือง (Political Rights) สิทธิในการเลือกตั้ง เข้ารับตำแหน่งสาธารณะ และร่วมกำหนดนโยบาย สิทธิทางเศรษฐกิจ (Economic Rights) สิทธิในการทำงาน ประกอบอาชีพ และเข้าถึงทรัพยากร สิทธิทางสังคม (Social Rights) สิทธิในการได้รับสวัสดิการ สุขภาพ การศึกษา สิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Rights) การยอมรับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และเพศสภาพสิทธิเหล่านี้ไม่ได้มีอยู่เท่ากันในทุกบริบทรัฐ แต่มักเป็นผลจากการต่อสู้ของพลเมืองในการเรียกร้องต่อรัฐและสังคม

3. ความเป็นพลเมืองไม่ใช่กรอบตายตัว ในแต่ละประเทศ ความเป็นพลเมืองถูกกำหนดด้วยกระบวนการ “รวมกลุ่มและผลักไส” (inclusion/exclusion) ตลอดเวลา เช่น ผู้อพยพ กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มเพศทางเลือก มักถูกจำกัดสิทธิบางประการ หรือไม่ได้รับการยอมรับจากทั้งรัฐและประชาชนกลุ่มหลัก ทำให้แนวคิดความเป็นพลเมืองต้องเชื่อมโยงกับ สิทธิมนุษยชนและกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อขยายกรอบของสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

4. ความเป็นพลเมืองระดับสากล ความเป็นพลเมืองไม่ควรถูกจำกัดอยู่เพียงในกรอบของชาติรัฐ (nation-state) แต่ควรพิจารณาในมิติของ พลเมืองโลก (global citizenship) ที่ยึดโยงกับพันธกรณีทางมนุษยธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคมโลก และสิทธิในระดับนานาชาติ เช่น สิทธิในที่อยู่อาศัย การต่อต้านการผลักไสทางเชื้อชาติ หรือสิทธิของคนไร้รัฐ

5. ความเป็นพลเมืองในฐานะสาขาวิชาใหม่ทางรัฐศาสตร์ แนวคิดนี้ได้พัฒนาจากแนวรัฐศาสตร์ดั้งเดิมที่เน้นการศึกษา รัฐ, อำนาจ, กฎหมาย, สถาบัน ไปสู่การตั้งคำถามใหม่ๆ เช่น พลเมืองมีบทบาทแค่ไหนในการสร้างรัฐ? รัฐพร้อมยอมรับพลเมืองต่างกลุ่มเพียงใด? คุณสมบัตินี้แบบใดที่พลเมืองพึงมีเพื่อพัฒนา “สาธารณะ” อย่างแท้จริง?

นี้ทำให้ “ความเป็นพลเมือง” กลายเป็นหัวข้อที่เชื่อมโยงกับศาสตร์อื่นๆ ทั้งปรัชญาการเมือง, จริยธรรมทางสังคม, สังคมวิทยาการศึกษา และนโยบายสาธารณะ ซึ่งความเป็นพลเมืองไม่ใช่เพียงสถานะที่รัฐมอบให้ แต่คือกระบวนการต่อเนื่องในการต่อสู้เพื่อยืนยันสิทธิ ความเสมอภาค และการยอมรับในฐานะมนุษย์คนหนึ่งที่มีศักดิ์ศรีในสังคมประชาธิปไตย

2.2 แนวคิดการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง

วิถีความเป็นพลเมืองถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมประชาธิปไตยที่มีความเข้มแข็ง โดยแนวคิดการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองมุ่งเน้นการพัฒนาบุคคลให้มีทั้งความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายในสังคมประชาธิปไตย การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองไม่ได้หมายถึงเพียงการให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการปลูกฝังค่านิยมประชาธิปไตย ความตระหนักรู้ถึงประเด็นทางสังคมและการเมือง ความสามารถในการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ตลอดจนทักษะในการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจสาธารณะ แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า พลเมืองที่มีความกระตือรือร้นและมีความรับผิดชอบเป็นรากฐานสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งสร้างสังคมที่สมาชิกทุกคนไม่เพียงแต่เข้าใจสิทธิของตน แต่ยังตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างสร้างสรรค์

การส่งเสริม (Extension) ตามความหมายของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2554) หมายถึง การเกื้อหนุน ช่วยเหลือ หรือสนับสนุนให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีสภาพที่ดีขึ้นหรือขยายขอบเขตให้กว้างขวางออกไป เช่น การส่งเสริมการศึกษาหรือการลงทุน (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2554)

การส่งเสริม (Extension) หมายถึง กระบวนการขยายและถ่ายทอดความรู้ตามระบบวิทยาการแผนใหม่ (Innovation System) ที่มุ่งก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในเชิงการศึกษา (Educational Advantages) และคุณค่าทางการปฏิบัติ (Practical Values) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้รับการส่งเสริม (Clientele) ผ่านการเรียนรู้ที่สามารถนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตหรือประกอบอาชีพ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น (Better Living) (พจน์ บุญเรือง, 2522)

การส่งเสริม (Extension) คือกระบวนการวางแผนและดำเนินโครงการเพื่อนำองค์ความรู้ทางเทคโนโลยีและผลการวิจัยไปถ่ายทอดสู่ประชาชน โดยเฉพาะในชนบท โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความรู้เหล่านั้นและนำไปปรับใช้ได้เหมาะสมกับบริบทของตน ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และวิถีชีวิต เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การถ่ายทอดความรู้จำเป็นต้องคำนึงถึงการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate

Technology) และควบคู่ไปกับการส่งเสริมจริยธรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน (วรทัศน์ อินทร์คัมพร, 2546)

แนวคิดที่ว่าด้วย “ความเป็นพลเมืองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข” มิใช่เพียงหลักการทางนามธรรม แต่เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของศตวรรษที่ 21 ที่สังคมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่ออย่างเข้มข้น การที่องค์การสหประชาชาติให้ความสำคัญกับแนวคิดนี้ สะท้อนให้เห็นว่าความมั่นคงและสันติสุขของโลกยุคใหม่ไม่สามารถยึดถือแค่ระบบการเมืองหรือเศรษฐกิจ แต่ต้องอิงกับการ “ออกแบบพลเมือง” ที่มีจิตสำนึกสาธารณะและเข้าใจบทบาทของตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นภายใต้หลักกฎหมายและความเคารพซึ่งกันและกัน ประเด็นสำคัญที่ควรต่อยอดจากแนวคิดนี้ได้แก่

1) การตีความความเป็นพลเมืองแบบใหม่ จากเดิมที่จำกัดอยู่เพียงการมีสิทธิเลือกตั้งหรือรับบริการจากรัฐ ปัจจุบันความเป็นพลเมืองหมายรวมถึงการมี “สมรรถนะทางสังคม” (social competence) ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ เป็นธรรม และมีสันติ

2) พลเมืองในฐานะผู้ร่วมออกแบบสังคม การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควรมุ่งเน้นให้แต่ละคนตระหนักว่า ตนมิใช่เพียงผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย แต่เป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดอนาคตของส่วนรวม ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิด “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” (participatory democracy)

3) การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมเพื่อสร้างพลเมืองโลก (Global Citizenship) จากการที่สังคมมีการติดต่อสื่อสารและเคลื่อนย้ายข้อมูลผู้คนอย่างรวดเร็ว ทำให้การปลูกฝังความเป็นพลเมืองไม่อาจยึดติดกับชาติพันธุ์เดียว แต่ควรส่งเสริมการเคารพในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา ความเชื่อ และวิถีชีวิต เพื่อสร้างวัฒนธรรมของ “การอยู่ร่วมต่างอย่างสันติ”

4) ความเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 ไม่อาจเป็นไปได้หากขาดการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายทั้งในเชิงปัญญา (critical literacy) และจิตใจ (ethical consciousness) ดังนั้นจึงควรเน้นการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการทักษะคิดวิเคราะห์ วิพากษ์ และการเข้าใจตนเองร่วมกับผู้อื่นอย่างมีเมตตาธรรม (ภณ ใจสมักร, มปป.)

แนวคิดของ กฤตธี โอบอ้อม เน้นไปที่ บทบาทของผู้นำชุมชนในงานพัฒนา โดยเสนอว่า “กระบวนการให้การศึกษา” (Educational Process) คือเครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยน “กลุ่มคน” ให้กลายเป็น “กลุ่มผู้นำที่มีความสามารถ” ที่จะทำงานพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเน้นองค์ประกอบสำคัญที่ต้องรู้ ได้แก่

1) รู้ว่าสิ่งที่ต้องทำนั้นคืออะไร

- 2) รู้วิธีการและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง
- 3) รู้บทบาทหน้าที่ของตน
- 4) รู้จักบริบทแวดล้อมที่จะช่วยสนับสนุนงาน

นอกจากนี้ยังเสนอแนวทางฝึกอบรมผู้นำโดยใช้วิธี “ฝึกปฏิบัติจริง” (learning by doing) ทั้งในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการ ผ่านกลไกที่มีอยู่ในชุมชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มสตรี และกลุ่มอาชีพ

ส่วนอีกแนวคิดหนึ่งคือการ “ส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง” ซึ่งเสนอกรอบเชิงนโยบาย 4 ด้าน ได้แก่ 1) การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ 3) การเคารพสิทธิมนุษยชนและความหลากหลาย และ 4) ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (กฤตธี โอบอ้อม และคณะ, 2566)

เมื่อพิจารณาแนวคิดทั้งสองร่วมกัน จะเห็นได้ว่าผู้นำชุมชนไม่ได้เป็นเพียง “กลุ่มคนทำงานเพื่อพัฒนา” เท่านั้น แต่ยังมีศักยภาพในการเป็น ผู้ขยายความรู้ ความเข้าใจ และคุณค่าพลเมืองในระดับฐานราก ได้อย่างลึกซึ้ง ข้อค้นพบที่สำคัญคือ “การพัฒนาแนวคิดความเป็นพลเมืองแบบประชาธิปไตยต้องเริ่มจากผู้นำชุมชนในท้องถิ่น” ซึ่งเปรียบเสมือนจุดเริ่มต้นของพลังสังคม เพราะพวกเขาเป็นผู้มีอิทธิพลทางสังคมในพื้นที่ และเป็นสะพานเชื่อมโยงระหว่างนโยบายของรัฐกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน แม้จะมีการพูดถึงการฝึกอบรมแบบปฏิบัติจริง แต่ยังมีคำถามว่า “รูปแบบการอบรมในเชิงวิชาการและราชการไทยในปัจจุบันนั้น เสริมสร้างวิถีคิดแบบประชาธิปไตยหรือไม่?” เพราะการฝึกอบรมมักยังเน้นให้ “ผู้นำปฏิบัติตามบทบาท” แทนที่จะ “พัฒนาทักษะวิพากษ์ วิจัย และต่อรองกับรัฐ” ตามแนวคิดของพลเมืองประชาธิปไตยในเชิงลึก ดังนั้นจึงอาจต้องตั้งคำถามต่อระบบฝึกอบรมผู้นำในไทยว่า ควรเปลี่ยนจากการถ่ายทอด “ความรู้สำเร็จรูป” ไปสู่ “การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วม” ที่เน้นการสร้างคำถามมากกว่าคำตอบหรือไม่? ผู้นำไม่ใช่เพียง “ตัวแทน” ในชุมชน แต่ควรเป็น “ต้นแบบของพลเมือง” ที่สามารถคิด วิเคราะห์ มีทัศนะวิพากษ์ เข้าใจความหลากหลาย และกล้าหาญทางจริยธรรม โครงการฝึกอบรมผู้นำควรบูรณาการเรื่อง “ความเป็นพลเมืองเชิงวิพากษ์” เข้าไปเป็นแกนกลาง ไม่ใช่แค่พัฒนาทักษะการจัดกิจกรรมชุมชนเท่านั้น การเรียนรู้ควรอยู่ในรูปแบบ “วงเรียนรู้” ที่ให้ผู้นำได้เรียนรู้ร่วมกัน ถกเถียง และสร้างองค์ความรู้ใหม่ในแบบที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

2.2.1 กระบวนการส่งเสริมความเป็นพลเมือง

แนวคิดของนิธิตา ประเสริฐภักดี (2559) ได้ให้ความหมายเน้นว่า “การสร้างสำนึกพลเมือง” ไม่ใช่เพียงการให้ความรู้ทางรัฐศาสตร์หรือกฎหมาย แต่เป็นกระบวนการพัฒนาคอนไทม์ “ความรู้”

“ทักษะ” และ “เจตคติ” ซึ่งเป็นรากฐานของการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยองค์ประกอบหลัก ได้แก่

1. **ความรู้ (Knowledge)** ความเข้าใจระบบการปกครอง สิทธิหน้าที่ และกลไกการมีส่วนร่วม เช่น การกำหนดนโยบายสาธารณะ

2. **ทักษะ (Skill)** ความสามารถในการคิด วิเคราะห์ พุด ฟัง สื่อสาร รวมถึงการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ

3. **เจตคติ (Disposition)** การยอมรับความแตกต่าง การเคารพผู้อื่น และความเชื่อมั่นในอำนาจของประชาชนภายใต้ประชาธิปไตย

องค์ประกอบทั้งสามนี้เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ความรู้เป็นพื้นฐานที่หล่อหลอมทักษะ และเจตคติเป็นสิ่งที่กำกับการใช้ความรู้และทักษะอย่างมีจริยธรรม

จากการสังเคราะห์แนวคิดดังกล่าว เราพบว่า การพัฒนาพลเมืองประชาธิปไตย ไม่อาจเกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องเป็นกระบวนการแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงเนื้อหาเข้ากับประสบการณ์และบริบทจริงของผู้เรียน โดยเฉพาะการฝึกฝนทักษะและการปลูกฝังเจตคติผ่านการปฏิบัติและการมีส่วนร่วมในชีวิตจริง การสร้างสำนึกพลเมืองจึงควรถูกมองว่าเป็น “กระบวนการบ่มเพาะมนุษย์” มากกว่าจะเป็นเพียงการสอนเรื่อง “พลเมืองดี” อย่างผิวเผิน

งานของนิธินาเปิดพื้นที่ให้ตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อระบบการศึกษาของไทยในปัจจุบันว่า “ระบบการศึกษาไทยได้พัฒนาพลเมืองประชาธิปไตยจริงหรือเพียงผลิตซ้ำพลเมืองที่เชื่อต่ออำนาจ?” แม้ว่าจะมีวิชาหน้าที่พลเมืองหรือการส่งเสริมประชาธิปไตยในหลักสูตร แต่บ่อยครั้งเนื้อหาเน้นไปที่การท่องจำหลักการ มากกว่าการสร้างพื้นที่ให้ผู้เรียนได้ “คิด-ถาม-เถียง” อย่างมีอิสระ

เราจึงควรตั้งข้อสงสัยต่อแนวทางการเรียนการสอนที่เน้นความสงบเรียบร้อยและการยอมรับอำนาจมากกว่าการฝึกให้รู้เท่าทันและกล้าตั้งคำถาม ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของ “การเป็นพลเมือง” การสร้างสำนึกพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ต้องอาศัยความร่วมมือแบบบูรณาการจากหลายภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาครัฐซึ่งทำหน้าที่เป็น “ศูนย์กลางประสาน” ร่วมกับภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และสถาบันการศึกษา โดยกลไกสำคัญที่ถูกเสนอมี 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

1. การศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชน

2. เน้นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ ไม่ใช่เพียงความรู้เชิงทฤษฎี

3. ส่งเสริมทักษะพื้นฐานของพลเมือง เช่น การฟังผู้อื่น การคิดเชิงวิพากษ์ และการทำงานร่วมกัน ในภาพรวม แนวคิดนี้เสนอว่า “การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง” ไม่ใช่แค่เรื่องของเนื้อหา แต่

เป็นเรื่องของการออกแบบระบบสังคมทั้งระบบให้สนับสนุนบทบาทของประชาชนในฐานะ ‘เจ้าของอำนาจ’ อย่างแท้จริง อีกทั้งบทบาทของสื่อมวลชน ที่สื่อไม่ใช่แค่เครื่องมือในการส่งข่าวสาร แต่เป็น “กลไกขับเคลื่อน” ความเข้าใจเรื่องสิทธิ หน้าที่ และการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย การสร้างเครือข่ายข้ามภาคส่วน การปลูกฝังพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องไม่ใช่หน้าที่เฉพาะของโรงเรียน แต่ต้องกระจายไปในทุกระดับ เช่น อปท. สมาคมวิชาชีพ องค์กรเอกชน และชุมชน

จากการสังเคราะห์แนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยเสนอข้อค้นพบใหม่ว่า “การสร้างสำนักพลเมืองในประเทศไทย ยังขาดโครงสร้างกลางที่มีพลังในการประสานกลไกของรัฐ สังคม และพลเมืองให้ทำงานร่วมกันอย่างมียุทธศาสตร์เดียวกัน” แม้แต่ละภาคส่วนจะมีบทบาทของตน เช่น โรงเรียน สื่อ หรือชุมชน แต่ยังไม่มีการออกแบบระบบที่เชื่อมโยงบทบาทเหล่านี้เข้าด้วยกันเป็น “ระบบสร้างพลเมืองแบบองค์รวม (Holistic Citizenship System)” ซึ่งจะทำให้ความรู้ ทักษะ และเจตคติของพลเมืองได้รับการปลูกฝังในทุกมิติชีวิตประจำวัน ไม่ใช่เฉพาะในห้องเรียน

แนวคิดข้างต้นเปิดพื้นที่ให้ตั้งคำถามและถกเถียงต่อระบบการศึกษาและการเมืองไทยในปัจจุบัน เช่น “การสอนหน้าที่พลเมืองในหลักสูตรปัจจุบัน เพียงพอหรือไม่ต่อการบ่มเพาะพลเมืองที่คิดเป็นและกล้าเปลี่ยนแปลง?” หลักสูตรมักเน้นความรู้รัฐธรรมนูญหรือประวัติศาสตร์การเมืองแบบผิวเผิน หรือผู้เรียนถูกประเมินจากการจำ ไม่ใช่จากความสามารถในการตั้งคำถามหรือมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง “ใครคือผู้กำหนดนิยามของ ‘พลเมืองดี’ และจะประเมินพลเมืองอย่างไรโดยไม่ทำให้กลายเป็นเครื่องมือควบคุม?” หรือการส่งเสริมให้เป็นพลเมืองที่เชื่อฟังและมีมารยาทดีอาจกลายเป็นเครื่องมือกลบเสียงที่วิพากษ์รัฐ หรือการพัฒนาเจตคติควรมุ่งเสริม ‘วิญญาณแห่งเสรีภาพและความเท่าเทียม’ มากกว่าการกล่อมเกล้าให้อยู่ในระเบียบแบบแผน เป็นต้น

อีกทั้งจากบทความของสายชล สัตยานุรักษ์ (2554) ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้ว่า การสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางวัฒนธรรม ความรู้ และจิตสำนึกของประชาชน ผ่านแนวคิดหลัก 4 ประการ ได้แก่

1. พลเมืองที่มีความรู้และทักษะวิพากษ์ การเสริมสร้างพลเมืองให้มีวิจาร์ณญาณ คือการสร้าง “พลเมืองวิพากษ์” ที่สามารถตรวจสอบและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบายอย่างชาญฉลาดและสร้างสรรค์ สายชลชี้ว่าการเมืองภาคพลเมือง (citizenship politics) ควรเปิดพื้นที่ให้ประชาชนร่วมใช้อำนาจอธิปไตยอย่างเสมอภาค ผ่านการมีส่วนร่วมในการกำหนดและใช้ทรัพยากรของรัฐ ลดการพึ่งพาอำนาจนิยม และยกระดับเป็น “ปัญญานิยม” โดยต้องปฏิรูปกระบวนการศึกษาให้ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์แทนการคิดตามกรอบเดิม

2. พลเมืองที่ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ในความหมายใหม่ สายชลเสนอให้เข้าใจสิทธิไม่ใช่เพียงสิทธิในเชิงกฎหมายหรือสิทธิในการเลือกตั้งเท่านั้น แต่รวมถึงสิทธิในการควบคุม ตรวจสอบ และเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค ขณะเดียวกัน “หน้าที่พลเมือง” ควรถูกนิยามใหม่ว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในการประเมินผลกระทบจากนโยบายรัฐ ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ตลอดจนประเด็นเฉพาะด้าน เช่น ชาติพันธุ์ เพศ หรือท้องถิ่น

3. พลเมืองที่มีวัฒนธรรมทางจิตใจแบบใหม่ ประชาธิปไตยไม่อาจหยั่งรากได้หากขาดพลเมืองที่มี “จิตสาธารณะ” ความรักในความเป็นธรรม และกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้องแม้ต้องเผชิญกับแรงต้าน แนวคิดนี้เรียกร้องให้เกิดการเคารพความเห็นต่าง ความเห็นอกเห็นใจ และการเปลี่ยนแปลงตนเองผ่านการเปิดรับข้อมูลใหม่ สะท้อนแนวทางประชาธิปไตยที่ลุ่มลึกและเน้นการเปลี่ยนแปลงภายในจิตสำนึก

4. การเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์และวัฒนธรรมแห่งความเสมอภาค การเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยจำเป็นต้องวางรากฐานบนแนวคิดเรื่อง “ความเท่าเทียมในความเป็นมนุษย์” เพื่อทำลายวัฒนธรรมการแบ่งชั้น เชื้อพันธุ์โดยไร้เหตุผล และการใช้ความรุนแรง แนวทางหนึ่งคือการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาให้มีมิติของมนุษยศาสตร์ที่เข้าใจมนุษย์ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม โดยไม่ตัดสินผิด-ถูกจากศีลธรรมแบบเดิม

จากแนวคิดของสายชล สัตยานุรักษ์ (2554) ที่เสนอการสร้าง “วิถีไทยของพลเมืองไทย” ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย สามารถสังเคราะห์และต่อยอดเป็นข้อเสนอใหม่ทางแนวคิดได้ ดังนี้

1. จากผู้ใต้ปกครองสู่พลเมืองวิพากษ์ แนวคิดของสายชลเสนอมิติใหม่ของพลเมืองที่ไม่เพียงแต่รู้จักสิทธิและหน้าที่ในเชิงกฎหมาย แต่ต้องเป็น พลเมืองที่สามารถใช้วิจารณ์ญาณในบริบทสังคมที่ซับซ้อน หรือกล่าวได้ว่าเป็น พลเมืองวิพากษ์ (Critical Citizen) ที่สามารถตั้งคำถาม สืบค้น และประเมินผลกระทบในทุกระดับจากการใช้อำนาจอรัฐ ข้อเสนอนี้เปลี่ยนจากการเรียนรู้แบบท่องจำ หรือการเชื่อฟังมาเป็นการเรียนรู้แบบใฝ่รู้ และยึดโยงกับสถานการณ์จริงของท้องถิ่นและสังคมโดยรวม

2. การเปลี่ยนผ่านจากความดีแบบเชื่อฟังสู่จริยธรรมแห่งการกล้าท้าทาย สายชลวิพากษ์วัฒนธรรมแบบ “พวกพ้องนิยม” และ “อำนาจนิยมทางจิตใจ” ซึ่งกล่อมเกลาคคนไทยให้เชื่อฟังแบบไร้เงื่อนไข แนวคิดนี้สามารถต่อยอดด้วยแนวจริยศาสตร์การเมืองแบบใหม่ ที่เน้น จริยธรรมของการตั้งคำถาม (Ethics of Questioning) เช่น ความกล้าหาญทางจริยธรรม (Moral Courage) ที่ไม่ใช่เพียงความกล้าพูด แต่รวมถึงกล้าตัดสินใจบนฐานความเข้าใจพลวัตของสังคม

3. สิทธิหน้าที่แบบเชื่อมโยง สิทธิที่มีบทบาทและหน้าที่ที่มีความหมาย สายชลเสนอให้เข้าใจสิทธิและหน้าที่แบบพ้นจากการแยกขาด “สิทธิ” ไม่ใช่เพียงการเรียกร้อง และ “หน้าที่” ไม่ใช่เพียง

การเชื่อฟังรัฐ แต่ต้องเข้าใจความเชื่อมโยงอย่างซับซ้อน เช่น การใช้สิทธิเลือกตั้งต้องควบคู่กับการมีข้อมูลรอบด้าน รวมถึงการตั้งคำถามเชิงระบบ เช่น ใครได้ประโยชน์ ใครเสียประโยชน์จากนโยบายหนึ่งๆ สิ่งนี้เปิดช่องให้ถกเถียงต่อว่า การเมืองที่ดีไม่ใช่แค่การเลือกตั้งที่เสรี แต่คือ พื้นที่การเรียนรู้ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

4. จากวัฒนธรรมแบบเครื่องสีสู่วัฒนธรรมพลเมืองแบบเข้าใจมนุษย์ การส่งเสริมให้เห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ โดยไม่ตัดสินผ่านศีลธรรมแบบคับแคบหรือมโนทัศน์ของ ความดีแบบครอบงำ คือจุดเริ่มของ วัฒนธรรมพลเมืองแบบใหม่ ที่ส่งเสริมการเคารพความหลากหลาย เห็นอกเห็นใจ และเข้าใจความซับซ้อนของบริบทชีวิตแต่ละกลุ่ม

แนวคิดนี้เชื่อมโยงกับการศึกษาศีลธรรมในบริบทสมัยใหม่ ที่ไม่ใช่แค่สอน ให้เป็นคนดี แต่สอน ให้เข้าใจว่าความดีในโลกที่หลากหลายคืออะไร ข้อเสนอใหม่ ความเป็นพลเมืองแบบสัมพันธ์ (Relational Citizenship) จากการศึกษาของสายชลที่ชี้ให้เห็นว่า การทำหน้าที่และการใช้สิทธิไม่สามารถแยกจากเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรม ข้อเสนอที่ต่อยอดได้คือ แนวคิด “ความเป็นพลเมืองแบบสัมพันธ์” ที่มองว่าพลเมืองมิได้ดำรงอยู่โดยลำพัง แต่เป็นผลผลิตของโครงสร้าง ความสัมพันธ์ และอำนาจ

พลเมืองที่ดีจึงต้องสามารถเชื่อมโยงประเด็น ส่วนตัว-ส่วนรวม เข้าด้วยกัน เช่น การชุมนุมทางการเมืองคือสิทธิส่วนบุคคล แต่ต้องเชื่อมกับผลต่อสังคมโดยรวม หรือการแต่งกายตามเพศวิถี ต้องโยงกับโครงสร้างค่านิยมที่กำหนดบทบาททางเพศในแต่ละบริบท(สายชล สัตยานุรักษ์, 2554)

2.2.2 กลยุทธ์ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองระดับชุมชน

การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองมีหลายด้านที่สำคัญ ซึ่งแต่ละด้านมีทฤษฎีและแนวคิดที่ช่วยในการพัฒนาความเป็นพลเมืองในสังคม (จุฑาทิพย์ ภัทราวาท และคณะ, 2566) ดังนี้

1. ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อตนเองหมายถึงการตระหนักถึงบทบาท และหน้าที่ของตนในฐานะพลเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งผลต่อสังคม เช่น การเลือกตั้ง การปฏิบัติตามกฎหมาย และการช่วยเหลือสังคม ทฤษฎีนี้เน้นการสร้างจิตสำนึกให้พลเมืองรู้จักการใช้สิทธิและหน้าที่ของตนอย่างมีความรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

2. ด้านการเคารพสิทธิผู้อื่น การเคารพสิทธิผู้อื่นเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งหมายถึงการยอมรับและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคน พลเมืองที่ดีควรมีความเข้าใจในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น รวมถึงการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่เป็นธรรมเพื่อไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิของผู้อื่นการส่งเสริมแนวคิดนี้จะช่วยสร้างสังคมที่มีความสงบสุขและเกื้อกูลกัน.

3. ด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน การมีส่วนร่วมในชุมชนหมายถึงการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน เช่น การประชุม การลงคะแนนเสียง และกิจกรรมอาสาสมัคร การส่งเสริมให้พลเมืองมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และทำให้ประชาชนรู้สึกว่ามีค่าและสำคัญ นอกจากนี้ยังช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน.

4. ด้านความเข้าใจระบอบประชาธิปไตย ความเข้าใจระบอบประชาธิปไตยเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้พลเมืองสามารถเข้าถึงข้อมูลและกระบวนการทางการเมืองได้อย่างถูกต้อง พลเมืองควรได้รับการศึกษาเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของตน รวมถึงวิธีการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของประเทศ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจนี้จะช่วยให้ประชาชนสามารถตรวจสอบและเรียกร้องความรับผิดชอบจากผู้บริหารประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ.

การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับชุมชนเป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างสังคมที่มีส่วนร่วมและมีความรับผิดชอบต่อกัน โดยมีกลยุทธ์ที่หลากหลายเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของพลเมืองในกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน (จุฑาทิพย์ ภัทราวาท และคณะ, 2566)

1. การมีส่วนร่วมในชุมชน (Community engagement) เป็นกระบวนการที่ช่วยให้ประชาชนมีโอกาสดำเนินการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบต่อชีวิตของตน การสร้างการมีส่วนร่วมสามารถทำได้หลายวิธี เช่น

1.1 การให้ข้อมูล การให้ข้อมูลเกี่ยวกับบริการสาธารณะและโอกาสในการเข้าถึงบริการเหล่านั้น โดยใช้สื่อเช่น ไปสเตอร์และใบปลิว เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและความเชื่อมั่นในกระบวนการตัดสินใจ

1.2 การประชุมหารือในชุมชน การจัดกิจกรรมเพื่อรวบรวมความคิดเห็นจากประชาชน เช่น การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ซึ่งช่วยให้เสียงของชุมชนได้รับการพิจารณาในการตัดสินใจ

1.3 การสนับสนุนจากภาคส่วนที่สาม องค์กรภายนอกสามารถช่วยเสริมสร้างความสามารถของอาสาสมัครและองค์กรชุมชน เพื่อให้เกิดกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ

2. การศึกษาและการฝึกอบรม การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง โดยเฉพาะในระดับโรงเรียน ซึ่งควรมีการสอนเนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง รวมถึงการส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เช่น

2.1 หลักสูตรระยะสั้น การจัดทำหลักสูตรที่เน้นสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ เพื่อให้เยาวชนเข้าใจถึงบทบาทของตนในระบอบประชาธิปไตย

2.2 กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย โรงเรียนควรจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนสนใจข่าวสารบ้านเมือง และฝึกทักษะในการคิดวิเคราะห์

3. การสร้างเครือข่าย การเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างหน่วยงานรัฐและเอกชนเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมความเป็นพลเมือง โดยต้องมีการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน เพื่อสร้างโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายและตรวจสอบผู้บริหารประเทศ

4. สื่อมวลชนและการสื่อสาร สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม โดยสามารถใช้ในการรณรงค์เพื่อเพิ่มความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมือง และคุณสมบัติของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

จากแนวคิดข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า กลยุทธ์ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองระดับชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งด้านการศึกษา การมีส่วนร่วม และการสื่อสาร เพื่อสร้างสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

แนวคิดของอริสโตเติลที่กล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” ได้วางรากฐานสำหรับความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลที่จำเป็นต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นในรูปแบบของกลุ่มหรือชุมชนเพื่อความอยู่รอดและความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกัน การอยู่ร่วมกันในลักษณะดังกล่าวก่อให้เกิด “กลุ่มทางสังคม” หรือ “ชุมชน” ซึ่งสมาชิกต่างมีบทบาท หน้าที่ และคุณลักษณะที่หลากหลาย แต่เชื่อมโยงกันด้วยความผูกพันทางสังคม (Sense of belonging) และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction) (จิรพรรณ กาญจนะจิตรา, 2550)

การรวมตัวของมนุษย์ในชุมชนได้นำไปสู่การกำหนดสถานะของบุคคลในกลุ่ม อันแบ่งเป็นผู้นำและผู้ตาม โดยผู้นำเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกชุมชน ทั้งในทางรูปธรรมและนามธรรม ทั้งนี้ ผู้นำชุมชนในยุคปัจจุบันไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่การบริหารจัดการกิจกรรมของหมู่บ้านหรือองค์กรเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมือง การพัฒนาท้องถิ่น และการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองในระดับฐานราก พัฒนาการของแนวคิดผู้นำชุมชนแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชนมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ดังนี้ ในสังคมดั้งเดิม ผู้นำชุมชนในอดีตมักเกิดจากการยอมรับตามขนบธรรมเนียม เช่น ผู้อาวุโส หัวหน้าเผ่า หรือบุคคลที่มีคุณสมบัติพิเศษต่อมายุคการปกครองแบบรวมศูนย์ รัฐเป็นผู้แต่งตั้งผู้นำท้องถิ่นให้ทำหน้าที่แทนตนในการดูแลชุมชน ในยุคการพัฒนาชุมชน (1950–1960) ผู้นำชุมชนเริ่มมีบทบาทในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในยุคกระจายอำนาจ (1980–1990) ผู้นำชุมชนมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการบริหารท้องถิ่น

ภายใต้กฎหมายกระจายอำนาจ ในยุคโลกาภิวัตน์ ผู้นำต้องปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี จนกระทั่งยุคปัจจุบัน ผู้นำชุมชนมีบทบาทเป็นทั้งผู้บริหาร ผู้ประสานงาน และ ผู้นำทางความคิดในชุมชน โดยเน้นความยั่งยืนและการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก

ผู้นำชุมชนในฐานะกลไกสร้างพลเมืองประชาธิปไตย เมื่อพิจารณาถึงบทบาทของผู้นำชุมชน ในบริบทของประชาธิปไตย พบว่า ผู้นำมีศักยภาพในการเป็น สะพานที่เชื่อมโยงระหว่างภาครัฐกับ ประชาชน สามารถทำหน้าที่กระตุ้น ส่งเสริม และประคับประคองให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทางการเมือง การจัดการท้องถิ่น และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างพลเมือง ประชาธิปไตยที่ต้องการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม (นิธิมา ประเสริฐภักดี, 2559) ดังนั้น ผู้นำชุมชนจึงไม่ควรถูกมองเพียงในมิติของการบริหารจัดการเชิงเทคนิค แต่ต้องเป็นผู้บ่มเพาะค่านิยม ทางประชาธิปไตย เช่น การรับฟังความเห็นต่าง การเคารพสิทธิผู้อื่น และการยึดหลักนิติธรรม

จากการสังเคราะห์แนวคิดและการพัฒนาการของผู้นำชุมชน สามารถเสนอข้อค้นพบใหม่คือ การ พัฒนาผู้นำชุมชนในมิติคุณค่าทางประชาธิปไตย เป็นกลไกสำคัญในการผลิตซ้ำวัฒนธรรมพลเมืองที่ ยั่งยืนในระดับท้องถิ่น กล่าวคือ หากผู้นำชุมชนได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ ก็จะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพของประชาชน และลดการพึ่งพารัฐได้ในระยะ ยาว แม้ผู้นำชุมชนจะมีบทบาทเชิงบวก แต่ก็มีข้อถกเถียงว่า ผู้นำชุมชนในหลายพื้นที่ยังขาดอิสรภาพ ทางความคิด และอาจอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มอำนาจในท้องถิ่นหรือการเมืองระดับชาติ ทำให้ไม่ สามารถทำหน้าที่ตามเจตนารมณ์ของประชาธิปไตยได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ การฝึกอบรมผู้นำชุมชน ในเชิงนโยบายมักขาดเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมทางการเมืองหรือความเป็นพลเมืองในเชิงคุณค่า ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรมีการวิจัยเพิ่มเติม

2.3.1 ความหมายและบทบาทของผู้นำชุมชน

ผู้นำ (Leader) ถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรและชุมชน เนื่องจากผู้นำมีบทบาทโดยตรงในการวางแผน ควบคุม และกำกับกับการดำเนินงานให้บรรลุตาม เป้าหมายที่ตั้งไว้ พร้อมทั้งสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรหรือสมาชิกในกลุ่มปฏิบัติงานอย่างเต็มใจและเกิด ความผูกพันกับงาน

ทั้งนี้ นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและอธิบายลักษณะของผู้นำไว้อย่างหลากหลาย โดยมีประเด็นร่วมกันคือ ผู้นำต้องมีความสามารถในการใช้อิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อชักจูงให้ดำเนินไปใน แนวทางที่นำไปสู่เป้าหมายร่วมกัน ดังนี้

กวี วงศ์พุม (2535) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำไว้ 5 ประการ ได้แก่

- 1) ผู้นำคือผู้ที่เป็ศูนย์กลางของกิจกรรมภายในกลุ่ม มีโอกาสติดต่อสื่อสารและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มสูงที่สุด
- 2) ผู้นำคือผู้ที่นำกลุ่มไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมถึงการชี้แนะแนวทาง
- 3) ผู้นำคือบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในกลุ่มด้วยลักษณะส่วนบุคคลและพฤติกรรมที่แสดงออก
- 4) ผู้นำคือผู้ที่มีคุณลักษณะเฉพาะซึ่งสามารถแทรกอิทธิพลเพื่อเปลี่ยนแปลงกลุ่มได้มากที่สุด
- 5) ผู้นำคือผู้ที่มีบทบาทในการนำกลุ่มไปในทิศทางที่ต้องการ และมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนในพฤติกรรมผู้นำ

DuBrin (1998 อ้างใน รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2544) ให้ความหมายว่า ผู้นำเป็นผู้ที่ส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าขององค์กรโดยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล เพื่อช่วยให้สมาชิกสามารถบรรลุเป้าหมายของกลุ่มได้

ในทำนองเดียวกัน วิภาดา คุปตานนท์ (2544) กล่าวว่าผู้นำคือผู้ที่สามารถใช้อิทธิพลเหนือลักษณะทัศนคติและการกระทำของผู้อื่น เพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

Nelson และ Quick (1997) อธิบายภาวะผู้นำว่าเป็นกระบวนการชี้นำและกำหนดพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์การทำงาน ในขณะที่ Gibson, Ivancevich และ Donnelly (1997) เสนอว่าภาวะผู้นำเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก โดยมีผู้นำเป็นผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีอิทธิพลเหนือบุคคลในกลุ่ม

ศิริโสภาคย์ บุรพาเดชะ (2535) อ้างใน (มัลลิกา ต้นสอน, 2544, หน้า 47) ระบุว่า ผู้นำอาจมีตำแหน่งอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ได้ แต่ต้องมีลักษณะที่ทำให้สมาชิกยอมรับ และสามารถแสดงบทบาทเพื่อบรรลุเป้าหมายของกลุ่มได้

วรพงศ์ ผูกภู (2562) เสนอว่า ผู้นำเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและบริหารการพัฒนาชุมชนให้มีความมั่นคงและยั่งยืน ทั้งนี้ ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ ล้วนมีผู้นำที่มีคุณภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญ

นอกจากนี้ จักรี ศรีจารุเมธิญาณ และคณะ (ม.ป.ป.) ได้เสนอว่า ผู้นำหมายถึงบุคคลที่สามารถช่วยให้กลุ่มเกิดข้อตกลงร่วมกัน และร่วมกันหาทางออกเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย โดยมีพฤติกรรมที่ใช้อิทธิพลทางสังคมเพื่อชักจูงให้เกิดความร่วมมือและความสำเร็จตามเป้าหมาย

จากการวิเคราะห์แนวคิดต่างๆ ข้างต้น สามารถสังเคราะห์ได้ว่า “ผู้นำ” ไม่ใช่เพียงผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจเท่านั้น แต่คือบุคคลที่มีบทบาทในการชี้นำ สื่อสาร สร้างแรงบันดาลใจ และมีอิทธิพล

ต่อผู้อื่นเพื่อให้เกิดการดำเนินงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร กลุ่ม หรือชุมชนในภาพรวม ผู้นำเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการใช้อิทธิพลทางสังคมและองค์กร เพื่อชักนำกลุ่มบุคคลให้บรรลุเป้าประสงค์ร่วมกัน การเป็นผู้นำประกอบด้วยปัจจัยหลายประการที่สอดคล้องประสานกัน ได้แก่ การมีผู้ตามซึ่งเป็นตัวชี้วัดถึงความสามารถในการโน้มน้าวและสร้างความเชื่อมั่น ความเป็นผู้นำปฏิบัติการที่แสดงถึงศักยภาพในการริเริ่มและดำเนินการก่อน และความสามารถในการกระตุ้นกลุ่มให้ปฏิบัติการกิจจนบรรลุผล

ผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องสามารถสร้างแรงศรัทธาและความไว้วางใจจากสมาชิกในกลุ่ม อันนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ นอกจากนี้ ผู้นำยังจำเป็นต้องมีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านที่สอดคล้องกับบริบทและสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ เพื่อนำพากลุ่มไปสู่จุดหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คุณลักษณะสำคัญของผู้นำที่ปรากฏในทฤษฎีภาวะผู้นำต่างๆ ประกอบด้วย ความสามารถในการใช้อิทธิพลเชิงโน้มน้าว ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและชัดเจน ความสามารถในการตัดสินใจภายใต้สภาวะที่มีความไม่แน่นอนและซับซ้อน ความสามารถในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ความสามารถในการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการปฏิบัติงานร่วมกัน และการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สมาชิกในกลุ่ม

บทบาทของผู้นำชุมชนได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างเป็นระบบ ผู้นำชุมชนมีหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ ทำหน้าที่เป็นผู้ริเริ่มและประสานงานกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับท้องถิ่นอย่างทั่วถึง

ผู้นำชุมชนมิได้จำกัดความอยู่เพียงผู้ที่ดำรงตำแหน่งอย่างเป็นทางการ หากแต่ครอบคลุมถึงบุคคลที่มีอิทธิพลทางความคิด การตัดสินใจ หรือสามารถชักนำพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนได้อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งตามแนวคิดของจิรพรรณ กาญจนะจิตรา (2550) ผู้นำชุมชนสามารถจำแนกออกเป็นสองลักษณะใหญ่ ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการ และ ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ

ผู้นำที่เป็นทางการ หมายถึง ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งหรือเลือกตั้งตามกฎหมาย เช่น ข้าราชการ ในท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน หรือบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและระเบียบราชการ เป็นผู้นำที่มีบทบาทในการบริหารจัดการและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนภายใต้โครงสร้างของรัฐ

ในกรณีที่ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนโดยอาศัยความรู้ ความสามารถ หรือศรัทธาทางสังคม เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน พระภิกษุสงฆ์ ข้าราชการบำนาญ ครู หมออนามัย หรือแม้แต่บุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและมีความพร้อมในการสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน แม้จะไม่มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการ แต่บุคคลเหล่านี้มักได้รับความเชื่อถือ และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของชุมชนในระดับต่างๆ

ทั้งนี้ จีรพรรณ กาญจนะจิตรา (2550) ได้จำแนกประเภทของผู้นำชุมชนเพิ่มเติมตามลักษณะเฉพาะของบทบาทที่แสดงออก ได้แก่

ผู้นำทางความคิด คือผู้ที่สามารถเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนโดยเน้นการพัฒนาทุนมนุษย์ การพึ่งตนเอง และการวิเคราะห์ปัญหาในเชิงระบบ

ผู้นำทางด้านศีลธรรม ได้แก่พระภิกษุสงฆ์หรือผู้มีบารมีทางจิตวิญญาณที่ใช้หลักธรรมและศีลธรรมในการนำชุมชน

ผู้นำทางด้านอาชีพ หรือผู้นำด้านเทคนิค มีบทบาทในการพัฒนาทักษะอาชีพและถ่ายทอดความรู้ด้านการประกอบอาชีพ

ผู้นำด้านการพูด ซึ่งมีความสามารถในการสื่อสารโน้มน้าวและปลุกเร้าความตื่นตัวในชุมชน ผู้นำที่สามารถประยุกต์ภารกิจของรัฐให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ผู้นำด้านการประสานทรัพยากร ซึ่งสามารถระดมทุนและทรัพยากรจากภายนอกเพื่อพัฒนาชุมชน

แม้ว่าผู้นำแต่ละประเภทจะมีความแตกต่างกันในแง่ของวิธีการและจุดเน้น แต่คุณลักษณะที่สำคัญซึ่งเป็นพื้นฐานร่วมกันของผู้นำที่มีประสิทธิภาพ คือ วิสัยทัศน์ ความซื่อสัตย์ การจัดลำดับความสำคัญ ความสามารถในการสื่อสาร การสร้างแรงจูงใจ และความสามารถในการบริหารจัดการ ความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลง

นอกจากนี้ แนวคิดเชิงสถานการณ์ (situational leadership) ยังชี้ให้เห็นว่า การเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพไม่ได้ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะเฉพาะของบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของผู้นำกับสถานการณ์ในบริบทนั้นๆ ด้วย กล่าวคือ บุคคลเดียวกันนี้อาจเป็นผู้นำที่ดีในบางสถานการณ์ แต่ไม่สามารถเป็นผู้นำได้ในบริบทอื่น หรือในทางกลับกัน บุคคลธรรมดาอาจกลายเป็นผู้นำได้เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่เอื้อต่อศักยภาพของตน (จีรพรรณ กาญจนะจิตรา, 2550)

นอกจากการจำแนกผู้นำตามบทบาทและสถานะทางสังคมแล้ว นักวิชาการยังได้เสนอแนวทางในการจำแนกประเภทของผู้นำตามลักษณะของการใช้อำนาจหน้าที่ วิธีการจัดการ และการ

ได้รับการยอมรับจากสังคม ซึ่งเป็นมุมมองที่มีประโยชน์อย่างยิ่งในการทำความเข้าใจพฤติกรรมและกลยุทธ์ของผู้ผู้นำในบริบทที่หลากหลาย

ประการแรก การจำแนกผู้นำตามลักษณะของการใช้อำนาจหน้าที่ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะหลัก ได้แก่

ผู้นำแบบเผด็จการ (Autocratic Leadership) ซึ่งเป็นผู้นำที่ใช้อำนาจในการตัดสินใจอย่างเบ็ดเสร็จ โดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้ตามมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มักเน้นการสั่งการและควบคุมอย่างเข้มงวด

ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leadership) ซึ่งเป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญต่อความคิดเห็นของผู้ตาม สนับสนุนการมีส่วนร่วม และส่งเสริมบรรยากาศแห่งความร่วมมือในองค์กร

ผู้นำแบบเสรีนิยม (Laissez-faire Leadership) ที่เปิดโอกาสให้ผู้ตามมีอิสระอย่างเต็มที่ในการตัดสินใจและดำเนินการ โดยผู้นำจะไม่แทรกแซงหากไม่จำเป็น

ต่อมา การจำแนกผู้นำตามลักษณะการจัดการ สามารถแบ่งได้เป็นสองประเภทหลัก ได้แก่

ผู้นำแบบมุ่งงาน (Job-Centered Leadership) ที่เน้นการวางแผนและควบคุมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยมองว่างานเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก

ผู้นำแบบมุ่งคน (Employee-Centered Leadership) ซึ่งเน้นการดูแล เอาใจใส่ และให้ความสำคัญต่อความต้องการของผู้ร่วมงาน เชื่อมั่นในศักยภาพของผู้ตาม และสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ สุดท้าย การจำแนกผู้นำตามลักษณะของการยอมรับจากกลุ่มหรือสังคม อันเป็นมุมมองที่เน้นรากฐานความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม แบ่งออกเป็น 5 ประเภท (จิรพรรณ กาญจนะจิตตรา, 2550) ได้แก่

ผู้นำตกทอด (Hereditary Leader) ได้รับการยอมรับโดยพื้นฐานของการสืบทอดสถานะหรือบทบาทจากครอบครัวหรือบรรพบุรุษ

ผู้นำอย่างเป็นทางการ (Legal Leader) ได้รับตำแหน่งผ่านกระบวนการแต่งตั้งหรือเลือกตั้งอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ผู้นำตามธรรมชาติ (Natural Leader) คือผู้ที่ชุมชนยอมรับจากความสามารถหรือบุคลิกส่วนตัวโดยไม่ต้องมีตำแหน่ง

ผู้นำโดยอำนาจบารมี (Charismatic Leader) คือผู้ที่ได้รับการยอมรับจากศรัทธา ความนับถือ หรือบุคลิกภาพที่โดดเด่น

ผู้นำเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Leader) ได้รับความยอมรับจากสถานะหรือตำแหน่งที่มีคุณค่าทางสังคม เช่น ผู้อาวุโสหรือผู้นำพิธีการ

การจำแนกเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำในชุมชนไม่ได้เป็นปรากฏการณ์เชิงโครงสร้างเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นปรากฏการณ์เชิงสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ ความเชื่อ และบริบททางสังคมโดยรอบอย่างลึกซึ้ง ความเข้าใจในประเภทผู้นำตามมติดังกล่าวจึงช่วยให้สามารถวางแผนการพัฒนาผู้นำและเสริมสร้างบทบาทของผู้นำในระดับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วรพงศ์ ผูกภู (2562) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกประเภทของผู้นำชุมชน โดยเน้นย้ำว่าผู้นำในกระบวนการพัฒนาชุมชนไม่จำกัดอยู่เฉพาะผู้ที่มีตำแหน่งหรือบทบาททางกฎหมายเท่านั้น หากแต่รวมถึงบุคคลที่มีอิทธิพลทางความคิด ความเชื่อ และการลงมือปฏิบัติซึ่งได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน จากประสบการณ์เชิงปฏิบัติในการทำงานพัฒนาชุมชน วรพงศ์จำแนกผู้นำออกเป็น 4 ประเภทที่มีคุณลักษณะและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน โดยล้วนมีศักยภาพในการส่งเสริมการพัฒนาในระดับพื้นที่ได้ทั้งสิ้น

ประเภทแรก ได้แก่ ผู้นำทางการปกครอง ซึ่งครอบคลุมถึงบุคคลที่มีบทบาททางราชการในระดับท้องถิ่น เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือประธานชุมชน บุคคลเหล่านี้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย และได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการ โดยมีความมั่นคงในตำแหน่งในระดับปานกลาง และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์

ประเภทที่สอง คือ ผู้นำทางการเมือง เช่น สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามระเบียบราชการและเข้าถึงทรัพยากรจากภาครัฐโดยตรง อย่างไรก็ตาม ตำแหน่งของผู้นำกลุ่มนี้มักผูกโยงกับวาระการดำรงตำแหน่ง จึงมีความมั่นคงน้อยกว่าประเภทอื่น

ประเภทที่สาม ได้แก่ ผู้นำทางศาสนาและจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับความศรัทธาจากชุมชน เช่น พระภิกษุ หรือผู้นำทางจริยธรรมที่มีพื้นที่ทางสังคม และสามารถโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะ ตำแหน่งของผู้นำกลุ่มนี้มีความมั่นคงในระดับปานกลาง และมีความยืดหยุ่นตามบริบทของสังคม

ประเภทสุดท้าย คือ ผู้นำทางธรรมชาติ ซึ่งรวมถึงครู หมออนามัย หรือบุคคลทั่วไปที่อุทิศตนเพื่อชุมชน บุคคลกลุ่มนี้ไม่ได้มีตำแหน่งตามกฎหมาย แต่มีบทบาทเชิงพฤตินัยสูง ได้รับความไว้วางใจจากประชาชนอย่างกว้างขวาง มีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน อีกทั้งยังปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นและยึดมั่นในอุดมการณ์ ความมั่นคงของผู้นำกลุ่มนี้จึงสูงมากและยากที่จะเปลี่ยนแปลง

วรพงศ์ ผูกู (2562) ยังได้ตั้งข้อสังเกตเชิงวิเคราะห์ว่า หากพิจารณาให้ผู้นำทั้ง 4 ประเภทมีน้ำหนักในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับเท่าเทียมกัน (ร้อยละ 25 ต่อกลุ่ม) จะพบว่าเพียงผู้นำประเภทใดประเภทหนึ่งก็สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนได้ แต่หากมีผู้นำจากหลายประเภทร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนา ย่อมส่งผลให้กระบวนการมีส่วนร่วมมีความเข้มแข็งและหลากหลายมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ผู้นำทางธรรมชาติถือเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพโดดเด่นที่สุด เนื่องจากสามารถหลอมรวมคุณลักษณะของผู้นำประเภทอื่นไว้ในตนเอง เช่น ในกรณีของผู้ใหญ่บ้านที่แม่พันจากตำแหน่งแล้วยังคงมีบทบาทอย่างต่อเนื่องในฐานะผู้นำที่ได้รับการยอมรับในระดับชุมชน

การทำความเข้าใจโครงสร้างและลักษณะของผู้นำตามการจัดประเภทนี้ จึงมีนัยสำคัญต่อการออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพื้นที่ การพัฒนาศักยภาพผู้นำ และการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างพลวัตของชุมชนอย่างยั่งยืน

การพัฒนาชุมชนในปัจจุบันมิได้พึ่งพาผู้นำที่มีตำแหน่งหน้าที่ตามกฎหมายเพียงประการเดียว หากแต่ต้องอาศัยผู้นำหลากหลายรูปแบบที่มีบทบาทและอิทธิพลในชุมชน โดยเฉพาะผู้นำทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในฐานะผู้ปฏิบัติอย่างจริงจังและมีความมุ่งมั่นในการกิจของตน วรพงศ์ ผูกู (2562) ได้เสนอการจำแนกประเภทของผู้นำไว้เป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ “ผู้นำโดยชาติวุฒิ” และ “ผู้นำโดยคุณวุฒิ” ซึ่งสามารถแยกย่อยได้อีกหลายลักษณะ ดังนี้

1. **ผู้นำโดยชาติวุฒิ** เป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนโดยอาศัยชาติกำเนิด ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือความอาวุโสในครอบครัว เช่น ตระกูลผู้นำดั้งเดิมหรือผู้มีบทบาทเชิงจารีตในท้องถิ่น ผู้นำประเภทนี้มักมีคตินิยมแบบจารีตนิยม ยึดถือวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งแม้จะไม่เปิดกว้างต่อแนวคิดสมัยใหม่ แต่ก็มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเชื่อมโยงและธำรงคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชน

2. **ผู้นำโดยคุณวุฒิ** คือผู้ที่ก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำด้วยความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ โดยไม่ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิดหรือฐานะทางสังคม ผู้นำกลุ่มนี้มักเปิดรับแนวคิดประชาธิปไตย มีความกระตือรือร้น และพร้อมจะนำนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีใหม่ๆ มาปรับใช้ในการพัฒนาชุมชน

อย่างไรก็ตาม ผู้นำบางคนอาจมีคุณลักษณะทั้งสองแบบผสมผสานกัน กล่าวคือเป็นทั้งผู้นำโดยชาติวุฒิและคุณวุฒิในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นข้อได้เปรียบในการได้รับการยอมรับจากชุมชนและมีความสามารถในการบริหารจัดการ นอกจากนี้ วรพงศ์ ผูกู (2562) ยังเสนอการจำแนกผู้นำย่อยเพิ่มเติมตามสถานการณ์การเกิดของบทบาท ได้แก่

ผู้นำแบบสถิต (Static Leader) ซึ่งปรากฏในสถานการณ์ทั่วไป เช่น ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่ให้คำแนะนำหรือสนับสนุนชุมชน แต่ไม่มีความผูกพันลึกซึ้งกับสมาชิกกลุ่ม

ผู้นำแบบพลวัตร (Dynamic Leader) เกิดขึ้นจากสถานการณ์เฉพาะหน้า มีความสามารถในการตอบสนองต่อเหตุการณ์อย่างรวดเร็ว โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มย่อย ได้แก่

- (1) ผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งจากสถาบัน เช่น กำนัน ครู หรือข้าราชการท้องถิ่น
- (2) ผู้นำที่แสวงหาอำนาจเพื่อผลประโยชน์ตนเอง
- (3) ผู้นำธรรมชาติซึ่งเป็นผู้เสียสละ ทำงานเพื่อชุมชนโดยแท้จริง

ขณะที่ จีรพรรณ กาญจนะจิตรา (2550) ได้เสนอประเภทของผู้นำที่มีบทบาทต่อการพัฒนาเพิ่มเติม เช่น ผู้นำทางความคิด ผู้นำทางศีลธรรม ผู้นำทางอาชีพ ผู้นำด้านวาทศิลป์ ผู้นำในการประยุกต์นโยบายรัฐสู่ประชาชน และผู้นำในการประสานทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งล้วนแล้วแต่สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของผู้นำในเชิงปฏิบัติและอิทธิพลที่พวกเขาสร้างขึ้นในชุมชน

นอกจากนี้ ยังมีการจำแนกผู้นำในรูปแบบพิเศษตามบทบาทและสถานการณ์เฉพาะ อาทิ ผู้นำทางทหาร ผู้นำยามฉุกเฉิน ผู้นำเพราะแรงกดดัน ผู้นำทางศาสนา ผู้นำแบบอาวุโส ผู้นำแบบสมัยใหม่ และผู้นำแบบเผด็จการ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของบทบาทผู้นำในแต่ละบริบทของสังคม

กล่าวโดยสรุป บทบาทของผู้นำชุมชนมิได้เป็นเพียงผลของการแต่งตั้งหรืออำนาจตามกฎหมายเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นจากการยอมรับของสมาชิกในชุมชน ทั้งในมิติของศรัทธา ความสามารถ และคุณธรรม ความหลากหลายของผู้นำจึงเป็นทรัพยากรสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ภาวะผู้นำเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารจัดการในองค์กรหรือชุมชน โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ต้องการการตัดสินใจ การประสานงาน และการนำพากลุ่มหรือองค์การไปสู่เป้าหมายที่กำหนด กวี วงศ์พุ่ม (2542, หน้า 31) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างการบริหารงานภายในองค์การว่า การบริหารงานนั้นมีได้จำกัดอยู่เพียงระดับการปฏิบัติงาน แต่ยังต้องมีการจัดแบ่งส่วนงานออกเป็นหน่วยย่อย โดยมีผู้นำหรือหัวหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละส่วน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงาน และสามารถบริหารจัดการได้ตามลักษณะงานที่แตกต่างกัน

ในบริบทของบทบาทผู้นำ กวี วงศ์พุ่ม (2542, หน้า 50) ได้นิยาม หน้าที่ของผู้นำ ว่าเป็นงานที่ผู้นำต้องรับผิดชอบตามที่องค์การกำหนด ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ (1) งานที่ผู้นำจำเป็นต้องปฏิบัติด้วยตนเอง เนื่องจากบุคลากรอื่นยังไม่มีความพร้อม เช่น ขาดประสบการณ์หรือข้อมูลที่จำเป็น และ (2) งานที่สามารถมอบหมายให้ผู้อื่นดำเนินการแทนได้ โดยผู้นำยังคงต้อง

รับผิดชอบในผลของงานนั้น ซึ่งแสดงถึงบทบาทของผู้นำในฐานะผู้จัดการงานและผู้บริหารทรัพยากรมนุษย์

ในทำนองเดียวกัน รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544, หน้า 16-17) ได้นำเสนอคุณลักษณะของผู้นำที่มีประสิทธิภาพในองค์กร โดยระบุว่า ผู้นำควรมีบทบาทที่หลากหลาย ได้แก่ การเป็นตัวแทนขององค์กรในสถานการณ์ต่างๆ การเป็นนักพูดที่มีความสามารถในการนำเสนอแนวคิดและวิสัยทัศน์ การเป็นนักเจรจาต่อรองกับฝ่ายต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรและการสนับสนุน การสอนงานเพื่อพัฒนาทีมงานให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น ตลอดจนการเป็นผู้สร้างทีมงานที่เข้มแข็ง โดยการส่งเสริมขวัญกำลังใจและสร้างบรรยากาศของความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง

ลักษณะดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ภาวะผู้นำมิใช่เพียงบทบาทเชิงอำนาจ แต่เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์กร การส่งเสริมศักยภาพของบุคลากร และการเชื่อมโยงทรัพยากรเพื่อขับเคลื่อนเป้าหมายร่วมกัน ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจึงต้องมีทักษะในการจัดการภารกิจและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไปพร้อมกัน เพื่อให้เกิดการบริหารที่สมดุลและยั่งยืน

การแบ่งประเภทระหว่างผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น

1. ผู้นำท้องถิ่น (Local Leader) หมายถึง ผู้นำตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐในการปกครองระดับพื้นที่ ลักษณะสำคัญ เป็นตัวแทนของระบบราชการส่วนภูมิภาค ได้รับการแต่งตั้งหรือเลือกตั้งตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ มีบทบาทในการนำนโยบายของรัฐไปปฏิบัติในระดับพื้นที่ มีโครงสร้างการบริหารงานที่ขึ้นตรงต่อระบบราชการส่วนภูมิภาค เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ดูแลทุกข์สุขของประชาชนในพื้นที่ เป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการกับประชาชน และปฏิบัติงานตามที่ทางราชการมอบหมาย (พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457, 2457)

2. ผู้นำท้องถิ่น (Local Administrative Leader) หมายถึง ผู้นำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ลักษณะสำคัญ เป็นตัวแทนของระบบการปกครองส่วนท้องถิ่น มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนในท้องถิ่น มีอิสระในการบริหารและจัดการท้องถิ่นภายใต้กรอบของกฎหมาย มีอำนาจในการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นและบริหารงบประมาณท้องถิ่น ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) นายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นายกเมืองพัทยา สมาชิกสภาท้องถิ่น (เช่น สมาชิกสภา อบจ. สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภา อบต.) มีอำนาจหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะพัฒนาท้องถิ่น และดูแลคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบ มีอำนาจในการจัดเก็บ

รายได้และบริหารงบประมาณของท้องถิ่น (พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542, 2542)

จากแนวคิดข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนหมายถึงบุคคลที่มีอิทธิพลและความสามารถในการนำพาชุมชนไปสู่การพัฒนา โดยมีหน้าที่ในการสร้างความเชื่อมั่นและกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วยผู้นำส่วนท้องถิ่น ผู้นำส่วนท้องถิ่น ซึ่งต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม เช่น ความซื่อสัตย์ วิสัยทัศน์ ความสามารถในการสื่อสาร การส่งเสริมด้านต่างๆ และการแก้ปัญหา ทั้งผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่นต่างมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนและดูแลความเป็นอยู่ของประชาชน โดยต้องทำงานประสานกันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในท้องถิ่น

2.3.2 คุณลักษณะของผู้นำชุมชนที่พึงประสงค์

ผู้นำท้องถิ่นนั้นมีความหลากหลาย ทั้งในด้านบุคลิกภาพ ทักษะ และฐานะทางสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการเป็นผู้นำที่ดีนั้นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่กลุ่มคนใดกลุ่มหนึ่ง แต่ขึ้นอยู่กับบริบทและความต้องการของชุมชนนั้นๆ สิ่งที่น่าสนใจ คือ ความสำคัญของการทำงานเป็นทีม แสดงให้เห็นว่าในยุคปัจจุบัน การทำงานร่วมกันเป็นทีมมีความสำคัญมากขึ้นในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน บทบาทนักพัฒนามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและพัฒนาผู้นำท้องถิ่น ซึ่งวิธีการค้นหา ทั้งวิธีการที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์

ผู้นำชุมชนมีความหลากหลายทั้งด้านบุคลิกภาพ ทักษะ และฐานะทางสังคม การเป็นผู้นำที่ดีจึงไม่ได้จำกัดอยู่แค่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่ขึ้นอยู่กับบริบทและความต้องการของชุมชนนั้นๆ ปัจจุบัน การทำงานร่วมกันเป็นทีมมีความสำคัญมากขึ้นในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ซึ่งนักพัฒนามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและพัฒนาผู้นำท้องถิ่น

1. คุณลักษณะทั่วไปของผู้นำ

- 1) เป็นผู้ที่ชุมชนให้การยอมรับนับถือ
- 2) สามารถชักจูงและสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในกลุ่มได้
- 3) เป็นผู้ที่เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
- 4) พร้อมให้ความช่วยเหลือและคำปรึกษาแก่ผู้อื่น
- 5) มีความคิดริเริ่มและทันต่อเหตุการณ์
- 6) ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- 7) มีการศึกษาดีและมีแนวคิดแบบประชาธิปไตย
- 8) เป็นผู้มีใจกว้างขวางและจริงใจ
- 9) มีความมั่นคงและมีหลักธรรมในการติดต่อกับผู้อื่น

10) ไม่ทำตัวเป็นนายหรือแสดงตนเป็นคนเด่น

นอกจากนี้ อาจมีปัจจัยด้านสถานะทางสังคมประกอบด้วย เช่น ความมั่งมี หรือการดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือศาสนา

2. คุณลักษณะของผู้นำที่ดี

ผู้นำที่ดีจะไม่ใช้อำนาจ แต่จะใช้เหตุผลในการชักจูงให้ผู้อื่นคล้อยตาม คุณลักษณะสำคัญอื่นๆ ประกอบด้วย

- 1) ด้านส่วนบุคคล มีความกล้าหาญ ซื่อสัตย์ มีประสบการณ์ มีความคิดริเริ่ม มีอารมณ์ขัน มีสุขภาพดี และตั้งอยู่ในศีลธรรม
- 2) ด้านทัศนคติ มีความเชื่อมั่นในตัวประชาชน ต้องการปรับปรุงตนเอง รักการทำงานร่วมกับประชาชน และมีความตั้งใจทำงานเพื่อส่วนรวม
- 3) ด้านการปฏิสัมพันธ์ ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี ให้เกียรติผู้อื่น เป็นมิตรกับคนทุกชนชั้น และพร้อมรับฟังเหตุผลเพื่อหาหรือปัญหาสำคัญของท้องถิ่น
- 4) ด้านความรู้และทักษะ มีความสามารถในการสื่อสาร, การสร้างแรงบันดาลใจ, การบริหารจัดการ, และการแก้ไขปัญหา

3. การค้นหาผู้นำท้องถิ่นมี 2 วิธี คือ

- 1) แบบเป็นทางการ ใช้วิธีการสำรวจ ศึกษา สังเกตการณ์ สัมภาษณ์ และอภิปราย ซึ่งมักดำเนินการโดยสถาบันวิจัยหรือสถาบันการศึกษา
- 2) แบบไม่เป็นทางการ ใช้วิธีสังเกตการณ์จากเหตุการณ์ในชุมชน ศึกษาประวัติชุมชน หรือสังเกตผู้มีความสามารถพิเศษในการประกอบอาชีพ สำหรับงานพัฒนาชุมชนมักใช้วิธีนี้ โดยผู้ที่เหมาะสมที่สุดในการค้นหาคือ "นักพัฒนา" ที่มีความคุ้นเคยกับประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างดี

2.3.3 หน้าที่และอำนาจของผู้นำชุมชน

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 มาตรา 27 ผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติหน้าที่และเป็นหัวหน้าราษฎรในหมู่บ้านของตน และมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2559)

- (1) อำนวยความเป็นธรรมและดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยแก่ราษฎรในหมู่บ้าน

(2) สร้างความสมานฉันท์และความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน รวมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่น

(3) ประสานหรืออำนวยความสะดวกแก่ราษฎรในหมู่บ้านในการติดต่อหรือรับบริการกับส่วน ราชการ หน่วยงานของรัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

(4) รับฟังปัญหาและนำความเดือดร้อน ทุกข์สุขและความต้องการที่จำเป็นของราษฎรใน หมู่บ้าน แจ้งต่อส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ช่วยเหลือหรือช่วยเหลือ

(5) ให้การสนับสนุน ส่งเสริม และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่หรือการให้บริการ ของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

(6) ควบคุมดูแลราษฎรในหมู่บ้านให้ปฏิบัติเป็นไปตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของ ทางราชการ โดยกระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรตามที่ทางราชการได้แนะนำ

(7) อบรมหรือชี้แจงให้ราษฎรมีความรู้ความเข้าใจในข้อราชการ กฎหมาย หรือระเบียบแบบ แผนของทางราชการ ในการนี้ สามารถเรียกราษฎรมาประชุมได้ตามสมควร

(8) แจ้งให้ราษฎรให้ความช่วยเหลือในกิจการสาธารณประโยชน์เพื่อบำบัดปัดป้องภัยอันตราย สาธารณะอัน มีมาโดยฉุกเฉิน รวมตลอดทั้งการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบภัย

(9) จัดให้มีการประชุมราษฎรและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นประจำอย่างน้อยเดือนละหนึ่ง ครั้ง

(10) ปฏิบัติตามคำสั่งของกำนันหรือทางราชการและรายงานเหตุการณ์ที่ไม่ปกติซึ่งเกิดขึ้นใน หมู่บ้านให้กำนันทราบ พร้อมทั้งรายงานต่อนายอำเภอด้วย

(11) ปฏิบัติตามภารกิจหรือรายงานอื่นตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ หรือตามที่กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานอื่นของรัฐ ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายอำเภอมอบหมาย

มาตรา 28 ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่และอำนาจในการที่เกี่ยวกับความอาญาดังต่อไปนี้

ข้อ 1 เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่า ได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านของ ตน ต้องแจ้งความต่อกำนันนายตำบลให้ทราบ

ข้อ 2 เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่า ได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านของ ตน ต้องแจ้งความต่อผู้ใหญ่บ้านนั้นให้ทราบ

ข้อ 3 เมื่อตรวจพบของกลางที่ผู้กระทำความผิดกฎหมายมีอยู่ก็ดี หรือมีเหตุควรสงสัยว่าเป็นผู้ที่ได้กระทำความผิดกฎหมายก็ดี ให้จับตัวผู้นั้นไว้ และรับนำส่งต่อกำนัน

ข้อ 4 เมื่อปรากฏว่าผู้ใดกำลังกระทำความผิดกฎหมายก็ดี หรือมีเหตุควรสงสัยว่า เป็นผู้ที่ได้กระทำความผิดกฎหมายก็ดี ให้จับตัวผู้นั้นไว้และรับนำส่งต่อกำนันนายตำบล

ข้อ 5 ถ้ามีหมายหรือคำสั่งตามหน้าที่ราชการ ให้จับผู้ใดในหมู่บ้านนั้นเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะจับผู้นั้นและรับนำส่งต่อกำนัน หรือกรรมการอำเภอตามสมควร

ข้อ 6 เมื่อเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ออกหมายสั่งให้ค้นหรือให้ยึด ผู้ใหญ่บ้านต้องจัดการให้เป็นไปตามหมาย

มาตรา 28 ทวิ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) ช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้านปฏิบัติการกิจการตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านเท่าที่ได้รับมอบหมายจากผู้ใหญ่บ้านให้กระทำ

(2) เสนอข้อแนะนำและให้คำปรึกษาต่อผู้ใหญ่บ้าน ในกิจการที่ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) ตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน

(2) ถ้ารู้เห็นหรือทราบว่าการก่อเหตุอันใดเกิดขึ้นหรือจะเกิดขึ้นใน หมู่บ้านเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ให้นำความแจ้งต่อผู้ใหญ่บ้าน

ถ้าเหตุการณ์ตามวรรคหนึ่งเกิดขึ้นหรือจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านใกล้เคียง ให้นำความแจ้งต่อผู้ใหญ่บ้านในท้องที่นั้นและรายงานให้ผู้ใหญ่บ้านของตนทราบ

(3) ถ้ามีคนจรเข้ามาในหมู่บ้านและสงสัยว่าไม่ได้มาโดยสุจริตให้นำตัวส่งผู้ใหญ่บ้าน

(4) เมื่อมีเหตุร้ายเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ต้องระงับเหตุ ปรามปรามติดตามจับผู้ร้ายโดยเต็มกำลัง

(5) เมื่อตรวจพบหรือตามจับได้สิ่งของใดที่มีไว้เป็นความผิดหรือได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด ให้รับนำส่งผู้ใหญ่บ้าน

(6) เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ใดได้กระทำความผิด และกำลังจะหลบหนีให้ควบคุมตัวส่งผู้ใหญ่บ้าน

(7) ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ใหญ่บ้านซึ่งสั่งการโดยชอบด้วยกฎหมาย

2.3.4 ความสำคัญของผู้นำชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น

ผู้นำ (Leader) เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากมีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบในการวางแผน สั่งการ ดูแล และควบคุมให้บุคลากรปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายปัญหาที่น่าสนใจคือ ผู้นำต้องทำอะไรให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความผูกพันกับงานและทุ่มเทความสามารถ ในขณะที่บางผู้นำกลับทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เต็มใจปฏิบัติงานหรือแม้กระทั่งเกลียดชังภาวะความเป็นผู้นำ (Leadership) มีความสำคัญในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงในปัจจุบัน ซึ่งมีนิยาม และทฤษฎีที่หลากหลาย ไม่สามารถระบุว่าเป็นแบบใดดีที่สุด เพราะขึ้นอยู่กับสถานการณ์และบริบทที่ต่างกันความเป็นผู้นำไม่ได้เกิดมาโดยกำเนิด แต่เป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ผ่านความพยายามและการทำงานหนัก โดยเป็นกระบวนการอิทธิพลทางสังคมที่ช่วยให้กลุ่มบรรลุเป้าหมายการมีผู้นำชุมชนที่มีคุณภาพและมีบทบาทที่ชัดเจนเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืนและประสบความสำเร็จในระยะยาว เช่น

1. การสร้างและส่งเสริมความร่วมมือ ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการเชื่อมโยงสมาชิกในชุมชนให้ร่วมมือกันในการพัฒนา โดยการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมและการทำงานร่วมกัน
2. การตัดสินใจและวางแผน ผู้นำต้องมีความสามารถในการวางแผนและตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยการพิจารณาความต้องการและข้อเสนอแนะจากสมาชิกในชุมชน
3. การพัฒนาศักยภาพของชุมชน ผู้นำชุมชนต้องสนับสนุนการพัฒนาความรู้และทักษะของสมาชิกในชุมชน เพื่อให้พวกเขาสามารถพึ่งพาตนเองได้และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
4. การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ ผู้นำต้องสร้างความเชื่อมั่นในตัวเองและในกระบวนการพัฒนาชุมชน เพื่อให้สมาชิกมีความมั่นใจในการร่วมมือและมีส่วนร่วม
5. การแก้ไขปัญหา ผู้นำต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการใช้ข้อมูลและความคิดเห็นจากสมาชิกในชุมชน (จิรพรรณ กาญจนะจิตรา, 2550)

ในการพัฒนาผู้นำแบบนี้ จำเป็นต้องค่อยๆ ปรับกระบวนการทัศน์และวัฒนธรรมองค์กรควบคู่ไปด้วยเมื่อพูดถึงผู้นำชุมชน มีหลายแง่มุมที่น่าสนใจ ไม่ใช่เพียงแค่ความสามารถในการบริหารจัดการ แต่ยังเกี่ยวข้องกับความเข้าใจในความต้องการของชุมชน การสร้างความร่วมมือ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่สร้างสรรค์และสนับสนุนการเติบโตของทุกคนในชุมชนนั้นผู้นำชุมชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นในหลายด้าน เช่น การสร้างความร่วมมือในชุมชน การวางแผนและการจัดการทรัพยากร การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ

จากแนวคิดข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทยผู้นำในสังคมไทยมักมีลักษณะเป็น "ผู้นำเชิงอำนาจ" ที่ใช้อิทธิพลและอำนาจเหนือผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งไม่ค่อยสร้างความผูกพันและการทุ่มเทอย่างแท้จริงในขณะเดียวกัน ผู้นำแบบ "ผู้นำเชิงสร้างสรรค์" ที่เน้นการมีส่วนร่วม การให้อำนาจ และการพัฒนาบุคลากรกลับยังไม่ค่อยเป็นที่นิยมในสังคมไทย ในยุคที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว องค์กรต้องพัฒนาผู้นำแบบ "ผู้นำเชิงสร้างสรรค์" เพื่อสร้างความผูกพันและผลงานที่มีคุณภาพสูง

2.4 อปบริหานิยธรรม หลักธรรมสำหรับคุณลักษณะผู้นำชุมชน

อปบริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อป้องกันความเสื่อมและส่งเสริมความเจริญในสังคม ทั้งฝ่ายฆราวาสและฝ่ายสงฆ์ หลักธรรมนี้มี 7 ประการ ซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ 22 (ทีฆนิกาย มหาวรรค) ในส่วนของอปบริหานิสุตต ซึ่งอปบริหานิยธรรม (หลักธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อมถอย) เป็นแนวคิดที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการชุมชนให้เกิดความสามัคคี ความเป็นธรรม และการพัฒนาที่ยั่งยืน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2565)

หลักธรรม อปบริหานิยธรรมกับบทบาทของผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยที่ชุมชนยังคงยึดมั่นในวิถีวัฒนธรรมและหลักศีลธรรมทางศาสนา หลักอปบริหานิยธรรมสำหรับคฤหัสถ์มีดังนี้ (สำนักพิมพ์กัลยาณมิตร, 2564)

2.4.1 หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

การประชุมอย่างสม่ำเสมอ การจัดให้มีการประชุมหรือการพบปะพูดคุยอย่างต่อเนื่อง เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในหมู่สมาชิก นอกจากจะช่วยให้เกิดความเข้าใจร่วมกันแล้ว ยังเป็นการระดมศักยภาพและความสามารถของแต่ละบุคคลเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่ปรากฏ ตัวอย่างเช่น การประชุมประจำในหน่วยงานช่วยให้หัวหน้าและผู้ร่วมงานสามารถดำเนินงานได้อย่างราบรื่น ขณะเดียวกันในบริบทครอบครัว การปรึกษาหารือร่วมกันก็เป็นปัจจัยที่สร้างความอบอุ่นและลดความเสี่ยงต่อปัญหาสังคม อาทิ การติดเกมหรือสารเสพติด การประชุมจึงมิได้หมายถึงเฉพาะการหารือทางการ แต่ยังครอบคลุมถึงการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การรับประทานอาหาร เล่นกีฬา หรือการทำกิจกรรมกลุ่มย่อย ทั้งนี้ สิ่งสำคัญคือสมาชิกต้องมีสติและสามารถควบคุมอารมณ์ได้ เพื่อให้การประชุมเกิดผลสัมฤทธิ์

2.4.2 พร้อมเพรียงกันประชุม

ความพร้อมเพรียงในการปฏิบัติงาน การเริ่มต้นและสิ้นสุดการประชุม รวมถึงการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามมติที่ประชุมด้วยความพร้อมเพรียง เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความรับผิดชอบและความเป็นเอกภาพในหมู่คณะ การตรงต่อเวลานับเป็นการเสียสละและให้เกียรติแก่ผู้อื่น อีกทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญที่แสดงถึงวินัยของทีมงาน การทำงานตามข้อตกลงร่วมจึงไม่เพียงเป็นการยอมรับมติส่วนรวม แต่ยังสร้างความเชื่อมั่น ความอดทน และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ระบบเอกสาร มาตรฐานการทำงาน และแนวปฏิบัติที่ชัดเจน จึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ทุกฝ่ายสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและพร้อมเพรียง

2.4.3 ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่บัญญัติ

การยึดมั่นในกฎระเบียบของหมู่คณะ การดำเนินชีวิตและการทำงานร่วมกันจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎเกณฑ์และข้อตกลงที่ชุมชนกำหนดไว้ การบัญญัติใหม่หรือลบล้างกฎเดิมโดยไม่ผ่านกระบวนการที่เหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมและบั่นทอนประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด เช่น การแต่งเครื่องแบบของนักเรียนที่ต้องยึดตามกฎโรงเรียน มิใช่ตามความพอใจส่วนตัว นอกจากนี้ การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย หรือแผนยุทธศาสตร์ขององค์กรถือเป็นการวางทิศทางส่วนรวม ซึ่งสมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด มิใช่เปลี่ยนแปลงตามอำเภอใจ

2.4.4 สักการะเคารพนับถือบูชา

การเคารพและรับฟังผู้อาวุโส ในสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างเป็นระบบ ผู้อาวุโสถือเป็นผู้สั่งสมประสบการณ์และองค์ความรู้ จึงสมควรได้รับการเคารพและการรับฟังอย่างจริงจัง การมีผู้นำที่ได้รับการยอมรับและเชื่อฟัง ช่วยสร้างความสงบเรียบร้อยและลดความขัดแย้ง เช่น ลูกที่เชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่ก็จะเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม ความน่าเคารพของผู้นำขึ้นอยู่กับคุณธรรมและความเหมาะสมส่วนบุคคล หากผู้นำขาดความซื่อสัตย์และมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ย่อมยากที่จะสร้างบรรยากาศของการทำงานเป็นทีมที่ดี

2.4.5 ไม่ข่มขืนบังคับปกครองหญิงในสกุล

การเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีของสตรี สังคมควรให้การคุ้มครองและปกป้องสตรีจากการถูกละเมิดหรือข่มเหง เนื่องจากสตรีถือเป็นเพศแม่และเป็นฐานรากที่สำคัญของครอบครัวและชุมชน การละเมิดสิทธิสตรีไม่เพียงส่งผลเสียต่อบุคคล แต่ยังสะท้อนถึงความเสื่อมถอยของสังคมโดยรวม นอกจากนี้ การไม่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงแสดงความคิดเห็นก็เป็นอีกหนึ่งรูปแบบของการกดทับทางเพศ ซึ่งควรได้รับการแก้ไขเพื่อสร้างความเสมอภาคที่แท้จริง

2.4.6 สักการะ เคารพ นบถือ บูชาเจดีย์สถานของคนในชุมชนทั้งภายในและภายนอก

การเคารพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และสัญลักษณ์ของชุมชน สถานที่สำคัญทางศาสนา วัฒนธรรม หรือประเพณี เช่น เจดีย์ อนุสาวรีย์ หรืออนุสรณ์สถาน ถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นศูนย์รวมความสามัคคี การให้ความเคารพและบูชาสถานที่เหล่านี้ ไม่เพียงเป็นการสืบสานประเพณีที่ดีงาม แต่ยังเป็นการแสดงถึงความมีวินัยและความซื่อสัตย์ของสมาชิกในชุมชนหรือองค์กร

2.4.7 ถวายความอารักขา ความคุ้มครอง ป้องกันโดยชอบธรรมในพระอรหันต์ทั้งหลาย

การอุปถัมภ์และสนับสนุนผู้ทรงศีลและผู้มีคุณธรรม บรรพชิตหรือบุคคลที่ยึดมั่นในศีลธรรม ถือเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมและเป็นหลักยึดทางใจของประชาชน การให้การอารักขา สนับสนุน และส่งเสริมบุคคลเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพราะช่วยธำรงคุณธรรมและความดีงามให้คงอยู่ในสังคม การปกป้องผู้มีความสามารถและคุณธรรมไม่ให้ถูกขัดแย้งขัดขาน ยังเป็นแนวทางที่ช่วยให้องค์กรหรือชุมชนดำรงอยู่ด้วยเสถียรภาพและความเข้มแข็ง (สำนักพิมพ์กัลยาณมิตร, 2564)

จากแนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า หลักธรรมอภิธานิยธรรมมีความสอดคล้องกับการวิเคราะห์บทบาทของผู้นำชุมชนผ่านกรอบแนวคิดด้านการบริหารงานชุมชน โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม คือ ผู้นำที่ยึดมั่นในหลักอภิธานิยธรรมยอมปฏิบัติหน้าที่ด้วยคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และความโปร่งใส ซึ่งช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจจากสมาชิกในชุมชน นำไปสู่การลดความขัดแย้งและสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกันอย่างมีคุณภาพ (Burns, 1978) การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม คือ การนำหลักอภิธานิยธรรมมาประยุกต์ใช้ ทำให้ผู้นำเห็นความสำคัญของการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน การมีส่วนร่วมดังกล่าวช่วยสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วม ลดความเหลื่อมล้ำทางอำนาจ และเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ (Putnam, 2000) ความยั่งยืนทางสังคม คือ การยึดมั่นในอภิธานิยธรรมยังสอดคล้องกับการรักษาอัตลักษณ์ชุมชนผ่านการเคารพวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งทำให้การพัฒนาสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยไม่สูญเสียรากฐานทางสังคมและคุณค่าดั้งเดิม แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎี Collective Memory ของ Halbwachs (1992) ที่เน้นความสำคัญของการธำรงความทรงจำร่วมในสังคม เพื่อสร้างความสามัคคีและความต่อเนื่องทางวัฒนธรรม

หลักธรรมอภิธานิยธรรมมิใช่เพียงหลักคำสอนทางศาสนา แต่ยังสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการเสริมสร้างภาวะผู้นำ การส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน อันเป็นรากฐานสำคัญของการบริหารจัดการชุมชนในสังคมปัจจุบัน ซึ่งสามารถนำมาใช้วิเคราะห์บทบาทของผู้นำชุมชนผ่านกรอบแนวคิดด้านการบริหารงานชุมชน ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (Ethical Leadership) ผู้นำที่ยึดหลักอภิธานิยธรรมจะมีคุณธรรมและความซื่อสัตย์ ส่งผลให้เกิดความไว้วางใจจากชุมชน การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Development) การเปิดโอกาสให้

ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารชุมชน ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความเป็นเอกภาพความยั่งยืนทางสังคม (Social Sustainability) การเคารพวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์

2.5 สภาพพื้นที่วิจัย

2.5.1 ประวัติและการจัดตั้ง

พื้นที่สำหรับใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ อำเภอดงหลวง จังหวัดเลย ซึ่งมีประวัติศาสตร์และสภาพภูมิศาสตร์ที่บ่งชี้ถึงพัฒนาการของชุมชนและการเกิดขึ้นของภาวะผู้นำท้องถิ่น จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์พบว่า ตำบลดงหลวง ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2481 โดยอยู่ในการปกครองของอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย ต่อมาในปี พ.ศ. 2505 ได้มีการแบ่งพื้นที่บางส่วนของตำบลศรีฐาน ตำบลบวนพูน และตำบลดงหลวง เพื่อจัดตั้งเป็น กิ่งอำเภอดงหลวง ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 1,380 ตารางกิโลเมตร และในปี พ.ศ. 2506 กิ่งอำเภอดงหลวงก็ได้รับการยกฐานะเป็น อำเภอดงหลวง อย่างเป็นทางการ จากนั้น ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2530 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศจัดตั้ง กิ่งอำเภอดงหลวง โดยแยกพื้นที่ออกมาจากอำเภอดงหลวง ประกอบด้วยตำบลดงหลวง ตำบลท่าช้างคล่อง ตำบลโนนป่าซาง และตำบลโนนปอแดง ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2531 ต่อมาได้มีการปรับเขตการปกครองอีกครั้งโดยจัดตั้ง ตำบลบ้านเพิ่ม ซึ่งเดิมเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของตำบลดงหลวง และในปี พ.ศ. 2536 กิ่งอำเภอดงหลวงก็ได้รับการยกฐานะเป็น "อำเภอดงหลวง" โดยสมบูรณ์ (ราชกิจจานุเบกษา, 2536)

2.5.2 ลักษณะภูมิศาสตร์

อำเภอดงหลวง จังหวัดเลย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดเลย มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 463 ตารางกิโลเมตร และมีประชากรทั้งสิ้น 33,082 คน คิดเป็นความหนาแน่นเฉลี่ยประมาณ 90.1 คนต่อตารางกิโลเมตร (ศูนย์ข้อมูลอำเภอเพื่อบริหารงานปกครอง, 2567) อำเภอดงหลวงประกอบด้วยพื้นที่การปกครอง 5 ตำบล รวมทั้งสิ้น 64 หมู่บ้าน รายละเอียดจำนวนประชากรในแต่ละตำบลตามข้อมูล ณ เดือนมกราคม พ.ศ. 2567 ปรากฏดังตารางที่ 2.1 (กลุ่มงานบริหารการปกครอง อำเภอดงหลวง, 2567)

ตารางที่ 2.1 จำนวนประชากรจำแนกตามตำบลในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย

ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนประชากรทั้งหมด (คน)
------	---------------	--------------------------

ผาขาว	12	5,387
ท่าช้างคล่อง	14	8,476
โนนปอแดง	17	8,670
โนนป่าซาง	12	6,019
บ้านเพิ่ม	9	4,530
รวม	64	33,082

จากตารางข้างต้นแสดงถึงโครงสร้างประชากรที่กระจายตัวในแต่ละตำบลของอำเภอผาขาว โดยมีตำบลโนนปอแดงและตำบลท่าช้างคล่องเป็นพื้นที่ที่มีประชากรจำนวนมากที่สุด ซึ่งมีนัยสำคัญต่อการบริหารจัดการทรัพยากร การพัฒนานโยบายสาธารณะในระดับท้องถิ่น ตลอดจนการเสริมสร้างบทบาทของผู้นำชุมชนในกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2.5.3 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอผาขาว ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดเลย มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 407 ตร.กม. หรือ 254,735 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอและจังหวัดอื่น ดังนี้

ทิศเหนือติดต่อกับเขตท้องที่อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย และเขตท้องที่อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู ทิศตะวันออกติดต่อกับเขตท้องที่อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู ทิศใต้ติดต่อกับเขตท้องที่อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู และอำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย ทิศตะวันตกติดต่อกับท้องที่อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย

2.5.4 การแบ่งเขตการปกครอง

1) การปกครองส่วนท้องถิ่น ในด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอผาขาว จังหวัดเลย ได้มีการจัดระบบการบริหารตามระเบียบของกระทรวงมหาดไทย โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลผาขาว ตำบลท่าช้างคล่อง ตำบลโนนปอแดง ตำบลโนนป่าซาง และตำบลบ้านเพิ่ม รวมทั้งสิ้น 64 หมู่บ้าน โดยมีโครงสร้างการบริหารท้องถิ่นซึ่งประกอบด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน และแพทย์ประจำตำบล ในแต่ละตำบลมีการแต่งตั้งผู้นำตามตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ เพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในแต่ละพื้นที่ รายละเอียดปรากฏดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 จำนวนผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอผาขาว จังหวัดเลย

ตำบล	กำนัน (คน)	ผู้ใหญ่บ้าน (คน)	ผู้ช่วย/สารวัตร/แพทย์ประจำตำบล (คน)
ผาขาว	1	11	29
ท่าช้างคล่อง	1	13	38
โนนปอแดง	1	16	43
โนนป่าซาง	1	11	33
บ้านเพิ่ม	1	8	25
รวมทั้งสิ้น	5	59	168

จากตารางข้างต้นพบว่า อำเภอผาขาวมีผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมดทั้งสิ้น 232 คน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการบริหารราชการระดับหมู่บ้านและตำบล โดยเฉพาะในการประสานนโยบายของรัฐสู่ระดับชุมชน รวมถึงการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น การรักษาความสงบเรียบร้อย และการให้บริการประชาชนในเบื้องต้น (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2567)

2) การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย (1)เทศบาลตำบลท่าช้างคล่อง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลท่าช้างคล่องทั้งตำบล สมาชิกประกอบด้วย นายกเทศมนตรี 1 คน และสมาชิกสภาเทศบาลตำบล จำนวน 12 คน (2)เทศบาลตำบลโนนปอแดง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโนนปอแดงทั้งตำบล สมาชิกประกอบด้วย นายกเทศมนตรี 1 คน และสมาชิกสภาเทศบาลตำบล จำนวน 12 คน (3)องค์การบริหารส่วนตำบลผาขาว ครอบคลุมพื้นที่ตำบลผาขาวทั้งตำบล สมาชิกประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน และสมาชิกสภาองค์การฯ จำนวน 12 คน (4)องค์การบริหารส่วนตำบลโนนป่าซาง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโนนป่าซางทั้งตำบล สมาชิกประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน และสมาชิกสภาองค์การฯ จำนวน 12 คน (5)องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเพิ่ม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านเพิ่มทั้งตำบล สมาชิกประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน และสมาชิกสภาองค์การฯ จำนวน 9 คน

2.5.5 เศรษฐกิจและสังคม

เศรษฐกิจของอำเภอผาขาวมีโครงสร้างหลักพึ่งพาการเกษตร โดยประชากรร้อยละ 70 ประกอบอาชีพเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา อ้อย และมันสำปะหลัง รองลงมาคืออาชีพเลี้ยงสัตว์ ค้าขาย และกิจกรรมเศรษฐกิจในครัวเรือน โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวอยู่ที่ 79,229 บาทต่อคนต่อปี นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มอาชีพ เช่น วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพตามแนวทางหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากภาครัฐและสถาบันการเงินในพื้นที่ อาทิ ธ.ก.ส. และกองทุนหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังมีระบบอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ทำหน้าที่เป็นผู้นำ

ทางสุขภาพในระดับชุมชน โดยมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 859 คน ใน 5 ตำบล ดังแสดงในตารางที่ 2.3 (ระบบสารสนเทศงานสุขภาพภาคประชาชน, 2567)

ตารางที่ 2.3 จำนวนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อำเภอผาขาว จังหวัดเลย

ตำบล	จำนวน (คน)
ผาขาว	144
ท่าช้างคล่อง	203
โนนปอแดง	226
โนนป่าซาง	166
บ้านเพิ่ม	120
รวม	859

โครงสร้างเศรษฐกิจดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการสนับสนุนผู้นำท้องถิ่นให้มีบทบาทมากขึ้นในการส่งเสริมการประกอบอาชีพ การเข้าถึงแหล่งเงินทุน และการพัฒนาทักษะอาชีพของประชาชนในพื้นที่ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

2.5.6 วัฒนธรรมและประเพณี

ประชาชนในอำเภอผาขาวส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและคริสต์ โดยมีการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย เคารพซึ่งกันและกัน และยึดถือประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเหนียวแน่น วัดในพื้นที่มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 89 แห่ง แยกเป็นวัดมหานิกาย 50 แห่ง และวัดธรรมยุตินิกาย 39 แห่ง (คณะกรรมการบริหารงานอำเภอแบบบูรณาการ, 2566) ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญในพื้นที่ ได้แก่ บุญกองข้าวหรือบุญกุ่มข้าว (เดือน 3-4), ประเพณีสงกรานต์ (เดือนเมษายน), บุญบั้งไฟ (เดือนหก), แห่เทียนพรรษา, บุญข้าวประดับดิน (เดือนเก้า), ถวายผ้ากฐินประจำปี, ลอยกระทง, ลำพวยเกมส์ (ประเพณีท้องถิ่นเดือนเมษายนของทุกปี) มีวัฒนธรรม “ฮิด 12 คลอง 14” ยังคงได้รับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในชีวิตประจำวัน และเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมความสามัคคีภายในชุมชน

ทั้งนี้ ผู้นำทางศาสนา โดยเฉพาะพระสงฆ์ในพื้นที่ มีบทบาทในการธำรงรักษาศีลธรรม และเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชน ส่วนผู้นำด้านวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาอย่างมีอัตลักษณ์

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เรื่อง การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง ของ ผู้นำชุมชนใน อำเภอผาขาว จังหวัดเลย พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้ได้และ เป็นแนวทาง ในวิจัยและเป็นกรอบในการวิจัย ดังต่อไปนี้

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (2564) ศึกษาพฤติกรรมความเป็นพลเมืองของสังคมไทย โดยใช้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการผ่านกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า กระบวนการดังกล่าวสามารถพัฒนาทั้งความเป็นพลเมือง และประสิทธิภาพทางการเมืองได้อย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้งยังพบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่าง พฤติกรรมความเป็นพลเมืองกับประสิทธิภาพทางการเมือง โดยมีปัจจัยสนับสนุนทั้งภายใน เช่น การ สร้างหุ้นส่วนระหว่างภาคพลเมืองกับ อปท. ภาวะผู้นำ และการมีส่วนร่วมของประชาชน และปัจจัย ภายนอก เช่น บทบาทขององค์กรวิชาการและเทคนิคการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม เมื่อเชื่อมโยงกับ งานวิจัยนี้ จะเห็นได้ว่ากระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองจำเป็นต้องอาศัยทั้งปัจจัยภายในชุมชน และการสนับสนุนจากภายนอก เพื่อเสริมให้ผู้นำชุมชนสามารถขับเคลื่อนการส่งเสริมวิถีความเป็น พลเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่น อย่างยั่งยืน

ศุภฤทธิ ธาราทิพย์นรา (2565) ศึกษาเรื่อง ศุภฤทธิ ธาราทิพย์นรา (2565) ศึกษารูปแบบ ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกลุ่มราษฎรชาวไทยภูเขา ในอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ภาวะผู้นำของกลุ่มชาติพันธุ์มีลักษณะสำคัญ ได้แก่ (1) การเป็นตัวแทนของชนเผ่าเพื่อรักษาสติและผลประโยชน์ของชุมชน รวมถึงการมีบทบาทในทาง การเมืองในฐานะผู้แทนที่สามารถเสนอปัญหาและความต้องการของชนเผ่าตนเอง และ (2) การทำหน้าที่ สื่อสารและประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลและความต้องการของชนเผ่ากับภาค ราชการและหน่วยงานพัฒนา เมื่อเชื่อมโยงกับงานวิจัยนี้ จะเห็นได้ว่า ภาวะผู้นำในชุมชนมีบทบาท สำคัญต่อการเสริมสร้างวิถีความเป็นพลเมือง ทั้งในมิติการปกป้องสิทธิของประชาชน และในมิติการ สร้างสะพานเชื่อมระหว่างชุมชนกับรัฐ การมีผู้นำที่เข้มแข็งและสามารถเป็นกระบอกเสียงแทนชุมชน

จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนเกิดขึ้นได้จริงและมีประสิทธิภาพ

จิตรกร ละออศรี และคณะ (2565) มีการศึกษาเรื่อง การสร้างจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในเทศบาลเมืองอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า จิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศและอายุไม่มีความแตกต่างกันในด้านจิตสำนึกทางการเมือง การส่งเสริมหลักนิติธรรม สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ขณะที่ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีผลต่อจิตสำนึกทางการเมืองที่แตกต่างกันด้วย นอกจากนี้ ยังพบว่าคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชน ประกอบด้วยทักษะบุคคล การอยู่ร่วมกัน ความรู้ด้านประชาธิปไตย และการบูรณาการหลักสราณียธรรม 6 อันเป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกที่ดีทางการเมือง เมื่อเชื่อมโยงกับงานวิจัยนี้ จะเห็นได้ว่า การสร้างวิถีความเป็นพลเมืองจำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาจิตสำนึกทางการเมืองตั้งแต่วัยเยาว์ ผ่านกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และทักษะทางสังคมที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างผู้นำชุมชนและพลเมืองที่เข้มแข็งในอนาคต

สุวรรณ จุลมั่ง (2564) มีการศึกษาเรื่อง การพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) ในพื้นที่สำนักงานศึกษาธิการภาค 17 ผลการวิจัยพบว่า ระดับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สำหรับแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ (1) การกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ (2) การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี (3) การบริหารจัดการ และ (4) การพัฒนาครูผู้สอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองของผู้เรียน ทั้งนี้ ผลการประเมินแนวทางดังกล่าวมีคุณภาพในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านอรรถประโยชน์ที่ได้รับการประเมินสูงสุด เมื่อเชื่อมโยงกับงานวิจัยนี้ จะเห็นได้ว่า การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีต้องอาศัยแนวทางที่เป็นระบบครอบคลุมทั้งเชิงนโยบาย การบริหารจัดการ และการพัฒนาครูผู้สอน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชน เนื่องจากผู้นำชุมชนสามารถนำแนวทางที่เป็นระบบเหล่านี้ไปปรับใช้กับการพัฒนาพลเมืองในพื้นที่จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประสงค์ โตนด (2565) มีการศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาความเป็นพลเมืองของนักศึกษาที่สำคัญที่สุดคือทำให้ความสำคัญต่อ ความรับผิดชอบต่อสังคม เนื่องจากผลประโยชน์ของสาธารณะเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องช่วยกันปกป้องร่วมกัน นอกจากนี้ นักศึกษายังให้ความสำคัญต่อ ผลกระทบของปัญหาความเป็นพลเมืองต่อบุคคล โดยตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพ

ภายใต้กฎหมายประชาธิปไตยที่ต้องเคารพสิทธิของผู้อื่น สุดท้ายพบว่า แนวทางเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะที่นักศึกษาเห็นว่าสำคัญที่สุดคือ ด้านคุณธรรม โดยเฉพาะความซื่อสัตย์สุจริตและความรับผิดชอบต่อตนเอง ซึ่งเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิต การทำงาน และการพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืน เมื่อเชื่อมโยงกับงานวิจัยนี้ จะเห็นได้ว่า การสร้างวิถีความเป็นพลเมืองต้องอาศัยการปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะควบคู่กับการยึดมั่นคุณธรรมและกฎหมาย เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นทั้งเกราะคุ้มครองสิทธิของประชาชนและเป็นกลไกที่ทำให้สังคมประชาธิปไตยมีเสถียรภาพ ผู้นำชุมชนจึงควรมีบทบาทสำคัญในการสร้างแบบอย่างและเสริมสร้างคุณธรรมร่วมกับการส่งเสริมจิตสำนึกทางสังคมให้กับสมาชิกในชุมชน

ปกิจ พรรัตนานุกุล (2564) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ความเข้าใจทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในเขตอำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์" เพื่อสำรวจระดับความเข้าใจทางการเมืองของประชาชน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความเข้าใจหลักการประชาธิปไตยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่ประชาชนมีความเข้าใจในระดับมากที่สุดคือ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ในขณะที่ความเข้าใจในด้านหลักการอื่นๆ ยังต้องมีการส่งเสริมเพิ่มเติม จากงานวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่ประชาชนคุ้นเคยและให้ความสำคัญมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้ที่พบว่า ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญกับการส่งเสริมในมิติดังกล่าวสูงสุด

อารยา อุดมรัตน์ (2567) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "แนวทางการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข กรณีศึกษาหมู่บ้านประชาธิปไตยดีเด่น" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเสนอแนวทางการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย ผลการศึกษาพบว่า แม้ในพื้นที่ที่เป็นหมู่บ้านประชาธิปไตยดีเด่น ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตยและบทบาทของสถาบันทางการเมือง จึงได้เสนอแนวทางให้มีการจัดอบรมและเผยแพร่ความรู้อย่างต่อเนื่อง งานวิจัยนี้สนับสนุนข้อค้นพบของงานวิจัยปัจจุบันที่ว่า การส่งเสริม "ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง" ยังคงเป็นความท้าทายสำคัญและเป็นด้านที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม แม้ในกลุ่มผู้นำชุมชนก็ตาม

กนกรัตน์ เลิศชูสกุล (2564) ได้ศึกษาปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของเยาวชนไทยในปี 2563 และชี้ให้เห็นถึง ความแตกต่างระหว่างวัย (Generational Divide) ที่มีต่อคุณค่าและอุดมคติทางการเมืองอย่างชัดเจน โดยคนรุ่นใหม่มีแนวโน้มให้ความสำคัญกับหลักสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียม และการมีส่วนร่วมโดยตรง ในขณะที่คนรุ่นก่อนอาจให้ความสำคัญกับความมั่นคงและจารีตประเพณีดั้งเดิมมากกว่า งานวิจัยชิ้นนี้ช่วยสนับสนุนการอภิปรายผลในงานวิจัยปัจจุบันที่พบว่าปัจจัยด้าน อายุ ส่งผลต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองใน "ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ" ที่แตกต่างกัน

2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยนี้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง ของผู้นำชุมชนใน อำเภอผาขาว จังหวัดเลย” โดยแบ่งตัวแปรออกเป็น 2 ประเภท คือ ตัวแปรต้นและตัวแปรตาม ดังนี้

2.7.1 ตัวแปรต้น (Independent Variable) ปัจจัยส่วนบุคคล

ตัวแปรต้นในการวิจัยนี้คือข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประกอบด้วย

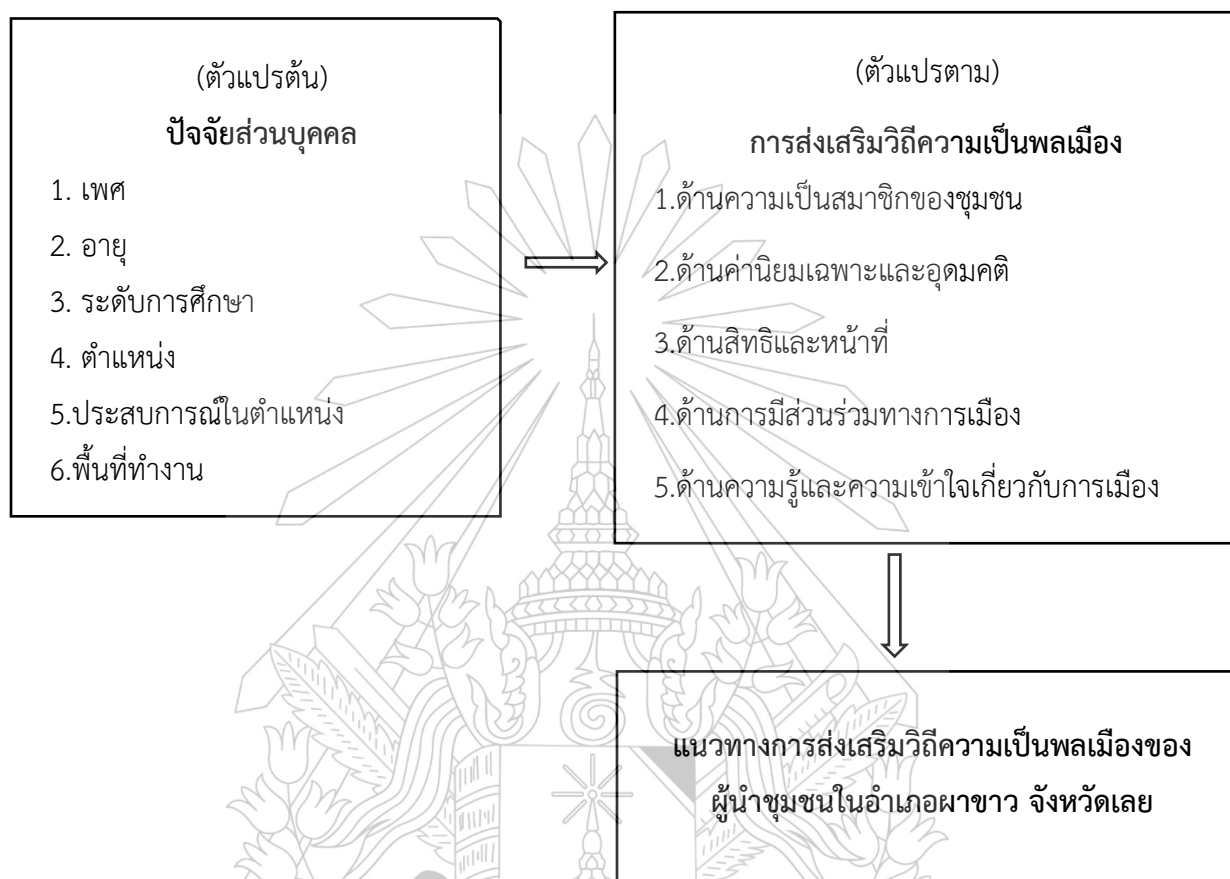
- 1) เพศ
- 2) อายุ
- 3) ระดับการศึกษา
- 4) ตำแหน่ง
- 5) ประสบการณ์ในตำแหน่ง
- 6) พื้นที่ทำงาน

2.7.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง

ตัวแปรตามในการวิจัยนี้คือแนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบตามแนวคิดของ Abowitz & Harnish (2006) โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้านหลัก ดังนี้

- 1) ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน
- 2) ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ
- 3) ด้านสิทธิและหน้าที่
- 4) ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- 5) ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง

แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variable) และตัวแปรตาม (Dependent Variable) โดยกรอบแนวคิดนี้ตั้งสมมติฐานว่าปัจจัยส่วนบุคคล (ตัวแปรต้น) ของผู้นำชุมชน มีอิทธิพลต่อแนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง (ตัวแปรตาม) ในพื้นที่อำเภอผาขาว จังหวัดเลย

ภาพที่ 2.1 แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้นำแนวคิดเรื่องแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง ของผู้นำชุมชนใน อำเภอผาขาว จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้เสนอวิธีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
- 3.2 วิธีดำเนินการวิจัย
- 3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.4 เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง
- 3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.6 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
- 3.7 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.9 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง ของผู้นำชุมชนใน อำเภอผาขาว จังหวัดเลย" การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย และเปรียบเทียบการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล รวมทั้งเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชน ตามแบบสอบถามที่กำหนด

3.2 วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการเพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการดำเนินการ ดังนี้

3.2.1 การศึกษาวิจัยในเชิงเอกสาร ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาข้อมูลแนวคิด ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระสำคัญของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง ของผู้นำชุมชนใน อำเภอผาขาว จังหวัดเลย โดยศึกษาจากตำรา เอกสาร บทความทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเอกสารงานอื่นๆ ที่ ได้ ทำการศึกษาและรวบรวมไว้ก่อนแล้ว

3.2.2 การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาความคิดเห็นของผู้นำชุมชนใน อำเภอดาษาว จังหวัดเลย โดยใช้เครื่องมือในการศึกษาแบบการตอบแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง โดยการออกแบบวิธี วิจัยให้มีการควบคุมตัวแปรที่ศึกษา จัดเตรียมเครื่องมือรวบรวมข้อมูล และประมวลข้อสรุป

3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.3.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และผู้บริหารท้องถิ่นในพื้นที่ 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลผาขาว ตำบลท่าช้างคล่อง ตำบลโนนปอแดง ตำบลโนนป่าขาว และตำบลบ้านเพิ่ม จำนวนรวมทั้งสิ้น 1,153 คน แบ่งเป็นกลุ่มต่างๆ ดังนี้

- 1) กำนัน จำนวน 5 คน
- 2) ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 59 คน
- 3) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 168 คน
- 4) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 859 คน
- 5) นายกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น จำนวน 5 คน
- 6) สมาชิกสภาท้องถิ่น จำนวน 57 คน

3.3.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มผู้นำชุมชนในอำเภอดาษาว จังหวัดเลย โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane (1960, p. 1088 – 1089) จำนวน 297 คน

3.4 เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสุ่มตัวอย่างตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

3.4.1 การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณของ Yamane (1960, p. 1088 – 1089) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ไม่เกิน 5% ดังนี้

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดยที่ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร (1,153 คน)

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (0.05)

แทนค่าในสูตร:

$$n = \frac{1,153}{1 + 1,153 \times 0.05^2}$$

$$n = \frac{1,153}{1 + 1,153 \times 0.0025}$$

$$n = \frac{1,153}{1 + 2.8825}$$

$$n = \frac{1,153}{3.8825}$$

$$n = 296.973 \text{ คน}$$

$$n \approx 297 \text{ คน}$$

ผู้วิจัยใช้วิธีการ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมด 297 คน ดังนี้ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการจากแต่ละตำบลโดยคำนวณจากสัดส่วนของจำนวนประชากรในแต่ละตำบลเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด (1,153 คน)

$$\text{ผาขาว} : (198/1,153) \times 297 = 52.47 \approx 52 \text{ คน}$$

$$\text{ท่าช้างคล้อง} : (268/1,153) \times 297 = 69.46 \approx 67 \text{ คน}$$

$$\text{โนนปอแดง} : (299/1,153) \times 297 = 77.23 \approx 77 \text{ คน}$$

$$\text{โนนป่าซาง} : (224/1,153) \times 297 = 57.91 \approx 57 \text{ คน}$$

$$\text{บ้านเพิ่ม} : (164/1,153) \times 297 = 44.40 \approx 44 \text{ คน}$$

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามตำแหน่งและพื้นที่

ตำบล	กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน	ผู้ช่วยฯ	อาสาสมัคร สาธารณสุข (อสม.)	นายกฯ	สมาชิก สภา	รวม	กลุ่ม ตัวอย่าง
ผาขาว	1	11	29	144	1	12	198	52
ท่าช้าง คล้อง	1	13	38	203	1	12	268	67
โนนปอแดง	1	16	43	226	1	12	299	77

โนนป่าซาง	1	11	33	166	1	12	224	57
บ้านเพิ่ม	1	8	25	120	1	9	164	44
รวม	5	59	168	859	5	57	1,153	297

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ตอนที่ (1) แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง พื้นที่การทำงาน และประสบการณ์ในตำแหน่ง มีลักษณะเป็นแบบ ตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ (2) แบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย แบ่งออกเป็น 5 ด้าน อาศัยองค์ประกอบตามแนวคิดของ Abowitz และ Harnish (2006) จำนวน 35 ข้อดังนี้

1. ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน	จำนวน 7 ข้อ
2. ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ	จำนวน 7 ข้อ
3. ด้านสิทธิและหน้าที่	จำนวน 7 ข้อ
4. ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	จำนวน 7 ข้อ
5. ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง	จำนวน 7 ข้อ

โดยผู้ตอบแบบสอบถามจะต้องแสดงความคิดเห็นจากคำถามที่ผู้วิจัยกำหนด ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่าจัดลำดับเป็น 5 ระดับ ตามแนวคิดมาตราวัดของ Likert's Scale โดยกำหนดความหมายค่า คะแนนของช่วงน้ำหนัก ดังนี้

- คะแนน 5 หมายถึง คำถามข้อนั้นตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด
- คะแนน 4 หมายถึง คำถามข้อนั้นตรงกับความคิดเห็นของท่านมาก
- คะแนน 3 หมายถึง คำถามข้อนั้นตรงกับความคิดเห็นของท่านปานกลาง
- คะแนน 2 หมายถึง คำถามข้อนั้นตรงกับความคิดเห็นของท่านน้อย
- คะแนน 1 หมายถึง คำถามข้อนั้นตรงกับความคิดเห็นของท่านน้อยที่สุด

ตอนที่ (3) เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย เป็นคำถามแบบปลายเปิด ที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่

3.6 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้

3.6.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถามสร้างแบบสอบถามตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.6.2 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข

3.6.3 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) จากแบบทดสอบ 35 ข้อ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องรวม 0.811 (ค่าที่ยอมรับได้ต้องไม่ต่ำกว่า 0.67)

3.6.5 นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้นำชุมชนในเขตอำเภอหนองหิน จังหวัดเลย ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

3.6.6 นำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยมีค่าความเชื่อมั่นที่ 0.82 (ค่าที่ยอมรับได้ต้องไม่ต่ำกว่า 0.70)

3.4.7 นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพและปรับปรุงแก้ไขแล้วไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริง

3.7 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนและรูปแบบ ดังต่อไปนี้

3.7.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Documentary)

3.7.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1) ผู้วิจัยขอหนังสือขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตศรีล้านช้าง ถึงนายอำเภอผาขาว และกำนันทุกตำบลในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย เพื่อขอความอนุเคราะห์และขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามของผู้นำชุมชนทุกตำบลในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

2) ผู้วิจัยได้รับแบบตอบรับในการขอความอนุเคราะห์ลงพื้นที่แจกแบบสอบถามและผู้วิจัยดำเนินการลงพื้นที่แจกแบบสอบถาม ให้แก่กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามวิจัยในครั้งนี้

3) ผู้วิจัยคอยตรวจสอบข้อมูลของแบบสอบถามที่ได้รับรวบรวมไว้

4) ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับ รวบรวมข้อมูลทั้งหมด เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นองค์รวมและสมบูรณ์ที่สุด ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสารทางวิชาการต่างๆ เช่น บทความ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ คุชณินพนธ์ เอกสารเผยแพร่ทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

3.8.1 นำข้อมูลแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์

3.8.2 นำข้อมูลแบบสอบถามมาดำเนินการให้คะแนนตามเกณฑ์

3.8.3 นำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

3.8.4 วิเคราะห์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามตัวแปรเพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, ตำแหน่ง, ประสบการณ์ในตำแหน่ง, พื้นที่ทำงาน

3.8.5 นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

3.9 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยผลโครงการครั้งนี้ ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โดยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

3.9.1. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามที่เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ใช้หาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (percentage)

3.9.2. วิเคราะห์ระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยพิจารณาจากขอบเขตของคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการแบบสอบถามผลที่ได้จากการแปลผล ดังนี้ (สำเริง จันทรสวรรณ, 2547)

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.21-5.00 หมายถึง ระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.41-4.20 หมายถึง ระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.61-3.40 หมายถึง ระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.81-2.60 หมายถึง ระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.80 หมายถึง ระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนน้อยที่สุด

3.9.3. วิเคราะห์เปรียบเทียบการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์ในตำแหน่ง และพื้นที่การทำงาน ใช้สถิติ ทดสอบค่าที (Independent t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's Method)

3.9.4. ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ใช้สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิดเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้ประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย 2) เพื่อเปรียบเทียบการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 297 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชนในพื้นที่ตำบลผาขาว ตำบลโนนป่าขวาง ตำบลท่าช้างคล้อง ตำบลโนนปอแดง และตำบลบ้านเพิม อำเภอผาขาว จังหวัดเลย โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูล จากนั้นได้นำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ทางสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard Deviation) และทำการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้วยสถิติ T-test และสถิติ (One-way ANOVA หรือ F-test) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูล รวมถึงการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากข้อเสนอแนะปลายเปิด ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 สัญลักษณ์ทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์และแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ในการแปลความหมาย ดังนี้

N	แทน จำนวนประชากร
n	แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{x}$	แทน ค่าเฉลี่ยกลุ่มตัวอย่าง
S.D.	แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t	แทน ค่าที่ใช้ในการพิจารณา t – Distribution
F	แทน ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณา F – distribution
df	แทน ระดับขั้นของความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
SS	แทน ผลรวมของคะแนนเบี่ยงเบนยกกำลังสอง (Sum of Squares)

MS	แทน ค่าเฉลี่ยกำลังสองของคะแนนแต่ละค่า (Mean Squares)
p	แทน ความน่าจะเป็นสำหรับบอกนัยสำคัญทางสถิติ
*	แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.2 การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ส่วน โดยเรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และพื้นที่การทำงาน

ส่วนที่ 2 ระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย

ส่วนที่ 3 การเปรียบเทียบระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
เพศ		
ชาย	207	69.70
หญิง	90	30.30
รวม	297	100
ช่วงอายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	12	4.00
30 – 40 ปี	59	19.90
41 – 50 ปี	86	29.00
51 – 60 ปี	132	44.40
61 ปีขึ้นไป	8	2.70
รวม	297	100

ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	49	16.50
มัธยมศึกษา	162	54.54
ปวช./ปวส./อนุปริญญา	36	12.12
ปริญญาตรี	37	12.46
สูงกว่า ปริญญาตรี	13	4.38
รวม	297	100

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม(ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
ตำแหน่ง		
กำนัน	5	1.68
ผู้ใหญ่บ้าน	59	19.87
ผู้ช่วยฯ/สารวัตรกำนัน/แพทย์ประจำตำบล	168	56.57
นายกเทศมนตรีตำบล	3	1.01
สมาชิกสภาเทศบาลตำบล	3	1.01
นายกองค์การบริหารส่วนตำบล	2	0.67
สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล	2	0.67
อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)	55	18.52
รวม	297	100.00
พื้นที่การทำงาน (ตำบล)		
ผาขาว	52	17.51
โนนป่าซาง	67	22.56
ท่าช้างคล่อง	77	25.93
โนนปอแดง	57	19.19
บ้านเพิ่ม	44	14.81
รวม	297	100.00
ประสบการณ์ในตำแหน่ง		
ไม่เกิน 5 ปี	162	54.55

6-10 ปี	70	23.57
11-15 ปี	21	7.07
มากกว่า 15 ปี	44	14.81
รวม	297	100.00

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 207 คน คิดเป็นร้อยละ 69.70 รองลงมา คือ เพศหญิง จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 30.30 แสดงให้เห็นว่าเพศชาย มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในตำแหน่งหรือหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนมากกว่าเพศหญิงในบริบทของพื้นที่ศึกษานี้ แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็น เพศชายเกิน 2 ใน 3 ของทั้งหมด

อายุ พบว่า กลุ่มอายุที่มีจำนวนมากที่สุดคือ กลุ่มอายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 44.44 รองลงมา คือ อายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 28.96 และกลุ่มอายุ 30 - 40 ปี จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 19.87 ส่วนกลุ่มที่มีอายุน้อยกว่า 30 ปี และกลุ่มที่มีอายุ 61 ปีขึ้นไป มีจำนวนค่อนข้างน้อย โดยอยู่ที่ 12 คน คิดเป็นร้อยละ 4.04 และ 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.69 ตามลำดับ ส่วนใหญ่เป็น วัยกลางคนถึงก่อนเกษียณ (41-60 ปี) รวมเกือบ 3 ใน 4 ของกลุ่ม

ระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 54.50 รองลงมาคือระดับปริญญาตรี จำนวน 50 คน (ร้อยละ 16.80) ระดับประถมศึกษา จำนวน 49 คน (ร้อยละ 16.50) และระดับ ปวช./ปวส./อนุปริญญา มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 36 คน (ร้อยละ 12.10) ตามลำดับ แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มากกว่าครึ่ง

ตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า กลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดคือ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/สารวัตรกำนัน/แพทย์ประจำตำบล จำนวน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 56.57 รองลงมาคือผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 19.87 และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 18.52 ตามลำดับ ขณะที่ตำแหน่งอื่นๆ ได้แก่ กำนัน (ร้อยละ 1.68), นายกเทศมนตรีตำบล (ร้อยละ 1.01), สมาชิกสภาเทศบาลตำบล (ร้อยละ 1.01), นายกองค์การบริหารส่วนตำบล (ร้อยละ 0.67) และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (ร้อยละ 0.67) ซึ่งแต่ละตำแหน่งมีสัดส่วนน้อยกว่าร้อยละ 2 สะท้อนว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็น ผู้นำระดับปฏิบัติการในหมู่บ้านและตำบล

พื้นที่การทำงานของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 297 คน มีพื้นที่การทำงานอยู่ในตำบลท่าช้างคลองมากที่สุด จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 25.93 รองลงมาคือ ตำบลโนนป่าขวาง จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 22.56 และตำบลที่มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างน้อยที่สุดคือ ตำบลบ้านเพิ่ม

จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 14.81 ตามลำดับ การกระจายตัวค่อนข้างสมดุล แต่มีบางตำบลที่เป็นศูนย์กลางมากกว่า

ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่ง ไม่เกิน 5 ปี มากที่สุด 162 คน คิดเป็นร้อยละ 54.55 รองลงมาคือ 6-10 ปี 70 คน คิดเป็นร้อยละ 23.57 ในขณะที่กลุ่มที่มีประสบการณ์มากกว่า 15 ปี มีเพียง 44 คน คิดเป็นร้อยละ 14.81 และ 11-15 ปี มีเพียง 21 คน คิดเป็นร้อยละ 7.07 เท่านั้น ส่วนใหญ่เป็น ผู้ที่เข้ามารับตำแหน่งใหม่ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นว่าโครงสร้างผู้นำชุมชนในพื้นที่มีลักษณะของการหมุนเวียนและการเข้าสู่ตำแหน่งของบุคลากรรุ่นใหม่ค่อนข้างมาก

4.4 ผลการวิเคราะห์ระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

ในการศึกษานี้ได้มีการวิเคราะห์ระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองในชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง โดยมุ่งเน้นการประเมินในมิติต่างๆ ที่สะท้อนถึงพฤติกรรมและความตระหนักรู้ในฐานะ “พลเมืองที่มีส่วนร่วม” อันประกอบด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรม 2.1 มิติที่ 1 ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน มิติที่ 2 ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ มิติที่ 3 ด้านสิทธิและหน้าที่ มิติที่ 4 ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง และ มิติที่ 5 ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง ข้อมูลจากแบบสอบถามถูกนำมาวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อแสดงระดับของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองในแต่ละข้อคำถาม โดยมีเกณฑ์การตีความระดับความคิดเห็นออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก มากปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ซึ่งผลที่ได้นำเสนอไว้ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 ระดับความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย โดยภาพรวม

การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ระดับ
ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน	3.70	0.62	มาก	4
ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ	3.93	0.63	มาก	2
ด้านสิทธิและหน้าที่	3.77	0.68	มาก	3
ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	3.96	0.64	มาก	1
ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง	3.65	0.67	มาก	5
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	3.80	0.57	มาก	

จากตาราง 4.2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.80$, S.D.= 0.57) เมื่อพิจารณาจำแนกรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้งหมด 5 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ($\bar{x}=3.96$, S.D. = 0.64) รองลงมา คือ ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ ($\bar{x}= 3.93$, S.D. = 0.63) ด้านสิทธิและหน้าที่ ($\bar{x}=3.77$, S.D. = 0.68) ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน ส่วนด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง ($\bar{x}=3.65$, S.D. = 0.67) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน

มิติที่ 1 ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ระดับ
1. ท่านส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและสังคมไทย	4.28	0.86	มากที่สุด	4
2. ท่านส่งเสริมให้ประชาชนภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชนและท้องถิ่น	4.18	0.89	มาก	5
3. ท่านส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้สึกร่วมใน การเป็นเจ้าของชุมชน	4.35	0.86	มากที่สุด	2
4. ท่านส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความผูกพันระหว่างสมาชิกในชุมชน	4.39	0.74	มากที่สุด	1
5. ท่านส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชน	4.30	0.95	มากที่สุด	3
6. ท่านไม่เห็นความสำคัญของการรับฟังความคิดเห็นของทุกคนในชุมชน	1.99	1.36	น้อย	7
7. ท่านมองว่าความขัดแย้งในชุมชนเป็นเรื่องที่ควรหลีกเลี่ยงไม่ควรนำมาจัดการอย่างเปิดเผย	2.43	1.46	น้อย	6
ค่าเฉลี่ยรวม	3.70	0.62	มาก	-

จากตาราง 4.3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย มิติที่ 1 ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน มีค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}= 3.70$, S.D.= 0.62) เมื่อพิจารณาจำแนกรายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความผูกพันระหว่างสมาชิกในชุมชน ($\bar{x}=4.39$, S.D. = 0.74) รองลงมา คือ ท่านส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้สึกร่วมใน การเป็นเจ้าของชุมชน ($\bar{x}= 4.35$, S.D. = 0.86) ท่านส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชน

($\bar{x}$ =4.30, S.D. = 0.95) ท่านส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและสังคมไทย ($\bar{x}$ =4.28, S.D. = 0.86) ท่านส่งเสริมให้ประชาชนภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชนและท้องถิ่น ($\bar{x}$ =4.18 S.D. = 0.89) ท่านมองว่าความขัดแย้งในชุมชนเป็นเรื่องที่ควรหลีกเลี่ยงไม่ควรนำมาจัดการอย่างเปิดเผย ($\bar{x}$ =2.43 S.D. = 1.46) ส่วนท่านไม่เห็นความสำคัญของการรับฟังความคิดเห็นของทุกคนในชุมชน ($\bar{x}$ =1.99 S.D. = 1.36) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ

มิติที่ 2 ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ระดับ
1. ท่านส่งเสริมค่านิยมเรื่องความเสมอภาคและความยุติธรรมในชุมชน	4.39	0.89	มากที่สุด	5
2. ท่านส่งเสริมแนวคิดเรื่องการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน	4.48	0.85	มากที่สุด	4
3. ท่านส่งเสริมการยึดมั่นในหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการอยู่ร่วมกัน	4.53	0.81	มากที่สุด	1
4. ท่านส่งเสริมแนวคิดเรื่องความโปร่งใสและการตรวจสอบได้	4.51	0.89	มากที่สุด	2
5. ท่านส่งเสริมค่านิยมเรื่องการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน	4.50	0.83	มากที่สุด	3
6. ท่านมองว่าการรักษาค่านิยมดั้งเดิมของชุมชนสำคัญกว่าการเปิดรับแนวคิดใหม่ๆ	3.08	1.38	ปานกลาง	6
7. ท่านไม่เห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความเท่าเทียมกันทางสังคม	2.04	1.45	น้อย	7
ค่าเฉลี่ยรวม	3.93	0.63	มาก	-

จากตาราง 4.4 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย มิติที่ 2 ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ มีค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.93, S.D.= 0.63) เมื่อพิจารณาจำแนกรายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านส่งเสริมการยึดมั่นในหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการอยู่ร่วมกัน ($\bar{X}$ =4.53, S.D. = 0.81) รองลงมา คือ ท่านส่งเสริมแนวคิดเรื่องความโปร่งใสและการตรวจสอบได้

($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.89) ท่านส่งเสริมค่านิยมเรื่องการค้าขายถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.83) ท่านส่งเสริมแนวคิดเรื่องการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ($\bar{X}$ = 4.48, S.D. = 0.85) ท่านส่งเสริมค่านิยมเรื่องความเสมอภาคและความยุติธรรมในชุมชน ($\bar{X}$ = 4.39, S.D. = 0.89) ท่านมองว่าการรักษาค่านิยมดั้งเดิมของชุมชนสำคัญกว่าการเปิดรับแนวคิดใหม่ๆ ($\bar{X}$ = 3.08 S.D. = 1.38) ส่วนท่านไม่เห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความเท่าเทียมกันทางสังคม ($\bar{X}$ = 2.04, S.D. = 1.45) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชน
ในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ด้านสิทธิและหน้าที่

มิติที่ 3 ด้านสิทธิและหน้าที่	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ระดับ
1. ท่านให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแก่ประชาชน	4.17	0.97	มาก	5
2. ท่านกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติตามกฎหมาย	4.36	0.87	มากที่สุด	2
3. ท่านส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะพลเมือง เช่น การเสียภาษี	4.32	0.98	มากที่สุด	4
4. ท่านสนับสนุนให้ประชาชนรู้จักปกป้องสิทธิของตนเองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย	4.35	0.97	มากที่สุด	3
5. ท่านส่งเสริมให้ประชาชนเคารพสิทธิของผู้อื่นและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น	4.39	0.91	มากที่สุด	1
6. ท่านไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องให้ความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชนแก่คนในชุมชน	2.24	1.45	น้อย	7
7. ท่านมองว่าการส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักเรียกร้องสิทธิอาจทำให้เกิดความวุ่นวายในชุมชน	2.59	1.49	น้อย	6
ค่าเฉลี่ยรวม	3.77	0.68	มาก	-

จากตาราง 4.5 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย มิติที่ 3 ด้านสิทธิและหน้าที่ มีค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.77, S.D. = 0.68) เมื่อพิจารณาจำแนกรายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านส่งเสริมให้ประชาชนเคารพสิทธิของผู้อื่นและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ($\bar{X}$ = 4.39,

S.D. = 0.91) รองลงมา คือ ท่านกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติตามกฎหมาย ($\bar{X}$ = 4.36, S.D. = 0.87) ท่านสนับสนุนให้ประชาชนรู้จักปกป้องสิทธิของตนเองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.97) ท่านส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะพลเมือง เช่น การเสียภาษี ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.98) ท่านให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแก่ประชาชน ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = 0.97) ท่านมองว่าการส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักเรียกร้องสิทธิอาจทำให้เกิดความวุ่นวายในชุมชน ($\bar{X}$ = 2.59 S.D. = 1.49) ส่วนท่านไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องให้ความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชนแก่คนในชุมชน ($\bar{X}$ = 2.24, S.D. = 1.45) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

มิติที่ 4 ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ระดับ
1. ท่านส่งเสริมให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งในทุกระดับ	4.65	0.80	มากที่สุด	1
2. ท่านสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องสำคัญของชุมชน	4.52	0.84	มากที่สุด	2
3. ท่านส่งเสริมให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นในเวทีประชาคม	4.49	0.81	มากที่สุด	3
4. ท่านสนับสนุนให้ประชาชนติดตามตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ	4.24	0.94	มากที่สุด	4
5. ท่านส่งเสริมให้คนในชุมชนติดตามข่าวสารทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ	4.24	0.96	มากที่สุด	5
6. คนในชุมชนของท่านยังขาดความกล้าในการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ	3.19	1.23	ปานกลาง	6
7. ท่านมองว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัวที่คนในชุมชนไม่จำเป็นต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยว	2.38	1.42	น้อย	7
ค่าเฉลี่ยรวม	3.96	0.64	มาก	-

จากตาราง 4.6 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย มิติที่ 4 ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.96, S.D. = 0.64) เมื่อพิจารณาจำแนกรายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่มี

ค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านส่งเสริมให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งในทุกระดับ ($\bar{x}=4.65$, S.D. = 0.80) รองลงมา คือ ท่านสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องสำคัญของชุมชน ($\bar{x}= 4.52$, S.D. = 0.84) ท่านส่งเสริมให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นในเวทีประชาคม ($\bar{x}=4.49$, S.D. = 0.81) ท่านสนับสนุนให้ประชาชนติดตามตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ ($\bar{x}=4.24$, S.D. = 0.94) ท่านส่งเสริมให้คนในชุมชนติดตามข่าวสารทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x}= 4.24$, S.D. = 0.96) คนในชุมชนของท่านยังขาดความกล้าในการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ ($\bar{x}=3.19$, S.D. = 1.23) ส่วนท่านมองว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัวที่คนในชุมชนไม่จำเป็นต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยว ($\bar{x}= 2.38$, S.D. = 1.42) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชน
ในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง

มิติที่ 5 ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ระดับ
1. ท่านส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย	4.40	0.91	มากที่สุด	1
2. ท่านให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานท้องถิ่น	4.21	0.98	มากที่สุด	5
3. ท่านส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักวิเคราะห์ข่าวสารทางการเมืองอย่างมีวิจารณญาณ	4.23	0.95	มากที่สุด	3
4. ท่านส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะที่มีผลต่อชุมชน	4.31	0.92	มากที่สุด	2
5. ท่านให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายท้องถิ่น	4.21	0.97	มากที่สุด	4
6. ท่านมองว่าการให้ความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่คนในชุมชนอาจทำให้เกิดความขัดแย้ง	2.22	1.34	ปานกลาง	6
7. ท่านไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้าใจเรื่องนโยบายสาธารณะ	1.98	1.34	น้อย	7
ค่าเฉลี่ยรวม	3.65	0.67	มาก	-

จากการตรวจสอบข้อมูลในตาราง 4.7 สามารถเรียบเรียงคำอธิบายที่ถูกต้องตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ มิติที่ 5 ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง พบว่ามีค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.65, S.D.=0.67$) เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ สามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดไปน้อยที่สุดได้ดังนี้ ท่านส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}=4.40, S.D.=0.91$) ท่านส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะที่มีผลต่อชุมชน มีค่าเฉลี่ยรองลงมา ($\bar{x}=4.31, S.D.=0.92$) ท่านส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักวิเคราะห์ข่าวสารทางการเมืองอย่างมีวิจารณญาณ ($\bar{x}=4.23, S.D.=0.95$) ท่านให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานท้องถิ่น ($\bar{x}=4.21, S.D.=0.98$) ท่านให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายท้องถิ่น ($\bar{x}=4.21, S.D.=0.97$) ท่านมองว่าการให้ความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่คนในชุมชนอาจทำให้เกิดความขัดแย้ง ($\bar{x}=2.22, S.D.=1.34$) ท่านไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้าใจเรื่องนโยบายสาธารณะ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{x}=1.98, S.D.=1.34$)

4.5 ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ 4.8 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้าน

การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชน	ชาย		หญิง		t-test	P-value
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1. ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน	3.71	0.61	3.68	0.63	.479	.871
2. ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ	3.89	0.68	4.03	0.50	-1.743	.060
3. ด้านสิทธิและหน้าที่	3.75	0.71	3.82	0.60	-.775	.140
4. ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	3.94	0.68	3.99	0.53	-.619	.110
5. ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง	3.62	0.69	3.72	0.60	-1.087	.121
โดยรวม	3.78	0.67	3.85	0.57	-.866	.114

จากตารางที่ 4.8 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของประชาชนต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามเพศ พบว่า โดยภาพรวม กลุ่มเพศหญิงมีค่าเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มเพศชาย ($\bar{X}$ = 3.85, S.D. = 0.57 และ $\bar{X}$ = 3.78, S.D. = 0.67 ตามลำดับ) แต่เมื่อทดสอบความแตกต่างด้วยค่า t-test พบว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (P-value > .05)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยสูงกว่า ($\bar{X}$ = 4.03, S.D. = 0.50) ขณะที่เพศชายมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.89, S.D. = 0.68) โดยมีค่า t-test = -1.743, P = .060 แม้จะใกล้เคียงกับระดับนัยสำคัญ แต่ยังไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ด้านสิทธิและหน้าที่ เพศหญิง ($\bar{X}$ = 3.82, S.D. = 0.60) สูงกว่าเพศชาย ($\bar{X}$ = 3.75, S.D. = 0.71) แต่ไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ (P = .140) ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง และ ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง ก็เช่นกัน เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเพศชายเล็กน้อย แต่ไม่พบความแตกต่างที่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงกว่าเพศชายในทุกด้านของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง ทั้งด้านสมาชิกของชุมชน ค่านิยม สิทธิและหน้าที่ การมีส่วนร่วมทางการเมือง และความรู้ความเข้าใจทางการเมือง แต่เมื่อนำมาทดสอบทางสถิติด้วย t-test แล้ว ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P > .05)

ตารางที่ 4.9 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมและรายด้าน

การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชน	ต่ำกว่า 30 ปี		30-40 ปี		41-50 ปี		51-60 ปี		61 ปีขึ้นไป	
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
1.ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน	3.87	0.41	4.17	0.62	4.18	0.60	4.16	0.69	3.95	0.56
2.ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ	4.10	0.32	4.27	0.50	4.20	0.60	4.16	0.71	3.86	0.74
3.ด้านสิทธิและหน้าที่	4.21	0.44	4.31	0.58	4.08	0.63	4.06	0.76	3.66	1.03
4.ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	3.92	0.19	4.20	0.60	4.00	0.47	4.12	0.66	3.66	0.99
5.ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง	3.87	0.50	4.43	0.56	3.99	0.67	4.22	0.76	3.63	1.10
โดยรวม	3.99	0.37	4.28	0.57	4.09	0.59	4.14	0.71	3.75	0.88

จากตารางที่ 4.9 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชน จำแนกตามช่วงอายุ พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ผู้นำชุมชนอายุ 30-40 ปี ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = 0.57) รองลงมา คือกลุ่มอายุ 51-60 ปี ($\bar{X}$ = 4.14, S.D. = 0.71) และกลุ่มอายุ 41-50 ปี ($\bar{X}$ = 4.09, S.D. = 0.59) ตามลำดับ ส่วนกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ผู้นำอายุ 61 ปีขึ้นไป ($\bar{X}$ = 3.75, S.D. = 0.88) แต่ทั้งนี้ทุกกลุ่มมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มาก” เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง กลุ่มอายุ 30-40 ปีมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 0.56) ด้านสิทธิและหน้าที่ ค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือกลุ่มอายุ 30-40 ปีเช่นกัน ($\bar{X}$ = 4.31, S.D. = 0.58) ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ กลุ่มอายุ 30-40 ปีได้คะแนนสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.50) ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง กลุ่มอายุ 30-40 ปีมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 4.20, S.D. = 0.60) ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน กลุ่มอายุ 41-50 ปีมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 4.18, S.D. = 0.60) ใกล้เคียงกับกลุ่ม 30-40 ปี โดยสรุป สามารถกล่าวได้ว่า ผู้นำชุมชนวัย 30-40 ปีมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดแทบทุกด้าน สะท้อนว่าผู้นำในวัยดังกล่าวมีพลัง ความกระตือรือร้น และการรับรู้ทางการเมืองในระดับสูง ขณะที่กลุ่มอายุ 61 ปีขึ้นไปมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด อาจเป็นผลจากความแตกต่างด้านวัย ประสบการณ์ และวิธีการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนและการเมือง

ตารางที่ 4.10 การเปรียบเทียบความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมรายด้าน

การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1. ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน	ระหว่างกลุ่ม	2.191	4	0.548	1.462	0.213
	ภายในกลุ่ม	109.562	292	0.375		
	รวม	111.753	296			
2. ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ	ระหว่างกลุ่ม	1.82	4	0.455	1.167	0.326
	ภายในกลุ่ม	113.824	292	0.39		
	รวม	115.644	296			
3. ด้านสิทธิและหน้าที่	ระหว่างกลุ่ม	2.212	4	0.553	1.2	0.31
	ภายในกลุ่ม	134.668	292	0.461		
	รวม	136.88	296			
	ระหว่างกลุ่ม	1.82	4	0.455	1.11	0.349

4. ด้านการมีส่วนร่วม	ภายในกลุ่ม	119.649	292	0.41		
ทางการเมือง	รวม	121.469	296			
5. ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง	ระหว่างกลุ่ม	2.011	4	0.503	1.135	0.34
	ภายในกลุ่ม	129.355	292	0.443		
	รวม	131.366	296			
โดยภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	1.62	4	0.405	1.27	0.283
	ภายในกลุ่ม	92.861	292	0.317		
	รวม	94.481	4			

จากตารางที่ 4.10 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย เมื่อจำแนกตามอายุ ทั้งโดยภาพรวมและรายด้านพบว่า โดยภาพรวม ผู้นำชุมชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F = 1.270$, Sig. = 0.283) รายด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน ($F = 1.462$, Sig. = 0.213) ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ ($F = 1.167$, Sig. = 0.326) ด้านสิทธิและหน้าที่ ($F = 1.200$, Sig. = 0.310) ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ($F = 1.110$, Sig. = 0.349) ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง ($F = 1.135$, Sig. = 0.340) ผลการวิเคราะห์ในทุกด้านมีค่า Sig. มากกว่า 0.05 ทั้งหมด

ตารางที่ 4.11 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

การส่งเสริมวิถี ความเป็นพลเมือง	ประถมศึกษา		ปริญญาตรี		ปวช./ ปวส./ อนุปริญญา		มัธยมศึกษา		สูงกว่า ปริญญาตรี	
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
1.ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน	4.19	0.65	4.33	0.50	4.34	0.58	4.08	0.67	3.82	0.38
2.ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ	4.01	0.85	4.38	0.47	4.33	0.45	4.18	0.61	3.90	0.46
3.ด้านสิทธิและหน้าที่	3.86	0.89	4.28	0.48	4.33	0.53	4.13	0.70	3.70	0.41

4.ด้านการมีส่วนร่วม ทางการเมือง	3.92	0.78	4.24	0.35	4.31	0.49	4.06	0.60	3.84	0.43
5.ด้านความรู้และ ความเข้าใจเกี่ยวกับ การเมือง	3.93	0.84	4.29	0.55	4.38	0.60	4.19	0.74	3.85	0.41
โดยรวม	3.98	0.80	4.31	0.47	4.34	0.53	4.13	0.66	3.82	0.42

จากตารางที่ 4.11 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมกลุ่มระดับการศึกษาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ปวช./ปวส./อนุปริญญา ($\bar{X}$ = 4.34, S.D. = 0.53) รองลงมา คือ ปริญญาตรี ($\bar{X}$ = 4.31, S.D. = 0.47) และ มัธยมศึกษา ($\bar{X}$ = 4.13, S.D. = 0.66) ตามลำดับ ส่วนกลุ่มระดับการศึกษาที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ สูงกว่าปริญญาตรี ($\bar{X}$ = 3.82, S.D. = 0.42) โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มาก” ทุกกลุ่ม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในด้าน “ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง” ได้แก่ ปวช./ปวส./อนุปริญญา ($\bar{X}$ = 4.38, S.D. = 0.60) ด้าน “ค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ” ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ปริญญาตรี ($\bar{X}$ = 4.38, S.D. = 0.47) ส่วนด้าน “สิทธิและหน้าที่” และ “การมีส่วนร่วมทางการเมือง” กลุ่ม ปวช./ปวส./อนุปริญญา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.33 และ 4.31 ตามลำดับ) ในขณะที่กลุ่ม ประถมศึกษาและสูงกว่าปริญญาตรี มีค่าเฉลี่ยน้อยกว่ากลุ่มอื่นในทุกมิติ

ตารางที่ 4.12 การเปรียบเทียบความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมรายด้าน

การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1. ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน	ระหว่างกลุ่ม	6.357	3	2.119	5.836	.001*
	ภายในกลุ่ม	106.396	293	.363		
	รวม	112.753	296			
2. ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ	ระหว่างกลุ่ม	9.467	3	3.156	8.421	.000*
	ภายในกลุ่ม	109.797	293	.375		
	รวม	119.264	296			
3. ด้านสิทธิและหน้าที่	ระหว่างกลุ่ม	5.176	3	1.725	3.784	.051
	ภายในกลุ่ม	133.604	293	.456		

	รวม	138.780	296			
4. ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	ระหว่างกลุ่ม	5.938	3	1.979	4.993	.002*
	ภายในกลุ่ม	116.166	293	.396		
	รวม	122.104	296			
5. ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง	ระหว่างกลุ่ม	4.379	3	1.460	3.321	.065
	ภายในกลุ่ม	128.786	293	.440		
	รวม	133.165	296			
โดยภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	5.701	3	1.900	6.182	.000*
	ภายในกลุ่ม	90.076	293	.307		
	รวม	95.777	296			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.12 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวม ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่า ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านด้านสิทธิและหน้าที่ ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง พบว่า ไม่แตกต่างกัน ด้านที่แตกต่างกันผู้วิจัยนำมาทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการของ วิธีของเชฟเฟ (Scheffe's Method) ดังตารางที่ 4.13 – 4.14

ตารางที่ 4.13 การวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านความเป็นสมาชิกของ

ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	ปวช./ปวส./อนุปริญญา	ปริญญาตรี
ประถมศึกษา		.935	.709	.005*
มัธยมศึกษา			.877	.002*
ปวช./ปวส./อนุปริญญา				.201
ปริญญาตรี				

*แทนระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 4.13 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน โดยภาพรวม พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 2 คู่ ได้แก่ ประถมศึกษากับปริญญาตรี และมัธยมศึกษา กับปริญญาตรี นอกนั้นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.14 การวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ

ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	ปวช./ปวส./ อนุปริญญา	ปริญญาตรี
ประถมศึกษา		.537	.041*	.000*
มัธยมศึกษา			.207	.001*
ปวช./ปวส./อนุปริญญา				.724
ปริญญาตรี				

*แทนระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 4.14 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ โดยภาพรวม พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 2 คู่ ได้แก่ ประถมศึกษากับปริญญาตรี และมัธยมศึกษา กับปริญญาตรี นอกนั้นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.15 การวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	ปวช./ปวส./ อนุปริญญา	ปริญญาตรี
ประถมศึกษา		.831	.167	.015*
มัธยมศึกษา			.327	.023*
ปวช./ปวส./อนุปริญญา				.912
ปริญญาตรี				

*แทนระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 4.15 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยภาพรวม พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 2 คู่ ได้แก่ ประถมศึกษากับปริญญาตรี และมัธยมศึกษา กับปริญญาตรี นอกนั้นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.16 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามตำแหน่ง

การส่งเสริมวิถี ความเป็น พลเมือง	1.ด้าน ความเป็น สมาชิก ของชุมชน		2.ด้าน ค่านิยม เฉพาะ และอุดม คติ		3.ด้าน สิทธิและ หน้าที่		4.ด้านการ มีส่วนร่วม ทางการเมือง		5.ด้าน ความรู้ และความ เข้าใจ เกี่ยวกับ การเมือง		โดยรวม	
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
กำนัน	4.06	0.53	4.11	0.21	3.89	0.12	4.17	0.47	4.17	0.47	4.08	0.36
นายก อบต.	3.90	0.84	3.90	0.64	4.33	1.03	3.90	0.64	4.19	0.95	4.05	0.82
นายกเทศมนตรี	4.29	0.00	4.43	0.00	4.71	0.00	5.00	0.00	5.00	0.00	4.69	0.00
ผู้ช่วย/ สารวัตร/แพทย์	4.09	0.64	4.13	0.66	4.07	0.73	4.04	0.62	4.12	0.74	4.09	0.68
ผู้ใหญ่บ้าน	4.26	0.60	4.24	0.59	4.10	0.66	4.13	0.57	4.20	0.70	4.19	0.63
สมาชิกสภา อบต.	4.14	0.14	4.33	0.08	4.38	0.36	4.19	0.36	4.38	0.08	4.29	0.21
สมาชิกสภา เทศบาล	4.64	0.51	4.64	0.51	4.50	0.71	4.36	0.30	4.64	0.51	4.56	0.51
อสม.	4.23	0.68	4.26	0.63	4.18	0.68	4.11	0.59	4.20	0.71	4.20	0.66

จากตารางที่ 4.16 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง จำแนกตามตำแหน่งในชุมชน พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ นายกเทศมนตรีตำบล ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.00) รองลงมา คือ สมาชิกสภาเทศบาลตำบล ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = 0.51) และ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ($\bar{X}$ = 4.29, S.D. = 0.21) ตามลำดับ ส่วนกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ($\bar{X} = 4.05$, S.D.= 0.82) แต่ทั้งนี้ทุกกลุ่มมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มาก” เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ที่ นายกเทศมนตรีตำบล ($\bar{X} = 5.00$, S.D.= 0.00) สะท้อนว่าบทบาทหน้าที่เอื้อให้เกิดความเกี่ยวข้องทางการเมืองโดยตรง ด้านสิทธิและหน้าที่ ค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ที่ นายกเทศมนตรีตำบล เช่นกัน ($\bar{X} = 4.71$, S.D.= 0.00) ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง ค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ นายกเทศมนตรีตำบล ($\bar{X} = 5.00$, S.D.= 0.00) และ สมาชิกสภาเทศบาลตำบล ($\bar{X} = 4.64$, S.D.= 0.51) ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ สมาชิกสภาเทศบาลตำบล ($\bar{X} = 4.64$, S.D.= 0.51) ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ สมาชิกสภาเทศบาลตำบล ($\bar{X} = 4.64$, S.D.= 0.51)

ตารางที่ 4.17 การเปรียบเทียบความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมรายด้าน

การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1. ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน	ระหว่างกลุ่ม	4.862	7	.695	1.861	.076
	ภายในกลุ่ม	107.891	289	.373		
	รวม	112.753	296			
2. ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ	ระหว่างกลุ่ม	2.908	7	.415	1.032	.409
	ภายในกลุ่ม	116.357	289	.403		
	รวม	119.264	296			
3. ด้านสิทธิและหน้าที่	ระหว่างกลุ่ม	3.385	7	.484	1.032	.409
	ภายในกลุ่ม	135.395	289	.468		
	รวม	138.780	296			
4. ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	ระหว่างกลุ่ม	3.224	7	.461	1.120	.350
	ภายในกลุ่ม	118.880	289	.411		
	รวม	122.104	296			

ตารางที่ 4.17 การวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมรายด้าน(ต่อ)

การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
5. ด้านความรู้และความเข้าใจ เกี่ยวกับการเมือง	ระหว่างกลุ่ม	4.115	7	.588	1.316	.242
	ภายในกลุ่ม	129.051	289	.447		
	รวม	133.165	296			
โดยภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	2.785	7	.398	1.237	.282
	ภายในกลุ่ม	92.992	289	.322		
	รวม	95.777	296			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.17 การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมและรายด้าน โดยภาพรวมประชาชนที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทุกด้านก็ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.18 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามพื้นที่การทำงาน (ตำบล)

การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง	ตำบลท่าช้าง		ตำบลบ้านเพิ่ม		ตำบลผาขาว		ตำบลโนนปอแดง		ตำบลโนนป่าขวาง	
	คลอง		เพิ่ม		ขาว		แดง		ขวาง	
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
1.ด้านความเป็นสมาชิก ของชุมชน	4.05	0.77	4.36	0.63	4.03	0.57	4.15	0.56	4.23	0.59
2.ด้านค่านิยมเฉพาะและ อุดมคติ	4.02	0.79	4.25	0.67	4.16	0.54	4.30	0.53	4.19	0.56
3.ด้านสิทธิและหน้าที่	3.92	0.94	4.46	0.67	4.01	0.57	4.14	0.51	4.11	0.63
4.ด้านการมีส่วนร่วม ทางการเมือง	3.88	0.76	4.43	0.53	4.04	0.51	4.08	0.47	4.10	0.57
5.ด้านความรู้และความ เข้าใจเกี่ยวกับการเมือง	3.95	0.80	4.55	0.69	4.04	0.68	4.18	0.55	4.22	0.76
โดยรวม	3.96	0.81	4.41	0.64	4.05	0.57	4.17	0.52	4.17	0.62

จากตารางที่ 4.18 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง จำแนกตามพื้นที่ตำบล พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ตำบลบ้านเพิ่ม ($\bar{X}$ = 4.41, S.D. = 0.64) รองลงมา คือ ตำบลโนนปอแดง และ ตำบลโนนป่าซาง ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = 0.52 และ $\bar{X}$ = 4.17, S.D. = 0.62 ตามลำดับ) ส่วนกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ตำบลท่าช้างคล่อง ($\bar{X}$ = 3.96, S.D. = 0.81) แต่ทั้งนี้ทุกพื้นที่ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มาก” เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง มีค่าเฉลี่ยสูงสุดใน ตำบลบ้านเพิ่ม ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = 0.69) ด้านสิทธิและหน้าที่ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดใน ตำบลบ้านเพิ่ม เช่นกัน ($\bar{X}$ = 4.46, S.D. = 0.67) ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ ค่าเฉลี่ยสูงสุดใน ตำบลโนนปอแดง ($\bar{X}$ = 4.30, S.D. = 0.53) ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดใน ตำบลบ้านเพิ่ม ($\bar{X}$ = 4.36, S.D. = 0.63) ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง พบว่าค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ตำบลบ้านเพิ่ม ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 0.53)

ตารางที่ 4.19 การเปรียบเทียบความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามพื้นที่การทำงาน (ตำบล) โดยภาพรวม

		รายด้าน				
การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1. ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน	ระหว่างกลุ่ม	6.304	4	1.576	4.323	.002*
	ภายในกลุ่ม	106.449	292	.365		
	รวม	112.753	296			
2. ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ	ระหว่างกลุ่ม	8.150	4	2.037	5.354	.000*
	ภายในกลุ่ม	111.115	292	.381		
	รวม	119.264	296			
3. ด้านสิทธิและหน้าที่	ระหว่างกลุ่ม	4.853	4	1.213	2.645	.034*
	ภายในกลุ่ม	133.927	292	.459		
	รวม	138.780	296			
4. ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	ระหว่างกลุ่ม	6.103	4	1.526	3.841	.005*
	ภายในกลุ่ม	116.001	292	.397		
	รวม	122.104	296			
5. ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง	ระหว่างกลุ่ม	5.007	4	1.252	2.852	.024*
	ภายในกลุ่ม	128.158	292	.439		
	รวม	133.165	296			

โดยภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	5.163	4	1.291	4.159	.003*
	ภายในกลุ่ม	90.615	292	.310		
	รวม	95.777	296			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.19 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามพื้นที่การทำงาน (ตำบล) โดยภาพรวม ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่า ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ด้านด้านสิทธิและหน้าที่ ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ด้านที่แตกต่างกันผู้วิจัยนำมาทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการของวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's Method) ดังตารางที่ 4.20 – 4.24

ตารางที่ 4.20 การวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามพื้นที่การทำงาน (ตำบล) ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน

พื้นที่การทำงาน (ตำบล)	ผาขาว	โนนป่าซาง	ท่าช้างคล่อง	โนนปอแดง	บ้านเพิ่ม
ผาขาว		.007*	.132	.004*	.110
โนนป่าซาง			.987	.647	.932
ท่าช้างคล่อง				.914	1.000
โนนปอแดง					.994
บ้านเพิ่ม					

*แทนระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 4.20 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่จำแนกตามพื้นที่การทำงาน (ตำบล) ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน พบว่า โดยภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในบางคู่ของพื้นที่การทำงาน คู่ที่แตกต่างกัน ผาขาว / โนนป่าซาง (Sig. = 0.007*) ผาขาว/โนนปอแดง (Sig. = 0.004*) คู่ที่ไม่แตกต่างกัน ผาขาว/ท่าช้างคล่อง (Sig. = 0.132) ผาขาว/

บ้านเพิ่ม (Sig. = 0.110) โนนป่าซาง/ท่าช้างคล้อย (Sig. = 0.987) โนนป่าซาง/โนนปอแดง (Sig. = 0.647) โนนป่าซาง / บ้านเพิ่ม (Sig. = 0.932) ท่าช้างคล้อย/โนนปอแดง (Sig. = 0.914) ท่าช้างคล้อย /บ้านเพิ่ม (Sig. = 1.000) โนนปอแดง / บ้านเพิ่ม (Sig. = 0.994) ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนที่ทำงานในพื้นที่ตำบล ผาขาว มีความคิดเห็นด้านความเป็นสมาชิกของชุมชนแตกต่างจากตำบล โนนป่าซาง และ โนนปอแดง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่การเปรียบเทียบกับตำบลอื่นๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.21 การวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามพื้นที่การทำงาน (ตำบล) ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ

พื้นที่การทำงาน (ตำบล)	ผาขาว	โนนป่าซาง	ท่าช้างคล้อย	โนนปอแดง	บ้านเพิ่ม
ผาขาว		.098	.001*	.433	.485
โนนป่าซาง			.624	.886	.965
ท่าช้างคล้อย				.090	.274
โนนปอแดง					1.000
บ้านเพิ่ม					

*แทนระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 4.21 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อ การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่จำแนกตามพื้นที่การทำงาน (ตำบล) ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติโดยภาพรวม พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 1 คู่ ได้แก่ พื้นที่การทำงาน (ตำบล) ผาขาวกับพื้นที่การทำงาน (ตำบล) ท่าช้างคล้อย

ตารางที่ 4.22 การวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามพื้นที่การทำงาน (ตำบล) ด้านสิทธิและหน้าที่

พื้นที่การทำงาน (ตำบล)	ผาขาว	โนนป่าซาง	ท่าช้างคล้อย	โนนปอแดง	บ้านเพิ่ม
ผาขาว		.007*	.993	.606	.991

โนนป่าซาง	.177	.877	.900
ท่าช้างคล่อง		.993	.372
โนนปอแดง			1.000
บ้านเพิ่ม			

*แทนระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 4.22 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อ การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย ที่จำแนกตามพื้นที่การทำงาน (ตำบล) ด้านสิทธิและหน้าที่โดยภาพรวม พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 1 คู่ ได้แก่ พื้นที่การทำงาน ตำบลผาขาวกับพื้นที่การทำงาน ตำบล โนนป่าซาง

ตารางที่ 4.23 การวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย จำแนกตามพื้นที่การทำงาน (ตำบล) ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

พื้นที่การทำงาน (ตำบล)	ผาขาว	โนนป่าซาง	ท่าช้างคล่อง	โนนปอแดง	บ้านเพิ่ม
ผาขาว		.007*	.318	.361	.868
โนนป่าซาง			.361	1.000	.952
ท่าช้างคล่อง				.486	.220
โนนปอแดง					.951
บ้านเพิ่ม					

*แทนระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 4.23 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อ การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย ที่จำแนกตามพื้นที่การทำงาน (ตำบล) ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยภาพรวม พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 1 คู่ ได้แก่ พื้นที่การทำงาน ตำบลผาขาวกับพื้นที่การทำงาน ตำบลโนนป่าซาง

ตารางที่ 4.24 การวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย จำแนกตามพื้นที่การทำงาน (ตำบล) ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง

พื้นที่การทำงาน (ตำบล)	ผาขาว	โนนป่าซาง	ท่าช้างคล่อง	โนนปอแดง	บ้านเพิ่ม
------------------------	-------	-----------	--------------	----------	-----------

ผาขาว	.418	.146	.862	1.000
โนนป่าขาว		.986	.909	.382
ท่าช้างคล่อง			.590	.137
โนนปอแดง				.816
บ้านเพิ่ม				

*แทนระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 4.24 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่จำแนกตามพื้นที่การทำงาน (ตำบล) ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง โดยภาพรวม พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.25 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามประสบการณ์

การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง	ไม่เกิน 5 ปี		6-10 ปี		11-15 ปี		มากกว่า 15 ปี	
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
1.ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน	4.15	0.63	4.08	0.72	4.16	0.62	4.27	0.49
2.ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ	4.19	0.64	4.00	0.68	4.09	0.49	4.50	0.41
3.ด้านสิทธิและหน้าที่	4.16	0.66	4.02	0.85	3.76	0.54	4.21	0.58
4.ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	4.08	0.63	4.01	0.69	4.14	0.51	4.18	0.31
5.ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง	4.17	0.78	4.06	0.67	4.19	0.67	4.31	0.58
โดยรวม	4.15	0.67	4.03	0.72	4.07	0.57	4.29	0.47

จากตารางที่ 4.25 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามประสบการณ์ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 15 ปี ($\bar{X} = 4.29$, S.D.= 0.47) รองลงมา คือ กลุ่มที่ดำรงตำแหน่งไม่เกิน 5 ปี ($\bar{X} = 4.15$, S.D.= 0.67) และ กลุ่มที่ดำรงตำแหน่ง 11-15 ปี ($\bar{X} = 4.07$, S.D.= 0.57) ตามลำดับ ส่วนกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ผู้ที่ดำรงตำแหน่ง 6-10 ปี ($\bar{X} = 4.03$, S.D.= 0.72) แต่ทั้งนี้ทุกกลุ่มยังคงมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มาก” เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือกลุ่มมากกว่า 15 ปี ($\bar{X} = 4.50$, S.D.= 0.41) ด้านสิทธิและหน้าที่ ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือกลุ่มมากกว่า 15 ปี ($\bar{X} = 4.21$, S.D.=

0.58) ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือกลุ่มมากกว่า 15 ปี ($\bar{X} = 4.27$, S.D.= 0.49) ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือกลุ่มมากกว่า 15 ปี ($\bar{X} = 4.18$, S.D.= 0.31) ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือกลุ่มมากกว่า 15 ปี ($\bar{X} = 4.31$, S.D.= 0.58) สามารถกล่าวได้ว่า กลุ่มที่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 15 ปีมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดในทุกด้าน แสดงให้เห็นถึงประสบการณ์และความต่อเนื่องในการปฏิบัติหน้าที่ที่ช่วยเสริมสร้างการรับรู้ด้านวิถีความเป็นพลเมืองอย่างเข้มแข็ง ขณะที่กลุ่มที่มีประสบการณ์ 6-10 ปีมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด สะท้อนว่าประสบการณ์ในช่วงเวลาดังกล่าวอาจยังไม่เพียงพอในการสร้างการมีส่วนร่วมและความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง แต่ก็ยังอยู่ในระดับ “มาก”

ตารางที่ 4. 26 การเปรียบเทียบความแปรปรวนทางเดียวของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามประสบการณ์ในตำแหน่ง โดย

ภาพรวมรายด้าน

การส่งเสริมวิถี ความเป็นพลเมือง	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1. ด้านความเป็น สมาชิกของชุมชน	ระหว่างกลุ่ม	1.051	3	0.350	0.868	0.458
	ภายในกลุ่ม	118.314	293	0.404		
	รวม	119.365	296			
2. ด้านค่านิยม เฉพาะและอุดม คติ	ระหว่างกลุ่ม	6.867	3	2.289	6.089	0.000*
	ภายในกลุ่ม	110.140	293	0.376		
	รวม	117.007	296			
3. ด้านสิทธิและ หน้าที่	ระหว่างกลุ่ม	4.015	3	1.338	2.806	0.040*
	ภายในกลุ่ม	139.741	293	0.477		
	รวม	143.756	296			
4. ด้านการมีส่วน ร่วมทางการเมือง	ระหว่างกลุ่ม	0.872	3	0.291	0.805	0.492
	ภายในกลุ่ม	105.841	293	0.361		
	รวม	106.714	296			
	ระหว่างกลุ่ม	1.673	3	0.558	1.078	0.359
	ภายในกลุ่ม	151.555	293	0.517		

5. ด้านความรู้		153.228	296			
และความเข้าใจ	รวม					
เกี่ยวกับการเมือง						
	ระหว่างกลุ่ม	1.950	3	0.650	1.989	0.116
โดยภาพรวม	ภายในกลุ่ม	95.750	293	0.327		
	รวม	97.700	296			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.26 การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่จำแนกตามประสบการณ์ในตำแหน่ง พบว่าโดยภาพรวมผู้นำชุมชนที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมือง ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F = 1.989$, $Sig. = 0.116$) รายด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน ไม่แตกต่างกัน ($F = 0.868$, $Sig. = 0.458$) ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ($F = 6.089$, $Sig. = 0.000^*$) ด้านสิทธิและหน้าที่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 2.806$, $Sig. = 0.040^*$) ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่แตกต่างกัน ($F = 0.805$, $Sig. = 0.492$) ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง ไม่แตกต่างกัน ($F = 1.078$, $Sig. = 0.359$)

ตารางที่ 4.27 การวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามประสบการณ์ในตำแหน่ง ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ

ประสบการณ์ในตำแหน่ง	ไม่เกิน 5 ปี	6-10 ปี	11-15 ปี	มากกว่า 15 ปี
ไม่เกิน 5 ปี	-	0.004*	0.69	0.0*
6-10 ปี	0.004*	-	0.799	0.0*
11-15 ปี	0.69	0.799	-	0.0*
มากกว่า 15 ปี	0.0*	0.0*	0.0*	-

*แทนระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 4.27 ผลการเปรียบเทียบรายคู่ของความคิดเห็นด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกลุ่มประสบการณ์ ไม่เกิน 5 ปี กับ 6-10 ปี ($Sig. = 0.004^*$) ระหว่างกลุ่มประสบการณ์ ไม่เกิน 5 ปี กับ มากกว่า 15 ปี ($Sig. = 0.000^*$) ระหว่างกลุ่มประสบการณ์ 6-10 ปี กับ มากกว่า 15 ปี ($Sig. = 0.000^*$) ระหว่างกลุ่มประสบการณ์ 11-15 ปี กับ มากกว่า 15 ปี ($Sig. = 0.000^*$) ไม่

แตกต่างกัน ระหว่างกลุ่มประสบการณ์ ไม่เกิน 5 ปี กับ 11-15 ปี (Sig. = 0.690) ระหว่างกลุ่มประสบการณ์ 6-10 ปี กับ 11-15 ปี (Sig. = 0.799) แสดงให้เห็นว่า ผู้นำชุมชนที่มีประสบการณ์มากกว่า 15 ปี มีความคิดเห็นด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติแตกต่างจากทุกกลุ่มที่มีประสบการณ์น้อยกว่า ขณะที่กลุ่มที่มีประสบการณ์ไม่เกิน 15 ปี ยังไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ตารางที่ 4.28 การวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ของความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย จำแนกตามประสบการณ์ในตำแหน่ง ด้านสิทธิและหน้าที่

ประสบการณ์ในตำแหน่ง	ไม่เกิน 5 ปี	6-10 ปี	11-15 ปี	มากกว่า 15 ปี
ไม่เกิน 5 ปี	-	0.095	0.0*	0.94
6-10 ปี	0.095	-	0.081	0.116
11-15 ปี	0.0*	0.081	-	0.001*
มากกว่า 15 ปี	0.94	0.116	0.001*	-

*แทนระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 4.28 ผลการเปรียบเทียบรายคู่ของความคิดเห็นด้านสิทธิและหน้าที่ พบว่าคู่ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ กลุ่ม ไม่เกิน 5 ปี / 11-15 ปี (Sig. = 0.000*) กลุ่ม 11-15 ปี / มากกว่า 15 ปี (Sig. = 0.001*) คู่ที่ไม่แตกต่างกัน กลุ่ม ไม่เกิน 5 ปี / 6-10 ปี (Sig. = 0.095) กลุ่ม ไม่เกิน 5 ปี / มากกว่า 15 ปี (Sig. = 0.940) กลุ่ม 6-10 ปี / 11-15 ปี (Sig. = 0.081) กลุ่ม 6-10 ปี / มากกว่า 15 ปี (Sig. = 0.116)

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำชุมชนที่มีประสบการณ์ 11-15 ปี มีความคิดเห็นด้านสิทธิและหน้าที่แตกต่างจากทั้งกลุ่มที่มีประสบการณ์ ไม่เกิน 5 ปี และกลุ่มที่มีประสบการณ์ มากกว่า 15 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่กลุ่มอื่นๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

4.6 ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

4.6.1 ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองด้านการเป็นสมาชิกของชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

1. ผู้นำชุมชนควรต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์เป็นผู้ที่มีมุมมองกว้างไกล เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพผู้นำทางการเมืองที่มีคุณลักษณะชีวิตที่ดี
2. ผู้นำชุมชนควรต้องมีลักษณะพื้นฐานของการดำเนินชีวิตแบบเสมอต้นเสมอปลาย ก่อนเข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นอย่างไร เมื่อได้รับตำแหน่งแล้วก็ต้องเป็นเช่นนั้น
3. คุณลักษณะชีวิตที่ดีที่ควรมี ได้แก่ มีความเมตตากรุณาต่อประชาชนผู้ทุกข์ร้อน คนด้อยโอกาสในสังคม และชนกลุ่มน้อยในประเทศ

4. ผู้นำชุมชนควรมีความมุ่งมั่นที่จะยกระดับในเรื่องสิทธิมนุษยชนเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันด้วยความเสมอภาค รู้จักการให้อภัย มีความมั่นคงในอารมณ์ รักษาจิตสำนึกที่ถูกต้องและชอบธรรมอยู่เสมอ

5. ผู้นำชุมชนควรต้องมีความสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน มีความขยันขันแข็ง มีความกล้าในการตัดสินใจ และกล้ารับผิดชอบในการกระทำของตน

4.6.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

1. ผู้นำชุมชนควรปลูกฝังค่านิยมด้านความยุติธรรม ความเสมอภาค และความโปร่งใสผ่านเวทีการเรียนรู้ หรือเวทีสาธารณะ

2. ผู้นำชุมชนควรเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นและตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐอย่างเสรี

3. ผู้นำชุมชนควรส่งเสริมกิจกรรมเสวนาทางสังคมที่เชื่อมโยงกับหลักธรรมและคุณธรรม เช่น การบรรยายธรรม หรือกิจกรรมพัฒนาจิตใจในชุมชน เพื่อสร้างจริยธรรมร่วมที่แข็งแกร่งให้กับสังคมโดยรวม โดยยึดหลักคุณธรรมและการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

4.6.3 ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองด้านสิทธิและหน้าที่ของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

1. ควรมีแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมด้านสิทธิและหน้าที่ คือ การจัดอบรมหรือประชาสัมพันธ์เชิงรุกเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ

2. ควรมีแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมสิทธิในการเลือกตั้ง การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และหน้าที่ในการเสียภาษี หรือการรักษาทรัพยากรของส่วนรวม

3. ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้ริเริ่มสร้างบทบาทการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนให้กับสมาชิกในชุมชนผ่านกลไกขององค์กรหมู่บ้านหรือกลุ่มอาชีพ เพื่อให้ประชาชนรู้จักบทบาทของตนและใช้สิทธินั้นอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

4.6.4 แนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

1. ผู้นำชุมชนควรมีบุคลิกลักษณะการวางตัวเหมาะสม เข้าหาประชาชน ท่วงทีวาจา เป็นผู้มีความซื่อสัตย์

2. ผู้นำชุมชนควรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อคนในชุมชนผู้นำชุมชนที่มีคุณธรรมและจริยธรรม

3. ผู้นำทางการเมืองในอนาคตต้องมีคุณธรรมจริยธรรมประจำใจ มีความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตเสมอภาคในชุมชน

4.6.5 แนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองของผู้นำชุมชน ในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

1. ผู้นำควรมีคุณลักษณะสำคัญหลายประการ ได้แก่ การทำงานด้วยความมั่นใจ, การเชื่อมั่นในทีมงาน, การรับฟังความคิดเห็น
2. ผู้นำชุมชนควรมีการเอาใจใส่ต่อความต้องการของคนในชุมชน การสื่อสารอย่างสม่ำเสมอด้วยความเป็นกันเอง, การลงพื้นที่พบปะพูดคุย, และการให้ความช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนอย่างจริงจังถือเป็นสิ่งสำคัญ
3. ผู้นำชุมชนควรแสดงออกถึงความใส่ใจในความเป็นอยู่ของแต่ละบุคคล จะส่งผลให้คนในชุมชนรู้สึกดี, เกิดความรักใคร่สามัคคี, และภาคภูมิใจในตัวผู้นำ สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ความร่วมมือที่เข้มแข็งในทุกๆ ด้าน และเป็นรากฐานของการพัฒนาชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ให้ยั่งยืนต่อไป

4.7 องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย

ระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับ **มาก** ($\bar{X}$ 3.80, S.D. = 0.57) ซึ่งสะท้อนว่าผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาวมีการสนับสนุนและส่งเสริมประชาชนให้มีส่วนร่วมเชิงพลเมืองในระดับที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะใน **มิติด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง** ($\bar{X}$ 3.96) และ **ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ** ($\bar{X}$ 3.93) ที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ การตรวจสอบ และการยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมของชุมชน

การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองครอบคลุมทุกมิติหลักทั้ง 5 มิติ ได้แก่ ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ ด้านสิทธิและหน้าที่ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง และด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งผลการวิเคราะห์พบว่าทุกมิติอยู่ในระดับ “มาก” สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทเชิงรุกของผู้นำชุมชนในการสร้างพลเมืองประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น

เมื่อพิจารณาปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า **ระดับการศึกษา** และ **พื้นที่การทำงาน (ตำบล)** มีผลต่อระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้นำที่มีการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษา และพื้นที่ปฏิบัติงานแตกต่างกันมีแนวโน้มแสดงบทบาทการส่งเสริมพลเมืองแตกต่างกัน ในขณะที่ **เพศ, อายุ และตำแหน่ง** ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากข้อเสนอแนะเชิงคุณภาพที่ได้จากการวิเคราะห์คำตอบปลายเปิด พบว่าผู้นำชุมชนให้แนวทางสำคัญในการพัฒนา ได้แก่ การจัดเวทีประชาคมอย่างต่อเนื่อง การจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ และกระบวนการทางการเมือง การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม การใช้ช่องทางสื่อสารท้องถิ่นเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง และการแสดงออกเชิงแบบอย่างของผู้นำในด้านความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ

บทบาทของผู้นำชุมชนคือกลไกสำคัญในการสร้างพลเมืองประชาธิปไตยระดับรากหญ้า งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า ผู้นำชุมชนมีบทบาทเชิงโครงสร้าง (เป็นผู้ให้ความรู้ สร้างพื้นที่แสดงออก) และเชิงวัฒนธรรม (เป็นแบบอย่าง สร้างค่านิยมร่วม) ซึ่งเป็นหัวใจของการสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาธิปไตยในระดับชุมชน โดยสรุปเป็นโมเดล “CIVIC” ดังนี้

ภาพที่ 4.1 ภาพประกอบ โมเดล “CIVIC”

Community Engagement ผู้นำควรกระตุ้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น การประชุม การพัฒนาท้องถิ่น การป้องกันปัญหาทางสังคม ฯลฯ เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

Identity Awareness การส่งเสริมให้คนในชุมชนภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และมีความเข้าใจว่าตนเองคือส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่

Values Promotion ผู้นำต้องเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรม โปร่งใส และยึดถือค่านิยมประชาธิปไตย ซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีในการอยู่ร่วมกัน

Inclusive Participation ไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนมีพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจ

Civic Knowledge ผู้นำควรถ่ายทอดความรู้เรื่องสิทธิ หน้าที่ กฎหมายท้องถิ่น และการเมืองเพื่อให้คนในชุมชนมีภูมิคุ้มกันทางสังคม

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนใน 5 มิติหลัก ได้แก่ ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ ด้านสิทธิและหน้าที่ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง และด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง พร้อมทั้งวิเคราะห์ความแตกต่างของระดับการส่งเสริมตามปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ การศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์ และพื้นที่ปฏิบัติงาน ตลอดจนสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมที่เหมาะสมต่อบริบทชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

5.1 สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยเรื่องการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลยสามารถสรุปออกเป็น 4 ส่วน ได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดในแต่ละปัจจัยส่วนบุคคล ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น เพศชาย จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 67.34 ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทที่เพศชายมีส่วนร่วมในตำแหน่งหรือหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนมากกว่าเพศหญิงในบริบทของพื้นที่ศึกษานี้ ในด้านอายุ กลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดคือกลุ่ม อายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 44.44 แสดงให้เห็นว่าผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์ มีความมั่นคงทางสังคม และมักได้รับความไว้วางใจจากชุมชน สำหรับระดับการศึกษา พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาในระดับ มัธยมศึกษา จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 48.15 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแม้ผู้นำส่วนหนึ่งอาจไม่ได้มีการศึกษาระดับสูง แต่ยังสามารถมีบทบาทสำคัญในการนำชุมชนได้ โดยอาศัยประสบการณ์และการยอมรับจากคนในพื้นที่ ในด้านตำแหน่ง พบว่ากลุ่มที่มีบทบาทมากที่สุดคือ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/สารวัตรกำนัน/แพทย์ประจำตำบล จำนวน 173 คน คิดเป็นร้อยละ 58.25 สะท้อนว่าการดำเนินงานส่งเสริมความเป็นพลเมืองส่วนใหญ่อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการในพื้นที่ ที่ใกล้ชิดกับประชาชน และเมื่อพิจารณาพื้นที่การทำงาน พบว่าผู้นำส่วนใหญ่ตำบลท่าช้างคลองมากที่สุด จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 25.93 ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมพลเมืองหรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าตำบลอื่น จากข้อมูลที่ได้จากกลุ่ม

ตัวอย่างผู้นำชุมชนจำนวน 297 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำในทุกระดับ ตั้งแต่กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.), และผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ 5 ตำบลของอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ผลการวิจัยที่ได้นี้สะท้อนให้เห็นถึงพลังของผู้นำท้องถิ่นในฐานะกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมประชาธิปไตยจากฐานราก

2. ความคิดเห็นของการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย อยู่ในระดับ มาก ด้วย ($\bar{X} = 3.80, S.D. = 0.57$) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความตระหนักและการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำในการสนับสนุนบทบาทพลเมืองของประชาชนในระดับที่น่าพอใจ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่าทุกมิติของการส่งเสริมพลเมือง ล้วนอยู่ในระดับ "มาก" โดยมิติที่ได้รับค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ($\bar{X} = 3.96$) ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้นำให้ความสำคัญมากที่สุด โดยเฉพาะในประเด็นการส่งเสริมให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ขณะที่มิติที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง ($\bar{X} = 3.65$) แต่ยังเป็นมิติที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ส่วนมิติอื่นๆ ได้แก่ ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน ($\bar{X} = 4.29$) ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ ($\bar{X} = 4.20$) และ ด้านสิทธิและหน้าที่ ($\bar{X} = 4.14$) ล้วนอยู่ในระดับมากเช่นกัน เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านสามารถสรุปผลได้ดังนี้

2.1 ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน โดยรวมผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองในด้านนี้อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.70$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ "ท่านส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความผูกพันระหว่างสมาชิกในชุมชน" ($\bar{X} = 4.39$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ "ท่านไม่เห็นความสำคัญของการรับฟังความคิดเห็นของทุกคนในชุมชน" ($\bar{X} = 1.99$)

2.2 ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ โดยรวมผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองในด้านนี้อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.93$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ "ท่านส่งเสริมการยึดมั่นในหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการอยู่ร่วมกัน" ($\bar{X} = 4.53$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ "ท่านไม่เห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความเท่าเทียมกันทางสังคม" ($\bar{X} = 2.04$)

2.3 ด้านสิทธิและหน้าที่ โดยรวมผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองในด้านนี้อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.77$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ "ท่านส่งเสริมให้ประชาชนเคารพสิทธิของผู้อื่นและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น" ($\bar{X} = 4.39$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ "ท่านไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องให้ความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชนแก่คนในชุมชน" ($\bar{X} = 2.24$)

2.4 ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยรวมผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองในด้านนี้อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.96$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ "ท่าน

ส่งเสริมให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งในทุกระดับ" ($\bar{X} = 4.65$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ "ท่านมองว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัวที่คนในชุมชนไม่จำเป็นต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยว" ($\bar{X} = 2.38$)

2.5 ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง โดยรวมผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองในด้านนี้อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.65$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ "ท่านส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย" ($\bar{X} = 4.40$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ "ท่านไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้าใจเรื่องนโยบายสาธารณะ" ($\bar{X} = 1.98$)

3. การเปรียบเทียบระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้นำที่มีเพศ อายุ และตำแหน่งต่างกัน มีการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อย่างไรก็ตาม พบว่าปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ระดับการศึกษา, พื้นที่การทำงาน (ตำบล) และประสบการณ์ในตำแหน่ง ส่งผลให้การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อวิเคราะห์ในรายละเอียดด้วยการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffé's Method) พบว่า

3.1 ระดับการศึกษา ผู้นำที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีความคิดเห็นด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ และด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง แตกต่างจากผู้นำที่จบระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนผู้นำที่จบ ปวช./ปวส./อนุปริญญา ก็มีความคิดเห็นแตกต่างจากผู้นำที่จบระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเช่นกัน

3.2 พื้นที่การทำงาน (ตำบล) ผู้นำในตำบลผาขาว มีความคิดเห็นด้านความเป็นสมาชิกของชุมชนและด้านสิทธิและหน้าที่ แตกต่างจากผู้นำในตำบลโนนป่าซางอย่างมีนัยสำคัญ และยังมีความคิดเห็นด้านความเป็นสมาชิกของชุมชนแตกต่างจากผู้นำในตำบลโนนแดงอย่างมีนัยสำคัญด้วย นอกจากนี้ ผู้นำในตำบลผาขาวยังมีความคิดเห็นด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติแตกต่างจากผู้นำในตำบลท่าช้างคล่องอย่างมีนัยสำคัญ

3.3 ประสบการณ์ในตำแหน่ง ผู้นำที่มีประสบการณ์มากกว่า 15 ปี มีความคิดเห็นด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติแตกต่างจากผู้นำทุกกลุ่มที่มีประสบการณ์น้อยกว่า ส่วนด้านสิทธิและหน้าที่ พบว่าผู้นำที่มีประสบการณ์ 11-15 ปี มีความคิดเห็นแตกต่างจากทั้งกลุ่มที่ประสบการณ์ไม่เกิน 5 ปี และกลุ่มที่มีประสบการณ์มากกว่า 15 ปีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. ข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย เพื่อศึกษาเป็นคำถามปลายเปิดเชิงคุณภาพจากผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ มีความ

เสมอต้นเสมอปลาย มีความเมตตากรุณาต่อผู้ทุกขร้อน มีความกล้าในการตัดสินใจและรับผิดชอบในสิ่งที่ได้กระทำลงไป นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอว่า ผู้นำควรเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชน เช่น การจัดเวทีประชาคม และต้องเป็นแบบอย่างที่ดีด้านคุณธรรมจริยธรรม, ความยุติธรรม, ความซื่อสัตย์ และความโปร่งใส สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางในการพัฒนาผู้นำชุมชนในหลายมิติ โดยผู้นำชุมชนควรเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะพื้นฐานที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชน ในเชิงการปฏิบัติ ควรมีการจัดอบรมเชิงรุกเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ, สิทธิในการเลือกตั้ง, และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่ประชาชนในพื้นที่ รวมถึงการใช้สื่อท้องถิ่นเพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่สำคัญ

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 อภิปรายผลระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ผลการวิจัยที่ระบุว่าระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนถึงบทบาทที่แข็งขันของผู้นำท้องถิ่นในฐานะกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประชาธิปไตยจากฐานราก ซึ่งยืนยันว่าผู้นำท้องถิ่นตระหนักและให้ความสำคัญกับบทบาทของตนในการเป็นกลไกสำคัญเพื่อสร้างรากฐานประชาธิปไตยในระดับรากหญ้า ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านที่มองว่าผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็น สะพานเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐกับประชาชน และเป็น ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ การที่ผู้นำให้ความสำคัญกับการส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุด ($\bar{X} = 3.96$) โดยเฉพาะการรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งในทุกระดับ ชี้ให้เห็นว่าผู้นำในพื้นที่มุ่งเน้นการส่งเสริมในมิติที่เกี่ยวกับการปฏิบัติจริงและอยู่ในกรอบของระบบราชการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Westheimer (2004) ที่จำแนกพลเมืองที่มีส่วนร่วมเชิงรุก (Participatory Citizen) ซึ่งมีบทบาทอย่างแข็งขันในการผลักดันกิจกรรมของชุมชน ออกจาก พลเมืองที่มุ่งเน้นความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice-Oriented Citizen) ซึ่งเน้นการวิพากษ์วิจารณ์โครงสร้างอำนาจ อย่างไรก็ตาม ข้อสังเกตที่สำคัญคือ การที่ด้าน ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X} = 3.65$) เมื่อเทียบกับมิติอื่นทั้งหมด ซึ่งสร้างความขัดแย้งที่น่าสนใจกับผลการวิจัยในรายละเอียดที่ผู้นำปฏิเสธว่าการให้ความรู้จะทำให้เกิดความขัดแย้ง และเห็นความจำเป็นที่ต้องให้ประชาชนเข้าใจเรื่องนโยบายสาธารณะ ความขัดแย้งระหว่างความเห็นกับผลการปฏิบัติจริงนี้อาจสะท้อนถึง ช่องว่างระหว่างเจตจำนงกับการปฏิบัติ กล่าวคือ ผู้นำมีความปรารถนาที่จะส่งเสริมความรู้ทางการเมือง แต่พวกเขาอาจขาดทักษะ, เครื่องมือ, หรือความเข้าใจเชิงลึกในการจัดการกับประเด็นที่ซับซ้อนดังกล่าว ทำให้การส่งเสริมยังคงจำกัดอยู่

เพียงในรูปแบบที่ง่ายและเป็นพิธีการเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อวิพากษ์ของ Borhaug (2010) ที่กล่าวว่าการศึกษาพลเมืองในหลายประเทศยังคงติดอยู่ในกรอบของ รูปแบบนิยม หรือ พิธีการ มากกว่าการสร้าง พลเมืองที่มีวิจารณ์ญาณ อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของมิติการส่งเสริมฯ แสดงให้เห็นปรากฏการณ์ที่น่าพิจารณา คือ ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญกับ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง สูงที่สุด แต่กลับให้ความสำคัญกับ ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง ต่ำที่สุดในบรรดาทุกมิติ ความแตกต่างนี้สะท้อนให้เห็นถึงความย้อนแย้งของการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่พบในงานวิจัยนี้ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของมิติการมีส่วนร่วมทางการเมือง พบว่ารายการที่ผู้นำให้ความสำคัญสูงสุดคือ การส่งเสริมให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งในทุกระดับ ซึ่งเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นพิธีการหรือการปฏิบัติตามหน้าที่เชิงกฎหมายมากกว่าการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงวิพากษ์ ซึ่งการอภิปรายผลการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย โดยภาพรวมและรายด้าน สามารถขยายความเข้าใจในผลการวิจัยได้ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง (X สูงสุด) การที่ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสูง แสดงให้เห็นว่าพวกเขาตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะ ผู้เชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเลือกตั้ง การตัดสินใจเรื่องสำคัญของชุมชน และการแสดงความคิดเห็นในเวทีประชาคม สิ่งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ วรพงศ์ ผูกภู (2562) ที่ระบุว่าผู้นำชุมชนมีหน้าที่สำคัญในการเป็นสะพานเชื่อมโยงข้อมูลและความต้องการระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานราชการ ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง (X ต่ำสุด) แม้ว่าผู้นำจะมีความเห็นว่าการให้ความรู้ทางการเมืองเป็นเรื่องจำเป็น แต่ผลการวิจัยที่ชี้ว่ามิตินี้มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับมิติอื่น ยืนยันว่ายังมีช่องว่างสำคัญที่ต้องพัฒนา ผลลัพธ์นี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปกิจ พรรัตนานุกุล (2564) และ อารยา อุดมรัตน์ (2567) ที่พบปัญหาความรู้ความเข้าใจเชิงลึกด้านประชาธิปไตยในกลุ่มประชาชน ปัญหานี้อาจเกิดขึ้นจากการที่ผู้นำในระดับปฏิบัติการยังขาดเครื่องมือหรือความรู้ที่จำเป็นในการถ่ายทอดประเด็นที่ซับซ้อน เช่น โครงสร้างอำนาจ หรือการวิเคราะห์นโยบาย ซึ่งต้องอาศัยการคิดเชิงวิพากษ์และวิจารณ์ญาณที่แข็งแกร่ง

5.2.2 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1) ระดับการศึกษา ผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองแตกต่างกัน ผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นว่าระดับการศึกษามีผลต่อระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะในด้านค่านิยมและอุดมคติ และด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจิตรกร ละออสรี (2565) ที่พบว่าระดับการศึกษามีผลต่อจิตสำนึกทางการเมือง ผลลัพธ์นี้บ่งชี้ว่าการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่

เน้นการฝึกทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการใช้เหตุผล มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมให้ผู้ นำมี มุมมองต่อการเป็นพลเมืองที่ลุ่มลึกและครอบคลุมมากกว่าการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เพียงอย่างเดียว

2) ประสบการณ์ในตำแหน่ง ผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่มี ประสบการณ์ในตำแหน่งต่างกัน มีการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองแตกต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำที่มีประสบการณ์มากกว่า 15 ปี มีค่าเฉลี่ยการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองสูงที่สุดในทุกมิติ และ มีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่กลุ่มประสบการณ์ 6-10 ปี มี ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ผลลัพธ์นี้แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ เส้นโค้งของประสบการณ์ ที่ชี้ให้เห็นว่าผู้นำที่มี ประสบการณ์สูงได้สั่งสม ทักษะทางสังคม และความไว้วางใจจากชุมชนมาอย่างยาวนาน ทำให้พวกเขา สามารถส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองเชิงคุณค่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำกลุ่มนี้อาจเปรียบได้กับ ผู้นำธรรมชาติ ตามแนวคิดของวรพงศ์ ผูกภู (2562) ซึ่งไม่ได้พึ่งพาตำแหน่งทางกฎหมายเท่านั้น แต่ พึ่งพาบารมีและความน่าเชื่อถือ ในทางกลับกัน ผู้นำในกลุ่ม 6-10 ปี อาจกำลังเผชิญกับ ภาวะหมดไฟ กลางเส้นทาง พวกเขาอาจมีความมุ่งมั่นในช่วงแรก (ไม่เกิน 5 ปี) แต่เมื่อต้องเผชิญกับความท้าทาย และความซับซ้อนของงานในระยะยาวโดยที่ยังไม่สามารถสร้างทุนทางสังคมได้อย่างลึกซึ้งเท่าผู้นำอาวุโส ก็อาจทำให้ความกระตือรือร้นในการส่งเสริมวิถีพลเมืองลดลง

3) พื้นที่การทำงาน ผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย ที่มีพื้นที่การทำงาน ต่างกัน มีการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองแตกต่างกัน ผลการวิจัยพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติในทุกมิติ โดยเฉพาะผู้นำในตำบลบ้านเพิมที่มีคะแนนสูงสุดในหลายด้าน ความแตกต่างที่ เกิดขึ้นนี้ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยปัจจัยเชิงประชากรเพียงอย่างเดียว และบ่งชี้ถึง ภาวะผู้นำเชิงบริบท ที่มีความโดดเด่นในแต่ละพื้นที่ ซึ่งอาจมาจากลักษณะเฉพาะของผู้นำหลักในพื้นที่นั้นๆ ที่อาจเป็น ผู้นำโดยอำนาจบารมี หรือมีกระบวนการทำงานที่แตกต่างและเป็นระบบกว่าในพื้นที่อื่น การที่ข้อมูล เชิงปริมาณชี้ให้เห็นว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ จึงเป็นการเปิดประตูสู่การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อ ค้นหาปัจจัยที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังความสำเร็จของแต่ละพื้นที่

4) ปัจจัยที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (เพศ อายุ และตำแหน่ง)การที่ผลการวิจัยไม่พบ ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในปัจจัยด้านเพศ อายุ และตำแหน่ง อาจสะท้อนว่าบทบาท และหน้าที่ของผู้นำชุมชนได้ถูกกำหนดขึ้นอย่างชัดเจนในระเบียบราชการ ทำให้การส่งเสริมวิถีความ เป็นพลเมืองกลายเป็น พฤติกรรมเชิงหน้าที่ ที่ผู้นำทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งใดหรือมีคุณลักษณะ ส่วนบุคคลอย่างไร ต่างถูกคาดหวังให้ปฏิบัติในระดับที่ใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยด้านอายุ ที่กลุ่มผู้นำในวัยกลางคนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มผู้สูงอายุ (61 ปีขึ้นไป) ยังสามารถนำมาอภิปรายได้ว่า นี่อาจสะท้อนถึงความแตกต่างใน วัฒนธรรมทางการเมือง ระหว่างวัยที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะใน สังคมไทยที่มักให้ความสำคัญกับการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งทางการเมือง หรือการแสดงออกใน

รูปแบบที่เรียกว่า การเมืองแบบผู้ตาม(Follower Politics) ซึ่งอาจทำให้การส่งเสริมความเป็นพลเมืองของผู้สูงอายุที่อยู่ในบริบทวัฒนธรรมดั้งเดิมมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่ากลุ่มวัยกลางคนที่อาจมีแนวคิดเชิงการมีส่วนร่วมและยอมรับความเห็นต่างมากกว่า ข้อมูลนี้จึงเป็นข้อบ่งชี้ว่า แม้ไม่มีความแตกต่างทางสถิติ แต่ความแตกต่างเชิงวัฒนธรรมระหว่างวัยยังคงมีอยู่

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการนำไปประยุกต์ใช้

จากผลการวิจัยการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อ พิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง ดังนั้น ควรมีการดำเนินการดังนี้

1) พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเชิงรุกเพื่ออุดช่องว่างเชิงความรู้: จากผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่าผู้นำชุมชนยังขาดความเข้าใจเชิงลึกด้านความรู้ทางการเมืองและนโยบายสาธารณะ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการปกครองและกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ควรปรับปรุงหลักสูตรการอบรมผู้นำชุมชนให้ก้าวข้ามจากการเน้นการปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบแบบแผน ไปสู่การฝึกทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ และ การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ โดยการใช้กรณีศึกษาจากนโยบายจริงที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ที่ใช้งานได้จริง

2) สร้างกลไกพี่เลี้ยงเพื่อแก้ภาวะหมดไฟกลางทาง: เนื่องจากผู้นำที่มีประสบการณ์ 6-10 ปี มีแนวโน้มที่จะมีระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองต่ำที่สุด ควรมีการจัดทำ โครงการพี่เลี้ยง (Mentorship Program) โดยให้ผู้นำที่มีประสบการณ์สูง (มากกว่า 15 ปี) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุดในทุกมิติ ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาให้กับผู้นำรุ่นกลาง (6-10 ปี) โครงการนี้จะช่วยถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติ, การสร้างทุนทางสังคม, และการจัดการกับความท้าทายในระยะยาว ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาลดลงของความกระตือรือร้นในกลุ่มผู้นำรุ่นกลาง

3) ยกระดับการมีส่วนร่วมในระดับปฏิบัติการ: แม้ด้านการมีส่วนร่วมจะมีคะแนนสูงสุด แต่ก็ยังจำกัดอยู่ในกิจกรรมที่เป็นทางการ เช่น การเลือกตั้ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุนกิจกรรม "การมีส่วนร่วมเชิงรุก" ที่นอกเหนือจากเวทีประชาคม เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาชีพหรือวิสาหกิจชุมชน, การตั้งคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากรากหญ้าอย่างแท้จริง

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อค้นหาปัจจัยความสำเร็จของตำบลบ้านเพิ่ม เนื่องจากผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่าผู้นำในตำบลบ้านเพิ่มมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองที่แตกต่างจากตำบลอื่นอย่างมีนัยสำคัญ จึงควรทำการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติมโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้นำและประชาชนในพื้นที่ เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงวัฒนธรรม, พฤติกรรม, การทำงานของผู้นำ, หรือคุณลักษณะเฉพาะของผู้นำหลักในพื้นที่ที่ส่งผลให้การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองประสบความสำเร็จอย่างโดดเด่น

2) การวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างผู้นำในพื้นที่ชนบทกับพื้นที่เมืองเพื่อทำความเข้าใจว่าบริบททางสังคมและเศรษฐกิจที่ต่างกันส่งผลต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองอย่างไร ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบงานวิจัยนี้กับงานวิจัยในพื้นที่เมืองขนาดใหญ่ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างผู้นำที่ทำงานในบริบทที่ต่างกัน ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อสรุปที่รอบด้านยิ่งขึ้นสำหรับการวางแผนนโยบายในระดับประเทศ

บรรณานุกรม

1.ภาษาไทย

กลุ่มงานบริหารการปกครอง อำเภอผาขาว. (2567). *โครงสร้างข้อมูลจากกองการเจ้าหน้าที่ (กจ.)*, กรมการปกครอง. เลย: กลุ่มงานบริหารการปกครอง.

กฤตธี โอบอ้อม, และคณะ. (2566). กระบวนการเสริมสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองและแนวทางการจัดกิจกรรมสร้างสำนึกความเป็นพลเมือง. *The New Viridian Journal of Art*, 2(1), 55–56.

กวี วงศ์พัฒน์. (2535). แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ. ใน *ทักษะความเป็นผู้นำแห่งอนาคต* (น. 15–28). กรุงเทพฯ: พี เค อินเตอร์พริ้นท์.

กวี วงศ์พัฒน์. (2542). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: พี เค อินเตอร์พริ้นท์.

คณะกรรมการบริหารงานอำเภอแบบบูรณาการ. (2566). *รายงานสรุปผลการดำเนินงานอำเภอแบบบูรณาการ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.

จักรี ศรีจารุเมธีญาณ, และ พระถนิต วฑฒโน. (ม.ป.ป.). ภาวะผู้นำกับการพัฒนาชุมชน. *สันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(พิเศษ), 55–70.

จิตรกร ละออสรี. (2565). การสร้างจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในเทศบาลเมืองอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 11(1), 103–115.

จิรพรรณ กาญจนะจิตร. (2550). แนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นผู้นำ-ความหมายของผู้นำ. ใน *สังคมวิทยาประยุกต์ในโครงการพัฒนา* (น. 19–32). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2530). *ปัญหาการพัฒนาทางการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชำนาญ จันทรเรือง. (2564). *วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย*. กรุงเทพฯธุรกิจ มีเดีย. สืบค้นเมื่อจาก <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/112623>

ถวิลวดี บุรีกุล, และคณะ. (2564). *การศึกษาพฤติกรรมความเป็นพลเมืองสำหรับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2548). *พลเมืองเข้มแข็ง*. เชียงใหม่: โครงการวิจัยประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธีรยุทธ บุญมี. (23 มีนาคม 2555). *ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย*. สืบค้นเมื่อจาก https://kpi.ac.th/media_kpiacth/pdf/M10_362.pdf

นิธิมา ประเสริฐภักดี. (2559). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับชุมชน. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 7(2), 45–62.

นิธิมา ประเสริฐภักดี. (2559). *การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ประสงค์ โตนด. (2 พฤศจิกายน 2565). การเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต. *วารสารวิชาการ การจัดการภาครัฐและเอกชน*, 63-77. doi:10.14456/jappm.2022.20

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). ใน *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง* (น. 1-20). กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

พจน์ บุญเรือง. (2522). ความหมายและขอบเขตการส่งเสริม. ใน *การบริหารงานส่งเสริมและพัฒนาชนบท* (น. 5–18). กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2565). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระธรรมปิฎก.

พระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอผาขาว จังหวัดเลย พ.ศ. 2536. (2536). *ราชกิจจานุเบกษา*, 110(44 ก), 1–5.

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542. (2542). *ราชกิจจานุเบกษา*, 116(114 ก), 48–66.

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457. (2457). ราชกิจจานุเบกษา, 32(0), 229–254.

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (14 พฤษภาคม 2562). *ความเป็นพลเมือง*. เข้าถึงได้จาก มติชนออนไลน์: https://www.matichon.co.th/columnists/news_1491921

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2563). *การบริหารงานตามหลักการบริหารนิยธรรมในองค์กรพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มัลลิกา ต้นสอน. (2544). *พฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เน็ท.

ระบบสารสนเทศงานสุขภาพภาคประชาชน. (2567). *รายงานอสม-ระดับจังหวัดเลย*. กองสนับสนุนสุขภาพภาคประชาชน. สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2567, จาก <https://www.thaiphc.net/phc/phcadmin/administrator/Report/osm/district.php?id=42>

รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2544). *การบริหารงานบุคคล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

รัชดา คำเสมานันท์. (2562). การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองของกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย. *การเมือง การบริหารและกฎหมาย*, 2(2), 77–96.

ราชบัณฑิตยสภา. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

วรทัศน์ อินทร์คัมพร. (2546). *การส่งเสริมการเกษตรกับการพัฒนาชนบท*. ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วรพงศ์ ผูกภู. (2562). *ผู้นำในการพัฒนาชุมชน 4 ประเภท*. บริษัท อาร์แอนด์ดี ครีเอชั่น จำกัด. สืบค้นเมื่อจาก <https://www.randdcreation.com/content/3116/>

วรากรณ์ สามโกเศศ. (2554, 3 มกราคม). การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง. *มติชน*. (อ้างใน ถวิลวดี บุรีกุล, 2554)

วิภาดา คุปตานนท์. (2544). *การบริหารงานบุคคล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริโสภาคย์ บุรพาเดชะ. (2535). *การบริหารงานบุคคล*. ใน มัลลิกา ต้นสอน. (2544), *การบริหารงานบุคคล* (น. 47). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศุภฤทธิ ธาราพิพันธ์. (2565). รูปแบบภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกลุ่มราษฎรชาวไทยภูเขา อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร. *มจร การพัฒนาสังคม*, 5(2), 273–288.

ศูนย์ข้อมูลอำเภอเพื่อบริหารงานปกครอง. (2567). *รายงานข้อมูลการบริหารงานอำเภอผาขาว*. เลย: กรมการปกครอง.

สายชล สัตยานุรักษ์. (2554). วิถีไทยกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองไทย. ใน *การประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 13* (น. 186–209). เชียงใหม่: สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). *รายงานการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รัฐสภา.

สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2567). *รายงานทะเบียนราษฎรประจำปี 2567*. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง.

สำนักประชาสัมพันธ์. (2556). *พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. (ฟ้าดาว คงนคร, บ.ก.)สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักพิมพ์กัลยาณมิตร. (2564). *อภิธานิธรรม: หลักธรรมแห่งความเจริญรุ่งเรืองของหมู่คณะ*. กรุงเทพฯ: กัลยาณมิตร.

สำเร็จ จันทรสวรรณ. (2547). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์*. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อานนท์ อาภาภิรม. (2514). *มนุษย์กับสังคม: สังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ.

อาริสโตเติล. (2563). แนวคิดทางปรัชญาการเมืองของอาริสโตเติล. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(3), 347–352.

2.ภาษาอังกฤษ

Abowitz, K. K., & Harnish, J. (2006). Contemporary discourses of citizenship. *Review of Educational Research*, 76(4), 653–690.

Aristotle. (2023). Aristotle. In Wikipedia. Retrieved from <https://en.wikipedia.org/wiki/Aristotle>

Borhaug, K. (2010). Norwegian civic education—Beyond formalism? *Journal of Social Science Education*, 9(1), 66–77.

Britannica. (2023). Aristotle – Political theory. Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Aristotle/Political-theory>

Britannica. (2566). *Political philosophy – Aristotle, ethics, politics*. Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/political-philosophy/Aristotle>

Burns, J. M. (1978). *Leadership*. Harper & Row.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297–334.

Dalton, R. J. (2008). Citizenship norms and the expansion of political participation. *Political Studies*, 50(1), 161–183.

Denzin, N. K. (2017). *The research act: A theoretical introduction to sociological methods*. Routledge.

DuBrin, A. J. (1998). *Leadership: Research findings, practice, and skills* (3rd ed.). Houghton Mifflin.

- Fukuyama, F. (2006). *The end of history and the last man*. Simon & Schuster.
- Gibson, J. L., Ivancevich, J. M., & Donnelly, J. H. (1997). *Organizations: Behavior, structure, processes* (9th ed.). Irwin.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Aldine.
- Great Thinkers. (2023). *Aristotle: The philosopher of politics and ethics*. Retrieved from <https://thegreatthinkers.org/aristotle/introduction/>
- Jonsen, K., & Jehn, K. A. (2009). Using triangulation to enhance validity in qualitative research. *Organizational Research Methods*, 12(4), 597–609.
- Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, 22(140), 1–55.
- Louis XIV. (1674). *Déclaration sur les affaires du royaume*. Paris: Archives nationales. (อ้างอิงใน ธิราชวดี บุรีกุล และคณะ, 2562).
- Nelson, D. L., & Quick, J. C. (1997). *Organizational behavior: Foundations, realities, and challenges* (2nd ed.). West Publishing.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Scheffé, H. (1953). A method for judging all contrasts in the analysis of variance. *Psychological Bulletin*, 50(3), 356–358.
- Stray, J. (2009). Education for democratic citizenship in Norway. *New Voices in Norwegian Educational Research*, 2, 165–178.
- Theiss-Morse, E. (2012). *Who counts as an American? The boundaries of national identity*. Cambridge University Press.

Westheimer, J. (2004). *What kind of citizen? The Politics of Educating for Democracy*, 237–269.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (2nd ed.). Harper & Row.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

1. รองศาสตราจารย์ ดร. ภาสกร ดอกจันทร์

วุฒิการศึกษา ปริญญาเอก Ph.D. (Social Science), ปริญญาโท ศศ.ม.
(รัฐศาสตร์), ปริญญาตรี ศน.ม. (พุทธศาสนศึกษา)
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลย์สงคราม

2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรเชษฐ์ ไทอิน

วุฒิการศึกษา ปริญญาเอก ร.ด. (รัฐศาสตร์), ปริญญาโท ร.บ.ม.
(รัฐประศาสนศาสตร์) ปริญญาตรี ศษ.บ.
(สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา)
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โยธธ

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศตวรรษ สงกาพันธ์

วุฒิการศึกษา ร.บ.บ. (รัฐประศาสนศาสตร์), ศน. ม. (รัฐศาสตร์),ปร.ด. รัฐศาสตร์)
สังกัดวิทยาลัยสงฆ์เลย
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตร รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง โทร. ๐๔๒-๘๑๔๖๓๖

ที่ กว ๗๙๓๘ /ว ๓๑๓

วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญทางเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร ผศ.ดร.วรเชษฐ์ ให้อื่น

ด้วย ร้อยโทสมคิด บัฒาเอก นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง "การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอสาขาว จังหวัดเลย" โดยมี รศ.ดร.สุพัฒน์ อนนท์จารย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

ในกรณี เพื่อให้การดำเนินการทำวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์สอดคล้องกับการวิจัยในครั้งนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัยครั้งนี้ มีรายละเอียดตามเอกสารที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรขอโปรดพิจารณา

ขอเจริญพร

พณสกลธีร์เมธี, ดร.

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

— วัฒนา

— อ.สมิธ อ.สมิธ

(ส.ร.อ. ๐๖๓๖) (๒๐๖)

ที่ อว ๗๙๑๘๘/ว ๒๙๙๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐
โทร. ๐-๔๒๐๘๓-๐๔๒๔

๒๙ เมษายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร รศ.ดร.ภาสกร ดอกจันทร์

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือวิจัย จำนวน ๓ ชุด

ด้วย ร้อยโทสมคิด บัณฑิตเอก นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย" โดยมี รศ.ดร.สุพัฒน์ อนนท์จารย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการทำวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์สอดคล้องกับเครื่องมือวิจัยในครั้งนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัยครั้งนี้ มีรายละเอียดเอกสารที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระสุทนต์วชิรเมธี, ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

ผู้ประสาน

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง โทร. ๐๔๒-๔๔๕๒๒๖

ร้อยโทสมคิด บัณฑิตเอก ผู้วิจัย โทร. ๐๘๐-๔๔๖๗๕๓๓

รับทราบ
- รศ.ดร.สุพัฒน์ อนนท์จารย์
/ รศ.ดร.สุพัฒน์ อนนท์จารย์
๑ พ.ค. ๒๕๖๔

ที่ อว ๗๙๑๘๘/ว ๒๕๖๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย ๕๒๐๐๐
โทร. ๐-๕๒๘๓-๐๕๓๕

๒๘ เมษายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร ผศ.ดร.ศตวรรษ สงคามัน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือวิจัย จำนวน ๓ ชุด

ด้วย ร้อยโทสมคิด บัณฑิตเอก นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง "การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย" โดยมี รศ.ดร.สุพัฒน์ อนันต์จารย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการทำวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์สอดคล้องกับหัวข้อวิจัยในครั้งนี้ จึงใคร่ขอสืบความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัยครั้งนี้ มีรายละเอียดตามเอกสารที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณา

ผู้ประสาน

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง โทร. ๐๕๒-๘๓๕๖๑๖

ร้อยโทสมคิด บัณฑิตเอก ผู้วิจัย โทร. ๐๘๐-๕๑๓๗๕๑๓

ผศ.ดร. ศตวรรษ สงคามัน

30 เม.ย 2568

ที่ อว ๗๖๑๘๘/ว ๓๑๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐
โทร. ๐-๔๒๘๓-๐๔๓๔

๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์รวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นายอำเภอผาขาว

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ร้อยโทสมคิด บัณฑิตเอก นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้มาชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย” โดยมี รศ.ดร.สุขพัฒน์ อนนท์จารย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกท่านเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการทำวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงขอความอนุเคราะห์ อนุญาตให้ ร้อยโทสมคิด บัณฑิตเอก นำแบบสอบถามเพื่องานวิจัยไปเก็บข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย ซึ่งนำไปสู่การจัดทำข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ในรูปแบบสารนิพนธ์ต่อไป มีรายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้แล้ว

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ ขออนุญาตนางอนุชอุบลมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

เรียน นายอำเภอผาขาว

๑.เพื่อโปรดพิจารณา

๒.มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ขอความอนุเคราะห์ อนุญาตให้ ร้อยโทสมคิด บัณฑิตเอก นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต นำแบบสอบถามเพื่องานวิจัยเก็บข้อมูล จะเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยในรูปแบบสารนิพนธ์ต่อไป

๓.เห็นควรพิจารณาอนุญาตเป็นแบบสอบถามดังกล่าว

ร้อยโท

(สมคิด บัณฑิตเอก)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

ผู้ประสาน

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง โทร. ๐-๔๒๘๓-๐๔๓๖

ร้อยโทสมคิด บัณฑิตเอก ผู้วิจัย โทร. ๐๘๐-๐๓๓๗๕๐๓๓

- ๐๔๓๓๓

ที่ อว ๗๔๑๘/ว ๓๑๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐
โทร. ๐-๔๒๘๓-๐๔๓๔

๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์รวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร กำนันตำบลท่าช้างคลอง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ร้อยโทสมคิด บัณฑเอก นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง "การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย" โดยมี รศ.ดร.สุพัฒน์ อนนท์จารย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกท่านเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ในกรณีนี้ เพื่อให้การดำเนินการทำวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงขอความอนุเคราะห์ อนุญาตให้ ร้อยโทสมคิด บัณฑเอก นำแบบสอบถามที่ส่งมาวิจัยไปเก็บข้อมูลซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย ซึ่งนำไปสู่การจัดทำข้อมูลที่สมบูรณ์ในรูปแบบสารนิพนธ์ต่อไป มีรายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้ แล้ว

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ ขอลงในทนายอนุญาตคุณมา ณ โอกาสนี้

-ทราบ/อนุญาต

(นายกฤษฎากร วุฒา)
กำนันตำบลท่าช้างคลอง

(พระสุทธิวิริเมธี ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

ผู้ประสาน

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง โทร. ๐๔๒-๘๑๔๖๑๖

ร้อยโทสมคิด บัณฑเอก ผู้วิจัย โทร. ๐๘๐-๔๑๓๗๕๑๓

ที่ อว ๗๙๑๘/ว ๓๑๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐
โทร. ๐-๔๒๘๓-๐๔๓๔

๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์รวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร กำนันตำบลผาขาว

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ร้อยโทสมคิด บัณฑเอก นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง "การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย" โดยมี รศ.ดร.สุชีพพัฒน์ อนันต์จารย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกท่านเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงขอความอนุเคราะห์ อนุญาตให้ ร้อยโทสมคิด บัณฑเอก นำแบบสอบถามที่แนบมาวิจัยไปเก็บข้อมูลซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย ซึ่งนำไปสู่การจัดทำข้อมูลที่สมบูรณ์แบบในรูปแบบสารนิพนธ์ต่อไป มีรายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้ แล้ว

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ ขออนุญาตในนามของข้าพเจ้า ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

-ทราบ/อนุญาต

(นายธนุสร สอนชัยภูมิ)
กำนันตำบลผาขาว

(พระสุทธวัชรเมธี, ตร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

ผู้ประสาน

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง โทร. ๐๔๒-๘๑๔๖๑๖

ร้อยโทสมคิด บัณฑเอก ผู้วิจัย โทร. ๐๘๐-๔๑๓๗๕๑๓

ที่ อว ๗๙๑๘/ว ๓๑๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐
โทร. ๐-๔๒๘๓-๐๔๓๔

๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์รวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร กำนันตำบลบ้านเพิ่ม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ร้อยโทสมคิด บัณฑเอก นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย” โดยมี รศ.ดร.สุพัฒน์ อนนท์จารย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกท่านเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการทำวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงขอความอนุเคราะห์ อนุญาตให้ ร้อยโทสมคิด บัณฑเอก นำแบบสอบถามเพื่อการวิจัยไปเก็บข้อมูลซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย ซึ่งนำไปสู่การจัดทำข้อมูลกลุ่มแบบในรูปแบบสารนิพนธ์ต่อไป มีรายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้ แล้ว

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ ขออนุญาตอนุญาตขอคุณมา ณ โอกาสนี้

-ทราบ/อนุญาต

(นายกิตติศักดิ์ ทิพย์มล)
กำนันตำบลบ้านเพิ่ม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

ผู้ประสาน

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง โทร. ๐๔๒-๘๔๖๒๖

ร้อยโทสมคิด บัณฑเอก ผู้วิจัย โทร. ๐๘๐-๔๑๓๗๕๑๓

ที่ อว ๗๙(๑๘)/ว ๓๑๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย ๕๒๐๐๐
โทร. ๐-๕๒๘๓-๐๕๓๔

๓๓ พฤษภาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์รวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร กำนันตำบลโนนปอแดง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัย จำนวน ๓ ชุด

ด้วย ร้อยโทสมคิด บัณฑาเอก นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย” โดยมี รศ.ดร.สุพัฒน์ อนนท์จารย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกท่านเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการทำวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงขอความอนุเคราะห์ อนุญาตให้ ร้อยโทสมคิด บัณฑาเอก นำแบบสอบถามที่ส่งมาด้วยนี้ไปเก็บข้อมูลซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย ซึ่งนำไปสู่การจัดทำข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในรูปแบบสารนิพนธ์ต่อไป มีรายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้ แล้ว

จึงเจริญพรเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ ขออนุญาตในนามบุญชอบคุณมา ณ โอกาสนี้

-ทราบ/อนุญาต

(นายสง่า วรรณธาดา)
กำนันตำบลโนนปอแดง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

ผู้ประสาน

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง โทร. ๐๕๒-๘๓๕๖๑๖

ร้อยโทสมคิด บัณฑาเอก ผู้วิจัย โทร. ๐๘๐-๔๑๓๗๕๑๓

ที่ อว ๗๔๑๘/ว ๓๑๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐
โทร. ๐-๔๒๘๓-๐๔๓๔

๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์รวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร กำนันตำบลโนนป่าซาง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ร้อยโทสมคิด บัณฑาเอก นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้รับอนุมัติให้ดำเนินโครงงานสารนิพนธ์ เรื่อง "การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย" โดยมี รศ.ดร.สุขพัฒน์ อนนท์จารย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกท่านเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการทำวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงขอความอนุเคราะห์ อนุญาตให้ ร้อยโทสมคิด บัณฑาเอก นำแบบสอบถามเรื่องงานวิจัยไปเก็บข้อมูลซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย ซึ่งนำไปสู่การจัดทำข้อมูลสมบูรณ์แบบในรูปแบบสารนิพนธ์ต่อไป มีรายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้ แล้ว

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ ขออนุญาตนายบุญชอบคุณมา ณ โอกาสนี้

-ทราบ/อนุญาต

(นายสมัย บุซบก)
กำนันตำบลโนนป่าซาง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

ผู้ประสาน

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง โทร. ๐๔๒-๘๑๔๖๑๖

ร้อยโทสมคิด บัณฑาเอก ผู้วิจัย โทร. ๐๘๐-๔๑๓๗๕๑๓

ภาคผนวก ง

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

แบบสอบถาม

เรื่อง การส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย เพื่อเปรียบเทียบการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชน โดยข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยและพัฒนาเท่านั้น คำตอบของท่านจะถูกเก็บเป็นความลับและนำเสนอในภาพรวม

แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองในชุมชน

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ☒ ลงใน ☐ หรือเติมข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. อายุ ☐ ต่ำกว่า 30 ปี ☐ 30-40 ปี ☐ 41-50 ปี ☐ 51-60 ปี ☐ 61 ปีขึ้นไป
3. ระดับการศึกษา ☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษา ☐ ปวช./ปวส./อนุปริญญา
☐ปริญญาตรี ☐ สูงกว่าปริญญาตรี
4. ตำแหน่ง
 - 4.1 ผู้นำส่วนท้องถิ่น
 - ☐ กำนัน ☐ ผู้ใหญ่บ้าน ☐ ผู้ช่วยฯ/สารวัตรกำนัน/แพทย์ประจำตำบล
 - 4.2 ผู้นำส่วนท้องถิ่น
 - ☐ นายกเทศมนตรีตำบล ☐ สมาชิกสภาเทศบาลตำบล
 - ☐ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ☐ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
 - ☐ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)
5. พื้นที่การทำงาน (ตำบล) ☐ ตำบลผาขาว ☐ ตำบลท่าช้างคล่อง ☐ ตำบลโนนปอแดง
☐ ตำบลโนนป่าขาว ☐ ตำบลบ้านเพิ่ม
6. ประสบการณ์ในตำแหน่ง ☐ ไม่เกิน 5 ปี ☐ 6-10 ปี ☐ 11-15 ปี ☐ มากกว่า 15 ปี

ตอนที่ 2 ระดับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองในชุมชน

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ☒ ลงในช่องที่ตรงกับระดับการส่งเสริมของท่าน

5 = มากที่สุด, 4 = มาก, 3 = ปานกลาง, 2 = น้อย, 1 = น้อยที่สุด

2.1 มิติที่ 1: ด้านความเป็นสมาชิกของชุมชน

ข้อที่	รายการ	ระดับการส่งเสริม 5 4 3 2 1
1	ท่านส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและสังคมไทย	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
2	ท่านส่งเสริมให้ประชาชนภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชนและท้องถิ่น	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
3	ท่านส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของชุมชน	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
4	ท่านส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความผูกพันระหว่างสมาชิกในชุมชน	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
5	ท่านส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชน	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
6	ท่านไม่เห็นความสำคัญของการรับฟังความคิดเห็นของทุกคนในชุมชน	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
7	ท่านมองว่าความขัดแย้งในชุมชนเป็นเรื่องที่ควรหลีกเลี่ยงไม่ควรนำมาจัดการอย่างเปิดเผย	☐ ☐ ☐ ☐ ☐

2.2 มิติที่ 2: ด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ

ข้อที่	รายการ	ระดับการส่งเสริม 5 4 3 2 1
1	ท่านส่งเสริมค่านิยมเรื่องความเสมอภาคและความยุติธรรมในชุมชน	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
2	ท่านส่งเสริมแนวคิดเรื่องการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
3	ท่านส่งเสริมการยึดมั่นในหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการอยู่ร่วมกัน	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
4	ท่านส่งเสริมแนวคิดเรื่องความโปร่งใสและการตรวจสอบได้	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
5	ท่านส่งเสริมค่านิยมเรื่องการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
6	ท่านมองว่าการรักษาค่านิยมดั้งเดิมของชุมชนสำคัญกว่าการเปิดรับแนวคิดใหม่ๆ	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
7	ท่านไม่เห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความเท่าเทียมกันทางสังคม	☐ ☐ ☐ ☐ ☐

2.3 มิติที่ 3: ด้านสิทธิและหน้าที่

ข้อที่	รายการ	ระดับการส่งเสริม 5 4 3 2 1
1	ท่านให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแก่ประชาชน	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
2	ท่านกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติตามกฎหมาย	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
3	ท่านส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามหน้าที่ของตนในฐานะพลเมือง เช่น การเสียภาษี	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
4	ท่านสนับสนุนให้ประชาชนรู้จักปกป้องสิทธิของตนเองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
5	ท่านส่งเสริมให้ประชาชนเคารพสิทธิของผู้อื่นและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
6	ท่านไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องให้ความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชนแก่คนในชุมชน	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
7	ท่านมองว่าการส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักเรียกร้องสิทธิอาจทำให้เกิดความวุ่นวายในชุมชน	☐ ☐ ☐ ☐ ☐

2.4 มิติที่ 4: ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ข้อที่	รายการ	ระดับการส่งเสริม 5 4 3 2 1
1	ท่านส่งเสริมให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งในทุกระดับ	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
2	ท่านสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องสำคัญของชุมชน	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
3	ท่านส่งเสริมให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นในเวทีประชาคม	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
4	ท่านสนับสนุนให้ประชาชนติดตามตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
5	ท่านส่งเสริมให้คนในชุมชนติดตามข่าวสารทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
6	คนในชุมชนของท่านยังขาดความกล้าในการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
7	ท่านมองว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัวที่คนในชุมชนไม่จำเป็นต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยว	☐ ☐ ☐ ☐ ☐

2.5 มิติที่ 5: ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง

ข้อที่	รายการ	ระดับการส่งเสริม 5 4 3 2 1
1	ท่านส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
2	ท่านให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานท้องถิ่น	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
3	ท่านส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักวิเคราะห์ข่าวสารทางการเมืองอย่างมีวิจารณญาณ	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
4	ท่านส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะที่มีผลต่อชุมชน	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
5	ท่านให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายท้องถิ่น	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
6	ท่านมองว่าการให้ความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่คนในชุมชนอาจทำให้เกิดความขัดแย้ง	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
7	ท่านไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้าใจเรื่องนโยบายสาธารณะ	☐ ☐ ☐ ☐ ☐

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

คำชี้แจง: โปรดระบุข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย ในแต่ละด้านต่อไปนี้

3.1 ท่านมีข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองด้านการเป็นสมาชิกของชุมชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย อย่างไร ?

.....

.....

.....

3.2 ท่านมีข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองด้านค่านิยมเฉพาะและอุดมคติของผู้นำชุมชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย อย่างไร ?

.....

.....

.....

3.3 ท่านมีข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองด้านสิทธิและหน้าที่ ของผู้นำชุมชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย อย่างไร ?

.....

.....

.....

3.4 ท่านมีข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย อย่างไร ?

.....

.....

.....

3.5 ท่านมีข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองของผู้นำชุมชน ในอำเภอดงหลวง จังหวัดเลย อย่างไร ?

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่นๆ

.....

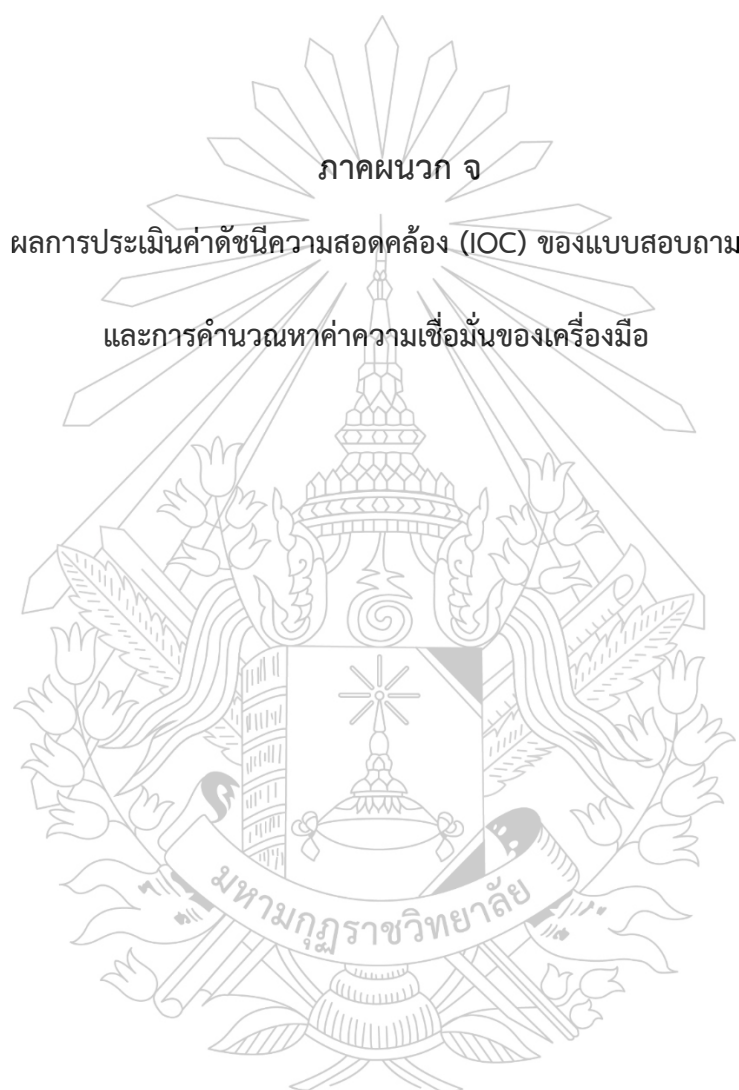
.....

.....

ขอขอบคุณอย่างสูงที่กรุณาตอบแบบสอบถามอย่างดียิ่ง

ร้อยโท สมคิด บัณฑิต

นักศึกษารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

**ผลการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม
และการคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ**

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่างวัตถุประสงค์

คำถาม (ข้อที่)	ผู้เชี่ยวชาญ			ผลรวมคะแนน (ΣR)	ค่าดัชนีค่าความ สอดคล้อง (IOC)	การแปล ผล
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
มิติที่ 1						
ข้อ1.1	+1	+1	+1	3	1	ยอมรับได้
ข้อ1.2	+1	+1	0	2	0.67	ยอมรับได้
ข้อ1.3	+1	+1	+1	3	1	ยอมรับได้
ข้อ1.4	+1	+1	0	2	0.67	ยอมรับได้
ข้อ1.5	+1	+1	+1	3	1	ยอมรับได้
ข้อ1.6	+1	+1	0	2	0.67	ยอมรับได้
ข้อ1.7	0	+1	+1	2	0.67	ยอมรับได้
มิติที่ 2						
ข้อ2.1	+1	+1	+1	3	1	ยอมรับได้
ข้อ2.2	+1	+1	0	2	0.67	ยอมรับได้
ข้อ2.3	+1	+1	+1	3	1	ยอมรับได้
ข้อ2.4	+1	+1	0	2	0.67	ยอมรับได้
ข้อ2.5	+1	+1	+1	3	1	ยอมรับได้
ข้อ2.6	+1	0	+1	2	0.67	ยอมรับได้
ข้อ2.7	+1	+1	0	2	0.67	ยอมรับได้
มิติที่ 3						
ข้อ3.1	+1	+1	0	2	0.67	ยอมรับได้
ข้อ3.2	+1	+1	+1	3	1	ยอมรับได้
ข้อ3.3	+1	+1	+1	3	1	ยอมรับได้
ข้อ3.4	+1	0	+1	2	0.67	ยอมรับได้
ข้อ3.5	+1	+1	+1	3	1	ยอมรับได้
ข้อ3.6	0	+1	+1	2	0.67	ยอมรับได้
ข้อ3.7	+1	+1	0	2	0.67	ยอมรับได้
มิติที่ 4						

คำถาม (ข้อที่)	ผู้เชี่ยวชาญ			ผลรวมคะแนน (ΣR)	ค่าดัชนีค่าความ สอดคล้อง (IOC)	การแปล ผล
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
ข้อ4.1	+1	+1	0	2	0.67	ยอมรับได้
ข้อ4.2	+1	+1	+1	3	1	ยอมรับได้
ข้อ4.3	+1	+1	+1	3	1	ยอมรับได้
ข้อ4.4	+1	+1	0	2	0.67	ยอมรับได้
ข้อ4.5	+1	+1	+1	3	1	ยอมรับได้
ข้อ4.6	+1	+1	0	2	0.67	ยอมรับได้
ข้อ4.7	+1	0	+1	2	0.67	ยอมรับได้
มิติที่ 5						
ข้อ5.1	+1	+1	+1	3	1	ยอมรับได้
ข้อ5.2	+1	+1	0	2	0.67	ยอมรับได้
ข้อ5.3	+1	+1	+1	3	1	ยอมรับได้
ข้อ5.4	+1	0	+1	2	0.67	ยอมรับได้
ข้อ5.5	+1	+1	+1	3	1	ยอมรับได้
ข้อ5.6	+1	+1	0	2	0.67	ยอมรับได้
ข้อ5.7	0	+1	+1	2	0.67	ยอมรับได้
รวม					0.811	

จากตาราง พบว่าค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมกับแบบทดสอบจากผู้เชี่ยวชาญ 3 คน จากแบบทดสอบ 35 Q ผลที่ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องรวม 0.811

สูตรการคำนวณ:

$$I.O.C. = \frac{\sum R}{N}$$

โดยที่ I.O.C. คือ ดัชนีความสอดคล้อง (Index Of Consistency)

ΣR คือ ผลรวมคะแนนจากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N คือ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

ค่าดัชนี IOC (Inmidx of Item-Objective Congruence) คือ การให้ผู้เชี่ยวชาญ (ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป) ตรวจสอบว่า Q คำถามแต่ละ Q สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือสิ่งที่ต้องการวัดหรือไม่ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้:

+1 หมายถึง **แน่ใจ** ว่า Q คำถามนั้นวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ (สอดคล้อง)

0 หมายถึง **ไม่แน่ใจ** ว่า Q คำถามนั้นวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่

-1 หมายถึง **แน่ใจ** ว่า Q คำถามนั้นวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ (ไม่สอดคล้อง)

การคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

โดยการหาค่าความสอดคล้องภายใน วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ในแบบสอบถาม เกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผาขาว จังหวัดเลย

Reliability Analysis

Case Processing Summary

	N	30	%	100.0
Excluded	4.05		0.88	30
Total	0.0			0.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

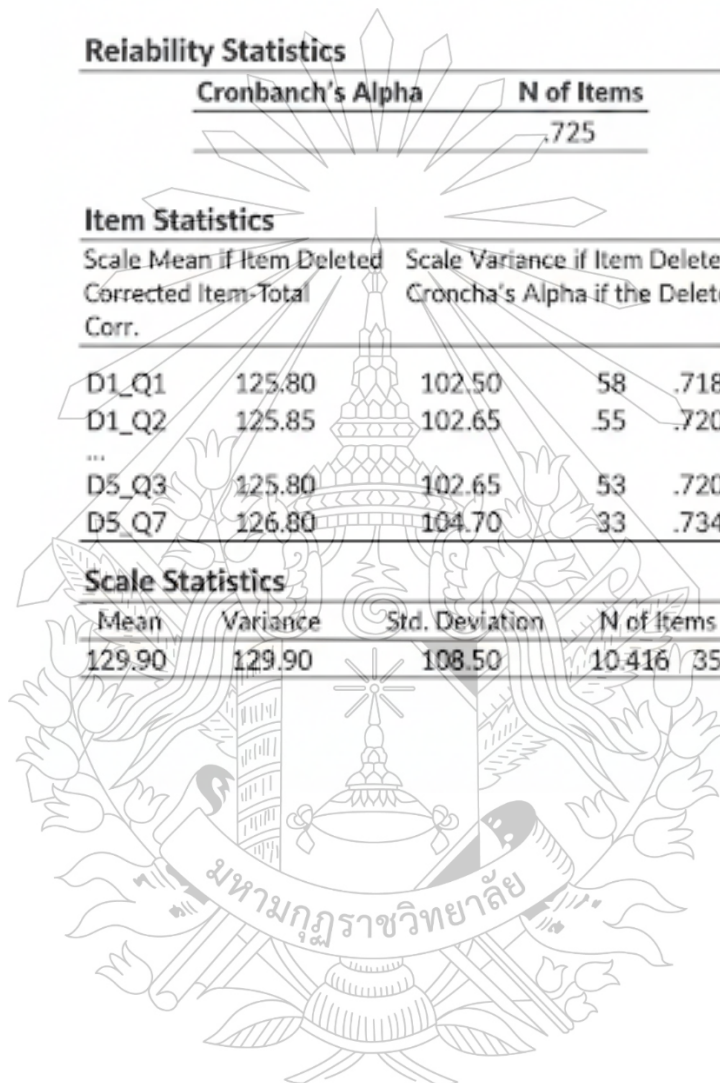
Cronbach's Alpha	N of Items
.725	

Item Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Corr.	Cronbach's Alpha if the Deleted
D1_Q1	125.80	102.50	.58	.718
D1_Q2	125.85	102.65	.55	.720
...				
D5_Q3	125.80	102.65	.53	.720
D5_Q7	126.80	104.70	.33	.734

Scale Statistics

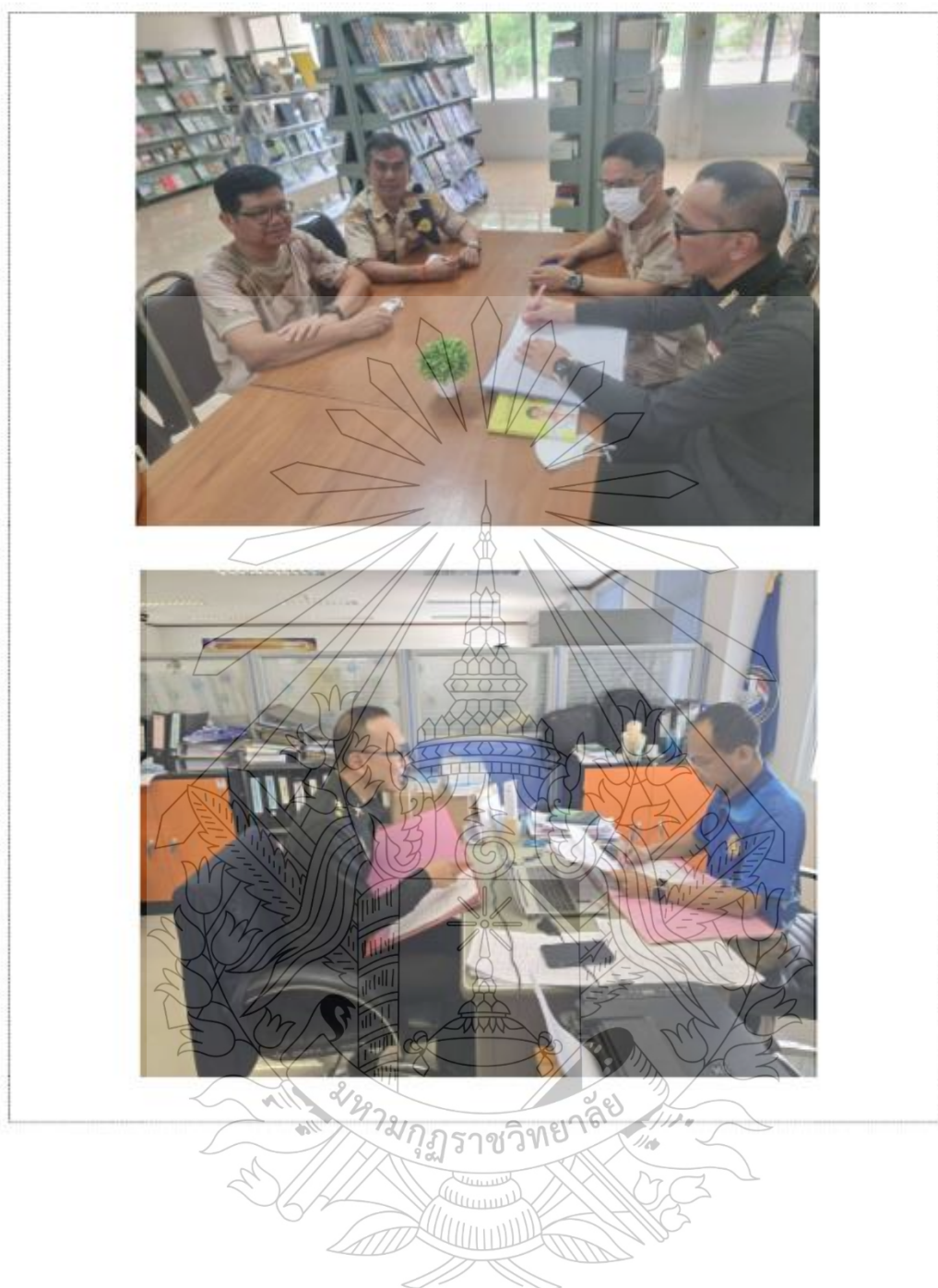
Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
129.90	129.90	108.50	10.416 35

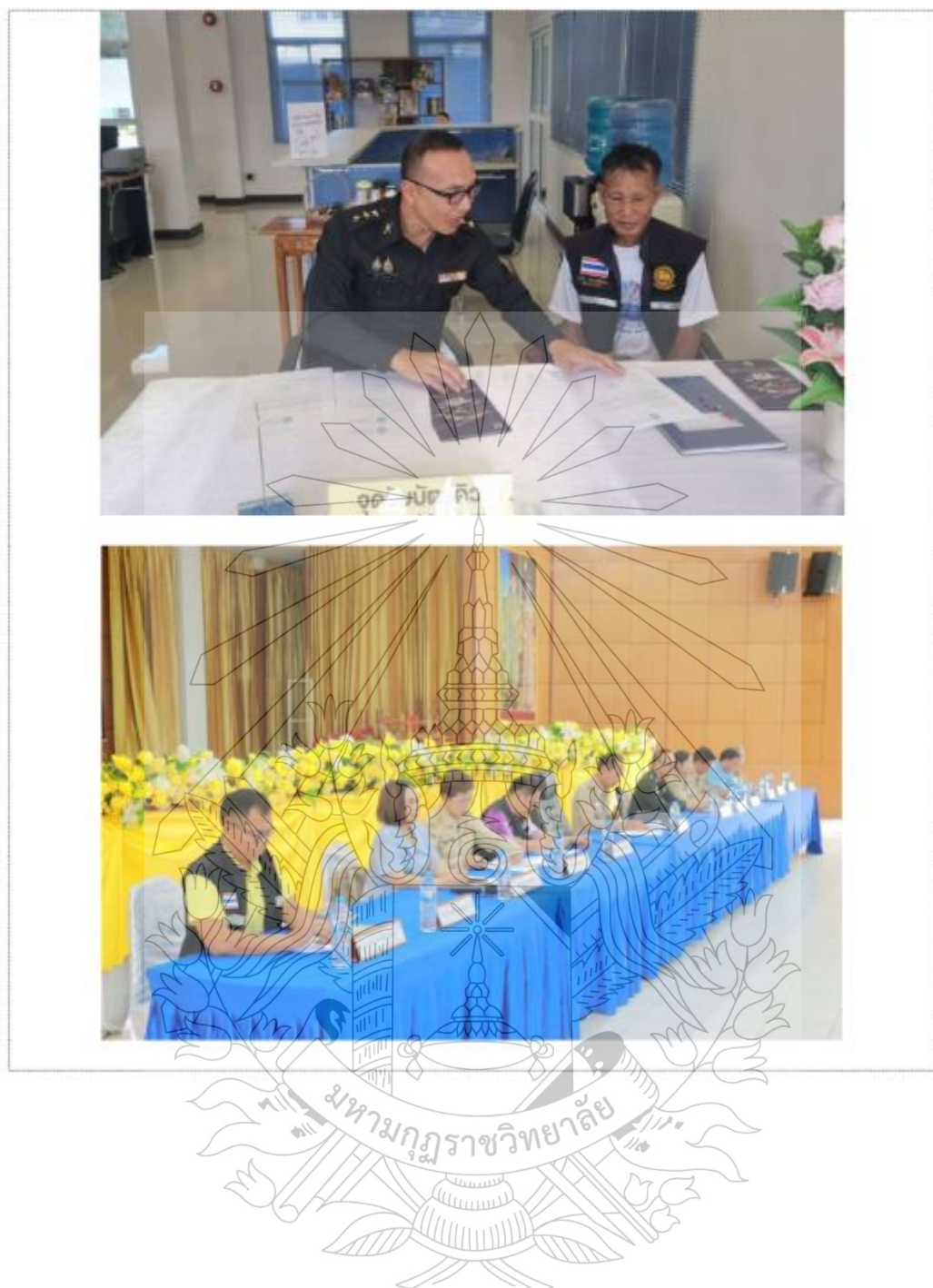

ภาคผนวก ฉ
ภาพประกอบการลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย

เลขที่ ๕๕๖๗/๓๐๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง

มหาวิทยาลัยพระปริยัติธรรม

สมมติ บัณฑิตเอก

ได้ผ่านการสอบจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (รูปแบบ) ออนไลน์
หลักสูตรการฝึกอบรม ๑ วัน เรื่อง หลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
ประกอบด้วย ๔ ประเด็นความรู้

ประเด็นความรู้ที่ ๑	วิวัฒนาการของจริยธรรมการวิจัย (History of Research Ethics)
ประเด็นความรู้ที่ ๒	หลักจริยธรรมการวิจัยพื้นฐาน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (Principles of Research Ethics, Laws, and Regulations)
ประเด็นความรู้ที่ ๓	กระบวนการขอความยินยอม (Informed Consent Process)
ประเด็นความรู้ที่ ๔	การวิจัยในกลุ่มอ่อนแอ/เปราะบาง (Research among Vulnerable Population)
ประเด็นความรู้ที่ ๕	การรักษาความลับ (Confidentiality)
ประเด็นความรู้ที่ ๖	การประเมินผลประโยชน์/ความเสี่ยง (Risk and Benefit Assessment)
ประเด็นความรู้ที่ ๗	จริยธรรมการวิจัยในสังคม (Ethical Consideration in Social Studies)
ประเด็นความรู้ที่ ๘	หน้าที่ของนักวิจัยและหน่วยงานวิจัย (Responsibilities of Investigators and Host Research Offices)
ประเด็นความรู้ที่ ๙	ผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest)

จัดโดย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง
ฉบับนี้จะมีผลตั้งแต่วันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๗ ถึงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๙
ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๗

(ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. พญ. จันทรา กาญจนรัตน์) (ตราครุฑ)
ประธานคณะ SDCER ESCAP

(พริษฐ์ วัชรเมธี, ตร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตศรีล้านช้าง
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนสารนิพนธ์

ชื่อ	สมคิด บัณฑาเอก
วัน เดือน ปี เกิด	4 กันยายน 2526
สถานที่เกิด	อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย
ประวัติการศึกษา	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สาขาช่างอิเล็กทรอนิกส์สถาบัน วิทยาลัยเทคนิคเลย จังหวัดเลย ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สาขาช่างอิเล็กทรอนิกส์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ปริญญาตรี สาขาวิชาเทคนิคและวิธีทางรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช จังหวัดนนทบุรี ปริญญาตรี คณะเทคโนโลยี สาขาวิชาอิเล็กทรอนิกส์มหาวิทยาลัย ราชภัฏอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ปริญญาโท รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์การปกครอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยวิทยาเขตศรีล้านช้าง จังหวัดเลย
ที่อยู่ปัจจุบัน	อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย 42190
ผลงานตีพิมพ์	"แนวทางการส่งเสริมวิถีความเป็นพลเมืองของผู้นำชุมชนในอำเภอผา ขาว จังหวัดเลย," วารสารปราชญ์ประชาคม (2568). e-ISSN:2822- 1052
รางวัลที่ได้รับ	-